

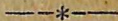
स्तोत्र-चिन्तामणि.

अथवा

शुद्ध सुरस व प्रेमळ संस्कृत (सार्थ)
व मराठी स्तोत्रांचा संग्रह.

गोविंद कृष्ण मोडक.

सन १९१६.

(सर्व हक्क संपादकाधीन)

किंमत]

गोविंद कृष्ण मोडक

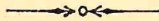
[]

चिन्तामणि-विषय-सूची.

क. ...	१४२	परंपरापद्यसंग्रह ...	१०२
ग-भजन.	१४०	प्रातःस्मरण. ...	१
गा-भूषाळी.	१४७	बालरक्षा ...	९३
गुस्तोत्र. ...	८२	भोजनसमयप्रार्थना.	२१
गृहक. ...	१४८	मङ्गलस्तोत्र. ...	१२२
गृहक. ...	१५१	मङ्गलाभ्यर्थन. ...	१२
गृहक. ...	४५	मनोबोधोद्योगक. ...	१३८
गास्तव. ...	१४४	मृत्युहरस्तोत्र. ...	६७
गणपतिपञ्चमिका. ...	१३०	रघुराजस्तव. ...	१४९
ज्योतिर्लिङ्गस्तोत्र.	६६	रामगौरव. ...	१४१
तीर्थप्रार्थना. ...	११	रामपरिवारप्रार्थना.	१४०
तुलसीकवच. ...	५३	राममन्त्राष्टक. ...	१४३
दशावतारस्तोत्र. ...	१०७	रामस्तव. ...	१३९
दीपवन्दन. ...	२३	व्यासाष्टक. ...	१२६
देवीस्तोत्र. ...	६०	शनेश्वरस्तोत्र. ...	१२५
नवग्रहस्तोत्र. ...	११८	शिवताण्डवस्तोत्र.	७१
नवनागस्तोत्र. ...	१२६	शिवपञ्चाक्षरस्तोत्र.	६८
नवरत्नमाला. ...	१४६	शिवमानसपूजा. ...	१८
नामरामायण. ...	१५०	षट्पदीस्तोत्र. ...	११३
नारायणस्तोत्र. ...	९५	षोडशनामस्तोत्र.	९१
निद्रासमयप्रार्थना.	२३	संकष्टनाशनस्तोत्र.	३३
पञ्चमहायुद्धस्तोत्र.	३६	सूर्यवन्दन. ...	१६
परमात्मस्तुति. ...	२५	सूर्यार्यास्तोत्र. ...	३९

॥ श्रीः ॥

स्तोत्र-चिन्तामणि प्रस्तावना.

आदरेण यथा स्तौति धनवन्तं धनेच्छया ।

तथा चेद्विश्वकर्तारं को न मुच्येत बन्धनात् ॥१॥

‘जीवन्मुक्तिविवेक.’

“Prayer should be the key of the day
and the lock of the night.” *Proverbs.*

आमच्या या आर्यभूमीत अत्यंत प्राचीन काळापामून-
निदान ऋग्वेदाचे काळापामून-तां आतांपर्यंत मनुष्य-
जाताने, स्वान्तरीचे जे अनेक उपाय योजिले आहेत
त्यांमध्ये वरिष्ठ शक्तीचा स्तुति किंवा स्तवन करणं हा एक
अत्यंत सात्त्विक व फलदायी असा उपाय मानिला गेला
आहे. वृद्ध पिढीचे बहुतेक लोक, व आजचे कांहीं, दिव-
साचे आदि-मध्य-अवसानी मोठ्या भावनेने कोणत्या तरी
रूपाने ईशस्तुति करितांना आढळतात. अन्य भूमीतही
पुष्कळांचा हाच परिपाठ आहे, हें वर दिलेल्या इंग्रजी
म्हणावरून वाचकांचे ध्यानांत येईल. याच बाबत
आमचेकडील परमपूज्य विद्यारण्य यांचा अभिप्राय वर
दिलेल्या श्लोकांत स्पष्टच आहे.

व्यास, वाल्मीकि, शंकराचार्य, रामदास, गोरामंत,

विठोबाअण्णा इत्यादि अनेक सत्पुरुषांनींही स्वोद्धाराथ याच महर्नाय साधनाचा अवलंब केलेला आढळतो. अर्थात् आमचे पुढील पिढीलाही हें वळण लागणें अवश्य आहे. त्याला साधनीभूत झणून हा अल्पसा स्तोत्रसंग्रह प्रसिद्ध केला आहे. यांत स्तोत्रांची निवड, जुळणी व भाषांतर किती मार्भिक, श्रमपूर्वक व साधिकार झालें आहे, याचें उत्तर संपादकाचे नांवाकडे बोट दाखविणें एवढेंच पुरें आहे. या संग्रहास स्तोत्रचिंतामणि हें अन्वर्थ नांव दिलें आहे. कारण भगवत्स्तुति किंवा स्तोत्र हा खरा-खुराच चिंतामणि आहे. ' यं यं काममधीते तं तमनेन साधयेत् ' हें अथर्वशीर्षांतलि बचन प्रसिद्धच आहे. असल्या अमोघ साधनाचा फायदा आवालवृद्धांनीं यावच्छक्य घ्यावा झणून संस्कृत स्तोत्रांचा मराठींत अर्थ दिला आहे.

वरील मुख्य फायद्याशिवाय-मुलांची पठनशक्ति वाढणें व वाणी शुद्ध होणें, व या उज्ज्वल आणि भाक्तिरसानें ओथंबलेल्या काव्य-वाङ्मयाचा लोकांमध्ये यथार्ह प्रसार होणें वगैरे इतर आनुषंगिकही फायदे आहेत.

अशा रीतीनें अनेक दिशांनीं उपयुक्त असलेल्या या स्तोत्रांच्या पठनानें आमच्या तरुण पिढीचें हित व्हावें अशी परमकारुणिक ईश्वराची प्रार्थना करून मी ही प्रस्तावना संपवितों.

पुणे ता. १।७।१६ महादेव हरी मोडक, बी. ए.

॥ श्रीः ॥

प्रथमो भागः

प्रातःस्मरणादि.

(१) प्रातःस्मरणम्. (श्लोकाः २५).

उमा देवी यस्य माता पिता यस्य च शंकरः ।

सूयको वाहनं यस्य स मां पातु विनायकः ॥१॥

महर्षिर्भगवान्ब्यासः कृत्वेमां संहितां पुरा ।

श्लोकैश्चतुर्भिर्धर्मात्मा पुत्रमध्यापयच्छुक्रम् ॥२॥

१ ज्यान्ती आई श्रीपार्वती, वाप शंकर, व वाहन
उंदीर, तो गजानन मांझ रक्षण करो !

२ पूर्वी धर्मनिष्ठ महर्षि भगवान् व्यास यांनी
हा (महाभारत) ग्रंथ रचून, त्याचें सार पुढील चार
श्लोकांत आपल्या मुलाला पढविलें.

शब्द०—संहिता=ज्यान्ती व्याख्या, टीका, संग्रह वगैरे
करितात असा मूल ग्रंथ.

मातापितृसहस्राणि पुत्रदारशतानि च ।
 संसारेष्वनुभूतानि यान्ति यास्यन्ति चापरे ॥३॥
 हर्षस्थानसहस्राणि भयस्थानशतानि च ।
 दिवसे दिवसे मूढमाविशन्ति न पण्डितम् ॥४॥
 ऊर्ध्ववाहुर्विरौम्येष न च कश्चिच्छृणोति मे ।

३ (जन्मरणाच्या अनेक फेऱ्यांत) आईबाप हजारां वेळां, व स्त्रीपुत्र शेकडों वेळां, प्राप्त झालेले आहेत; ते वर्तमान जन्मांतही आहेत, व पुढेंही दुसरे प्राप्त होतील.

दार=स्त्री.

४ प्रतिदिवशीं हर्षाचे हजारां प्रसंग, व भीतीचे शेकडों, मूर्ख मनुष्यावर येतात; परंतु असल्या प्रसंगांपासून विद्वानाचे मनावर कांहींच परिणाम होत नाही.

५ (मनुष्यास इष्ट असलेलीं) धन व ऐहिक सुख हीं वर्मांपासून मिळतात. तर त्याचा अवलंब कां करीत नाही ? अशा आक्रोश मीं हात वर करून याग्या करीत

धर्मादर्थश्च कामश्च स किमर्थं न सेव्यते ॥ ५ ॥
 न जातु कामान्न भयान्न लोभान्धर्मं त्यजेज्जीवि
 तस्यापि हेतोः । धर्मो नित्यः सुखदुःखे त्वनित्ये
 जीवो नित्यो हेतुरस्य त्वनित्यः ॥ ६ ॥ प्रातः
 स्मरामि गणनाथमनाथवन्धुं सिन्दूरपूरपरिशो-

आहे, पण माझे म्हणणे कोणीच ऐकत नाही.)

६ द्रव्याकरिता, शरीरसुखानाठी, भीर्तामुळे, फार-
 काय प्रत्यक्ष प्राणांकरिताही मनुष्याने धर्माचा त्याग करूं
 नये; कारण, सुख किंवा दुःख हीं काय चार दिवसांचीं
 आहेत, पण धर्म हा चिरकाल टिकणारा आहे; शिवाय
 स्वतः चिरस्थायी असतांना, जीवानें क्षणिक अशा सुखावर
 हेतू ठेवणे हें योग्य नाही.

न जातु—कर्धीही न

७ प्रचंड विघ्नार्थें खंडन करण्याविषयी ज्याची शिस्त
 कडक आहे, ज्याच्या सोडेंची दोन्ही गंडस्थळे शेंदराच्या
 जाड लेपानें सुंदर दिसत आहेत, व इंद्रासारख्या मोठ-
 मोठ्या देवांच्या झुंडी ज्यास वंदन करितात--असा गरिबां-

भित्तगण्डयुग्मम् । उद्वण्डविघ्नपरिखण्डनचण्ड-
 दण्डमाखण्डलादिसुरनायकवृन्दवन्द्यम् ॥ ७ ॥
 प्रातर्नमामि महिषासुरचण्डमुण्डशुम्भासुरप्रमु-
 खदैत्ययिनाशदक्षाम् । ब्रह्मेन्द्ररुद्रमुनिमोहनलो-
 लशीलां चण्डीं समस्तसुरमूर्तिमनेकरूपाम् ॥ ८ ॥
 प्रातः स्मरामि भवभीतिहरं सुरेशं गङ्गाधरं

चा वाली, गणांचा स्वामी, गजानन याचें मी सकाळीं
 स्मरण करितों.

वन्धु=मित्र, उपकर्ता: दण्ड=शासन, कदर, शिस्त:
 आखण्डल = इंद्र: वृन्द = समुदाय.

८ महिषासुर, चंड, मुंड, शुंभ वगैरे दैत्यांचा नाश
 करण्यांत चतुर, जिच्या देहांत सर्व देवांचें वास्तव्य आहे,
 जिचीं रूपें अनेक आहेत, व ऋषी, इंद्र, ब्रह्मदेव, व शंकर
 यांना मोहित करण्याविषयीं जिच्या मनास हौंस वाटते,
 अशा चंडिका देवीस मी प्रातःकाळीं वंदन करितों.

लोल = हौंस बाळगणारें, उत्सुक. शील = स्वभाव,
 मनःप्रवृत्ति, मन.

९ वृषभावर आरोहण करणारा, खट्वांग, चिह्नूल,

वृषभवाहनमम्बिकेशम् । खट्वाङ्गशूलसवराभ-
 यहस्तमीशं संसाररोगहरमौषधमद्वितीयम् ॥९॥
 प्रातः स्मरामि भवभीतिमहार्तिशान्त्यै नारायणं
 गरुडवाहनमब्जनाभम् ॥ ग्राहाभिभूतवरवारण-
 मुक्तिहेतुं चक्रायुधं तरुणवारिजपत्त्रनेत्रम् ॥१०

वर व अभयदान हीं हातांत, व गंगेस मस्तकावर, धारण
 करणारा, पुनर्जन्मांचें भय नाहींसें करणारा, जन्ममरणरूपी
 व्याधीवर अद्वितीय औषध, देवांत मुख्य, असा अंबिकेचा
 पती शंकर याचें मी प्रातःकाळीं स्मरण करितों.

१० गरुडावर वसणारा, सुदर्शन धारण करणारा, मग-
 रानें पकडलेल्या गजेंद्राची मुक्तता करणारा, ज्याचे नाभी-
 पासून कमल निघालें आहे, व ज्याचे डोळे ताज्या कमळा-
 च्या पाकळीसारखे (विशाल व टवटवीत) आहेत, अशा
 नारायणाचें मी प्रातःकाळीं स्मरण करितों; अशाकरितां कीं
 पुनर्जन्माच्या भीतीमुळें भला झालेली पीडा लयास जावी !

आर्ति = पीडा; वर = श्रेष्ठ; अब्ज, वारिज = कमळ.
 तरुण = नवीन, तांजः ग्राह = सुमरः अभिभूत = जैरीसं
 आणिलेला.

प्रातर्वदामि वचसा रघुनाथनाम वाग्दोषहारि
 सकलं शमलं निहन्तु । यत्पार्वती स्वपतिना सह
 मोक्षकामा प्रीत्या सहस्रहरिनामसमं जजाप ११
 ब्रह्मा मुरारिस्त्रिपुरान्तकारी भानुः शशी
 भूमिसुतो बुधश्च । गुरुश्च शुक्रः शनिराहुकेतवः
 कुर्वन्तु सर्वे मम सुप्रभातम् ॥ १२ ॥ पृथ्वी
 सगन्धा सरसास्तथापः स्पर्शी च वायुर्ज्वलनः

११ वाणीचे दोष घालविणारें, सर्व पातकांचें खंडन
 करणारें, असें, रघुनाथांचें नाम मी सकाळीं वाणीनें वदतों;
 मोक्षाची इच्छा करणारी पार्वती, हेंच रामनाम, विष्णुस-
 हस्रनामाच्या वरोवरीचें अशा भावनानें पतीसहवर्तमान
 जपती झाली.

शमल = पातक.

१२ ब्रम्हदेव, विष्णु, त्रिपुरासुराचा अंत करणारा
 शंकर, सूर्य, चंद्र, भूमिपुत्र मंगळ, बुध, गुरु, शुक्र, शनि,
 राहु व केतु या सर्वांच्या कृपेनें मला हा दिवस चांगला
 उजाडो !

१३ गंधवती पृथ्वी, रसयुक्त पाणी, स्पर्शगुणसंपन्न

सतेजाः । नभः सशब्दं महता सैहते कुर्वन्तु
 सर्वे मम सुप्रभातम् ॥ १३ ॥ पुण्यश्लोको
 नलो राजा पुण्यश्लोको युधिष्ठिरः । पुण्य-
 श्लोकश्च वैदेहः पुण्यश्लोको जनार्दनः ॥ १४ ॥
 कर्कोटकस्य नागस्य दमयन्त्या नलस्य च ।
 ऋतुपर्णस्य राजर्षिः कीर्तनं कलिनाशनम् ॥ १५ ॥
 अहल्या द्रौपदी सीता तारा मन्द्ोदरी तथा ।

वायु, तेजाविशष्ट अग्नि, शब्दगुण आकाश, व महत्तत्त्व-
 या सर्वाच्या प्रसादानें मला प्रातःकाळ सुखकर होवो !

१४ नळराजा, युधिष्ठिर, विदेहाधिपती जनक, व
 जनार्दन विष्णु यांचें यश गाडल्यानें पुण्य प्राप्त होतें.

पुण्यश्लोक = पुण्यकारक आहे नामोच्चारण ज्याचें.

१५ कर्कोटक नाग, दमयंती, नल, व राजर्षि ऋतुपर्ण
 यांच्या नामसंकीर्तनानें कलियुगसंबंधी पातक नाश
 पावतें.

१६ अहल्या, द्रौपदी, सीता, (हरिश्चंद्राची पत्नी)
 तारा, व (रावगाची भार्या) मन्द्ोदरी हीं पांच नांवें

पञ्चकं ना स्मरेन्नित्यं महापातकनाशनम् ॥१६॥
 बलिर्विभीषणो भीष्मः प्रह्लादो नारदो ध्रुवः ।
 षडेते वैष्णवाः प्रोक्ताः स्मरणं पापनाशनम् १७
 अश्वत्थामा बलिव्यासो हनूमांश्च विभीषणः ।
 कृपः परशुरामश्च सप्तैते चिरजीविनः ॥ १८ ॥
 सप्तैतान्संस्मरेन्नित्यं मार्कण्डेयं तथाष्टमम् ।
 जीवेद्द्वर्षशतं साग्रमपमृत्युविवर्जितः ॥ १९ ॥

मनुष्यानें स्मरार्थीः त्यापासून महापातकें लयास जातात.

पञ्चक = पंचकडीः ना (नृ) = मनुष्य.

१७ बली, विभीषण, भीष्म, प्रह्लाद, नारद, व ध्रुव हे सहा विष्णुभक्त आहेतः यांच्या स्मरणानें पातक नष्ट होतें.

१८-अश्वत्थामा, बली, व्यास, हनुमान्, विभीषण, कृपाचार्य व परशुराम हे सात चिरंजीव (दीर्घ काल जगणारे) आहेत.

१९ या सातानें, तसेंच आठव्या मार्कण्डेयाचें, स्मरण करावें; त्यामुळे मनुष्यास अपमृत्यूची बाधा होत नाही, व तो साग्र शंभर म्हणजे १२० वर्षे जगता.

साग्र = अग्रासहित, वाढव्यासहित, वरतवळ्यासहित

अर्जुनः फाल्गुनो जिष्णुः किरीटी श्वेतवाहनः ।
 बीभत्सुर्विजयः कृष्णः सव्यसाची धनंजयः ॥ २० ॥
 अयोध्या मथुरा माया काशी काञ्ची अवन्तिका ।
 पुरी द्वारवती चैव सप्तैता मोक्षदायिकाः ॥ २१ ॥

२० अर्जुन (गौरवर्णाचा), फाल्गुन (उत्तरा फल्गुनी नक्षत्रावर जन्मलेला), जिष्णु (जिकणारा), किरीटी (इंद्रानें ज्यास दैत्यांशीं लढतांना मंदील बांधिला), श्वेतवाहन (पांढरे घोडे जोडलेल्या रथांत बसणारा), बीभत्सु (वाईटकर्मांपसून स्वभावतःच मागे फिरणारा), विजय (युद्धांत यशस्वी), कृष्ण (शत्रूंम जवरीनें खेचणारा), सव्यसाची (डाव्या हातानें उजव्या हातासारखी शिताफी करणारा), व धनंजय (राजांना जिकून धन मिळविणारा) हीं अर्जुनाचीं नांवे (म्हणार्वीं.)

२१ अयोध्या (रामाची जन्मभूमी), मथुरा (यदुवंशाची राजधानी), माया (गया), काशी, कांची (शिवकांची व विष्णुकांची), अवन्तिका (उज्जयिनी), पुरी (जगन्नाथपुरी) व द्वारवती (द्वारका), या सात पुण्या (यांत निवास केल्यानें) मोक्ष देणाऱ्या आहेत.

उत्तिष्ठोत्तिष्ठ गोविन्द उत्तिष्ठ गरुडध्वज ।
 उत्तिष्ठ कमलाकान्त त्रैलोक्यं मङ्गलं कुरु ॥ २२ ॥
 समुद्रवसने देवि पर्वतस्तनमण्डले ।
 विष्णुपत्नि नमस्तुभ्यं पादस्पर्शं क्षमस्व मे ॥ २३ ॥
 लक्ष्मीः कराग्रे वसति करमूले सरस्वती ।
 करमध्ये च गोविन्दः प्रभाते करदर्शनम् ॥ २४ ॥
 नमः सवित्रे जगदेकचक्षुषे जगत्प्रसूतिस्थि-

२२ गोविंदा, जागा हो; गरुडध्वजा, ऊठ ऊठ; कमला-
 कान्त, वसला रहा; व त्रैलोक्यांत जिकडे तिकडे कल्या-
 णाचा प्रसार कर.

२३ समुद्रवसने (समुद्रास वस्त्राप्रमाणे परिधान कर-
 गारी), पर्वतस्तनमंडले (पर्वत हेच आहेत विशाल स्तन
 जीचे) विष्णुपत्नी, हे भूदेवी, तुला मी नमस्कारकरितो;
 माझ्या पावलांच्या (तुला होणाऱ्या) स्पर्शाची क्षमा कर.

२४ लक्ष्मी हाताच्या अग्रावर राहते, मुळाशीं सरस्वती
 वास करिते, व मध्यभागीं गोविंदाचे अधिष्ठान आहे.
 म्हणून सकाळीं हाताचे दर्शन घ्यावे.

२५ सर्व जगाचा मुख्य डोळा, जगाची उत्पत्ती, स्थि-

तिनाशहेतवे ॥ त्रयीमयाय त्रिगुणात्मधारिणे
विरिञ्चिनारायणशंकरात्मने ॥ २५ ॥

(२) तीर्थप्रार्थना. (श्लोकाः ३, २६-२८)

नमामि गंगे तव पादपद्मं सुरासुरैर्वन्दित-
दिव्यरूपम् । भुक्तिं च मुक्तिं च ददासि नित्यं
भावानुसारेण सदा नराणाम् ॥ २६ ॥

ती व लय यांस कारण, रजस्, सत्त्व व तमस् या गुणांनीं
विशिष्ट-अनुक्रमे ब्रम्हा, विष्णु व शिव अशीं रूपे धारण
करणाग, व वेदत्रयीचा वर्णनविषय असा जो तूं सविता
(प्रेरक) मूर्त्य त्या तुला मी नमस्कार करितों.

चक्षुस् = डोळा; प्रसूति = उत्पत्ति; स्थिति = पालन,
कारभार हाकणें; त्रयी = तीन वेद; आत्मन् = शरीर.

२६ हे गंगे, देवांनीं व दैत्यांनीं ज्याचें दिव्य रूप वंदिलें
आहे, अशा तुझ्या पदकमलास मी प्रणाम करितों; कारण तूं
मनुष्यांना, त्यांच्या त्यांच्या इच्छेस अनुसरून, ऐहिक
किंवा पारलौकिक सुख देण्यास नेहमीं समर्थ आहेस.

भुक्ति = ऐहिक सुख; भाव = इच्छा.

गंगा गंगेति यो ब्रूयाद्योजनानां शतैरपि ।
मुच्यते सर्वपापेभ्यो विष्णुलोकं स गच्छति ॥२७॥
पुष्कराद्यानि तीर्थानि गंगाद्याः सरितस्तथा ।
आगच्छन्तु पवित्राणि स्नानकाले सदा मम ॥२८॥

(३) मङ्गलाभ्यर्थनम्. (श्लोकाः ११, २९-३९)
सुमुखश्चैकदन्तश्च कपिलो गजकर्णकः ।

२७ श्लोकडों योजनें गंगेपासून असलेलाही मनुष्य जर ' गंगा ' ' गंगा ' असें जपेल, तर तो सर्व पातकां-पासून मुक्त होऊन विष्णु लोकास जातो.

२८ गंगेसारख्या पावन नद्या व पुष्कर वगैरे पवित्र तीर्थे—हीं माझ्या स्नानसमयीं नेहमीं मजकडे येवोत !

२९-३१ सुमुख, एकदंत, कपिल, गजकर्णक, लंबोदर, विकट, विघ्ननाश, विनायक, धूम्रकेतु, गणाध्यक्ष, भालचंद्र व गजानन—हीं बारा नामें, अध्ययनाचे आरंभीं, विवाहचे वेळीं, परदेशांत प्रवेश करतांना, घर सोडतांना, गुह्यामध्ये, किंवा संकटकाळीं, जो स्वतः म्हणतो त्याच्या,

लम्बोदरश्च विकटो विघ्ननाशो विनायकः ॥२९॥
 धूम्रकेतुर्गणाध्यक्षो भालचन्द्रो गजाननः ।
 द्वादशैतानि नाभ्रानि यः पठेच्छृणुयादपि ॥३०॥
 विद्यारम्भे विवाहे च प्रवेशे निर्गमे तथा ।
 संग्रामे संकटे चैव विघ्नस्तस्य न जायते ॥ ३१ ॥
 शुक्लाम्बरधरं देवं शशिवर्णं चतुर्भुजम् ।
 प्रसन्नवदनं ध्यायेत्सर्वविघ्नोपशान्तये ॥ ३२ ॥
 सर्वमङ्गलमाङ्गल्ये शिवे सर्वार्थसाधिके ।

किंवा दुसऱ्यानें म्हटलेली जो ऐकतो त्याच्या, कार्यास विघ्न होत नाही.

शशिन्=चंद्र; अम्बर=वस्त्र.

३२ चंद्रासारखा गौरवर्ण, प्रसन्न वदनाचा, चार हातांनी युक्त, व शुभ्र वस्त्र परिधान करणारा,—अशा देवाचें स्मरण करणाऱ्याचीं सर्व विघ्नें टळतात.

मांगल्य=मंगलत्व देणारा; शरण्य = लोकांनीं ज्याचा आश्रय करावा असा.

३३ हे नारायणी (=विष्णूभगिनी) ,तूच गौरी, तू सर्व प्रकारच्या मंगल्यस्तूंच्या मंगलत्वाचें कारण आहेस;

शरण्ये त्र्यम्बके गौरि नारायणि नमोऽस्तु ते ॥ ३३
 सर्वदा सर्वकार्येषु नास्ति तेषाममङ्गलम् ।
 येषां हृदिस्थो भगवान्मङ्गलायतनं हरिः ॥ ३४ ॥
 तदेव लग्नं सुदिनं तदेव ताराबलं चन्द्रबलं तदेव ।
 विद्याबलं दैवबलं तदेव लक्ष्मीपते तेऽङ्घ्रियुगं
 स्मरामि ॥ ३५ ॥ लाभस्तेषां जयस्तेषां कुतस्तेषां प-

(भक्तार्ची) सर्व कार्ये घडवून अणितेसः तूं त्रिनेत्र शिव
 याची प्रिया आहेस, व भक्तांना आश्रय देणारी आहेस.
 मी तुला वंदन करितों.

३४ सर्व मंगलांचें अधिष्ठानं भगवान् विष्णू याचें
 स्मरण ज्यांच्या हृदयांत चालू असेतें, अशा लोकांच्या
 कोणत्याही कार्यांत कधीही विघ्न येत नाही.

आयतन=घर.

३५ लक्ष्मीपते विष्णो, मी तुझ्या पदद्वंद्वींचें स्मरण क-
 रितों; कारण अशा स्मरणानेच लग्नाचें व दिवसाचें आनुकूल्य,
 व ताराबळ, चंद्रबळ, दैवबळ व विद्याबळ हीं प्राप्त होतात.

अङ्घ्रि=पाय.

३६ इंद्रावराप्रमाणें सांवळ्या हरिचें, जे हृदयांत ध्यान

राजयः। येषामिन्दीवरश्यामो हृदयस्थो जनार्दनः
॥३६॥ विनायकं गुरुं भानुं ब्रह्मविष्णुमहेश्वरान् ।
सरस्वतीं प्रणौम्यादौ सर्वकार्यार्थसिद्धये ॥३७॥
अभीप्सितार्थसिद्ध्यर्थं पूजितो यः सुरासुरैः ।
सर्वविघ्नहरस्तस्मै गणाधिपतये नमः ॥ ३८ ॥
सर्वेष्वारब्धकार्येषु त्रयस्त्रिभुवनेश्वराः ।
देवा दिशन्तु नः सिद्धिं ब्रह्मेशानजनार्दनाः ॥३९॥

करितात, त्यांना लाभ व जय प्राप्त होतात; त्यांच्या परा-
जयाची तर गोष्टच बोलणें नको.

३७ हातीं घेतलेल्या सर्व कार्यांत यश यावं म्हणून,
गणेश व सरस्वती, सूर्य व बृहस्पती, आणि ब्रह्मा, विष्णू
व महेश्वर यांना मी स्तवितों.

३८ इष्ट कार्यें सिद्धीस जावीं म्हणून देव व दैत्य ज्यांचें
पूजन करितात, त्या सर्वविघ्ननिवारक गणपतीस मी
वंदन करितों.

अभीप्सित = इच्छिलेलें.

३९ त्रिभुवनाचे स्वामी ब्रह्मा, विष्णु, महेश्वर हे तीन देव
आरंभिलेल्या सर्व कार्यांत आम्हांस यश देवोत ।

(४) सूर्यवन्दनम् (श्लोकाः ४, ४०-४३)

यो देवः सयितास्माकं धियो धर्मादिगोचरे ।
 प्रेरयेत्तस्य तद्गर्गः सद्वरेण्यमुपास्महे ॥ ४० ॥
 मदनुग्रहपटुधामन्नुद्यन्सूर्यं त्वमद्य दिवमुच्चैः ।
 आरोहन् मे मानसदुःखं नाशय तथाङ्गपाण्डुर-

४० साधूंनीं वंदिलेल्या, रोजच्या अनुभवाच्या, अशा सूर्य तेजाची आह्वी उपासना करितों: अशा करितां कीं त्या तेजोमय सूर्यनारायणानें आमची बुद्धी धर्माचरण, ज्ञानार्जन वगैरे गोष्टींकडे वळवावी.

गोचर = प्रदेश, विषय; गर्गसु = तेजः; गन् = साधू वरेण्य = पसंत, आदरणीय.

४१ मजवर अनुग्रह करण्यास तयार अमें तेज धारण करणाऱ्या सूर्या, आज तूं उदय पावून आकाशांत उंच भार्गी आरोहण करित असतांना माझ्या शरीराचा फिकट वर्ण व मनाचें दुःख यांचा नाश कर.

पटु = दक्ष; धामन् = तेज; दिव् = आकाश.

अन्वय-मदनुग्रहपटुधामन् सूर्य, त्वमद्य उद्यन् उच्चै-

नाम् ॥ ४१ ॥ भवतानुमता वयमिह योऽपि
पाण्डुत्वमभिमतं तेषु । कीरेषु सारिकासु च
शाखिषु हरितेषु तन्निध्वास्यामः ॥ ४२ ॥ उदगा-
दयमादित्यो विश्वेन बलेन सह शरीररिपून्निघ्न-
न्गदान्मदीयान्मम च तदुत्सादजा हता
चिन्ता ॥ ४३ ॥

दिवमारोहन मे अङ्गपाण्डुरतां तथा मानसदुःखं नाशय.

४२ ज्यांना पोपटी वर्ण दृष्ट आहे असे हे पोपट, सारि-
का व पिवळट रंगाचे वृक्ष यांचे टाऱ्यां आह्मी आपली
पांडुरता तुझ्या अनुज्ञेने स्थापन करूं.

कीर = पोपट; शाखिन = वृक्ष;

हरित = पोपटी, पिवळसर.

४३ हा मृत्यु आपल्या संपूर्ण सामर्थ्यासहवर्तमान उदय
पावला आहे. माझ्या शरीरास पीडा करणाऱ्या व्याधिरूप
शत्रूंचा नाश केवळ याच्या उदयामुळेच होतो; ह्मणून
त्यांचे नाशाविषयी मला चिन्ता करण्याचे कारण उरले नाही,

विश्व = संपूर्ण; गद = रोग; उत्साद = नाश;

हत = नाहीसे केलेले.

(५) शिवमानसपूजा (श्लोकाः ५, ४४-४८)

रत्नैः कल्पितमासनं हिमजलैः स्नानं च
 दिव्याम्बरं नानारत्नविभूषणं मृगमदामोदाङ्क-
 कितं चन्दनम् । जातीचम्पकविल्वपत्ररचितं
 पुष्पं च धूपस्तथा दीपो देव दयानिधे पशुपते
 हृत्कल्पितो गृह्यताम् ॥ ४४ ॥ सौवर्णे मणिख-
 ण्डरत्नरचिते पात्रे घृतं पायसं भक्ष्यं पञ्चविधं

४४ हे दयासागरा, पशुपते, शंकरा, रत्नखचित आ-
 सन, भरपूर थंड पाण्याचें स्नान, उज्वल असें वस्त्र, नाना
 प्रकारचे रत्नांचे अलंकार, कस्तूरीचा सुगंध लाविलेले
 चंदनाचें गंध, जाईचीं व चाफ्याचीं फुले, आणि विल्वपत्रे
 यांनीं ग्रथित केलेल्या माळा, तसाच धूप व दीप-हे सर्व
 मा आपल्या मनांत कल्पिलें आहे, त्याचा स्वीकार तूं कर.

हिम = थंड; दिव्य = तेजस्वी, मृगमद = कस्तूरी, अ-
 म्बर = वस्त्र; आमोद = सुवास; अङ्कित = युक्त; जाती =
 जाई.

४५ हिरकण्या व रत्नें वसविलेल्या सुवर्णाच्या पात्रांत,

पयोदधियुतं रम्भाफलं मानसम् । शाकानाम-
युतं जलं रुचिकरं कर्पूरखण्डोज्ज्वलं ताम्बूलं
मनसा मया विरचितं भक्त्या प्रभो स्वीकुरु ॥४९॥
छत्रं चामरयोर्युगं व्यजनकं चादर्शनं निर्मलं
वीणाभेरिमृदङ्गकाहलकलागीतं च नृत्यं तथा ।
साष्टाङ्गप्रणतिः स्तुतिर्बहुविधा एतत्समस्तं मया

साखर, दूध, दही व पांच पक्वान्नें, तसेंच केळें, असंख्य
भाज्या, कापराच्या खड्याप्रमाणें स्वच्छ असें रुचकर पाणी
व विडा ह्या मोठ्या आवडीनें मीं मनानें कल्पिलेल्या सर्व
वस्तूंचा, प्रभो, त्वां स्वीकार करावा.

पायस = खीर; शाक = भाजी.

४६ अबदागीर, चवऱ्यांची जोडी, पंखा, निर्मळ
आरसा, वीणा, नगारा, मृदंग व शिंग यांचे (निपुण
वादकांनीं काढिलेले) ध्वनी, गायन, नृत्य, साष्टांग नम-
स्कार, व अनेक प्रकारची स्तुती-या सर्व गोष्टी तुझी
पूजा म्हणून मीं कल्पनेनें तुला अर्पिल्या आहेत. हें सर्व-
व्यापी ईश्वरा, यांचा स्वीकार कर.

संकल्पेन समर्पितं तव विभो पूजां गृहाण प्रभो
 ॥ ४६ ॥ आत्मा त्वं गिरिजा मतिः सहचराः
 प्राणाः शरीरं गृहं पूजा ते विषयोपभोगरचना
 निद्रा समाधिस्थितिः । संचारः पदयोः प्रद-
 क्षिणविधिः स्तोत्राणि सर्वा गिरो यद्यत्कर्म
 करोमि तत्तदखिलं शंभो तवाराधनम् ॥ ४७ ॥

करचरणकृतं वाक्कर्मजं कायजं वा

भेरि=नगारा; काहल=शिंग; कला=नैपुण्य.

४७ हे शंभो, माझा आत्मा स्वतः तू व माझा बुद्धि
 हीच पार्वती होय; माझे प्राण हे तुझे सेवक आहेत.
 माझे शरीर हे तुझे मंदार, नानाविध विषयांच्या उपभो-
 गाची जी मी तयारी करितो ही तुझी पूजा, व माझा
 झोप ही समाधिस्थिति, माझे पावलांनी चालणे ह्या
 तुझ्या प्रदक्षिणा, व मी जे कांहीं शब्द बोलतो ती सर्व
 तुझी स्तोत्रे; (सारांश)—मी जे कांहीं करितो ते सर्व
 तुझ्या उपासनेचे अंग होय.

अखिल=सर्व.

४८ हातांनी किंवा पायांनी केलेले कायक पातक,

श्रवणनयनजं वा मानसं वापराधम् ।
विदितमविदितं वा सर्वमेतत्क्षमस्व
जय जय करुणाब्धे श्रीमहादेव शंभो॥४८॥

(६) भोजनसमये देवतास्मरणम्

(श्लोकाः४,४९-५२)

अन्नं ब्रह्मा रसो विष्णुर्भोक्ता देवां महेश्वरः ।
एवं ध्यात्वा तु यो भुङ्क्ते सोऽन्नदोषेन लिप्यते४९

वार्णाच्या योगानें केलेलें वाचिक पातक, कानांनीं किंवा
डोळ्यांनीं केलेलें व मनानें केलेलें मानसिक पातक—हें
सर्व कळून किंवा न कळून झालें असलें तरी, त्याची,
हे दयासागरा, महादेवा, मला क्षमा कर. हे शंभो, तुझा
सदैव जयजयकार असो !

४९ अन्न हा ब्रह्मदेव, त्यांतल रस विष्णू व त्याचा
भोक्ता महेश्वर शंकर आहे, असें मनांत आणून जो
भोजन करितो, त्यास अन्नसंबंधा (हिंसादि) दोष
लागत नाहींत.

अहं वैश्वानरो भूत्वा प्राणिनां देहमाश्रितः ।
प्राणापानसमायुक्तः पचाम्यन्नं चतुर्विधम् ॥५०॥
आतापिर्भक्षितो येन वातापिश्च महाबलः ।
अगस्त्यस्य प्रसादेन भोजनं मम जीर्यतु ॥ ५१ ॥
अगस्त्यं कुम्भकर्णं च शनिं च वडवानलम् ।
आहारपरिपाकार्थं स्मरामि च वृकोदरम् ॥ ५२ ॥

५० मी जठराग्नीचे रूपानें प्राण्यांच्या देहांत वास करितों व प्राण व अपान या वायूंचे साहाय्येन चतुर्विध अन्न पचवितों.

वैश्वानरः—अग्नि.

५१ ज्यानें प्रवळ दैत्य आतापि हा खाऊन टाकिला व वातापीचा फन्ना पाडिला त्या अगस्त्याचे कृपेनें माझे भोजन जिरो !

५२ खाल्लेल्या अन्नाचे चांगले पचन व्हावे ह्याणून अगस्त्य, कुम्भकर्ण, शनि, वडवानल व वृकोदर भीम यांचे मी स्मरण करितों.

(७) दीपवन्दनम् (श्लोकः १)

शुभं कुरु त्वं कल्याणमारोग्यं धनसंपदः ।
शत्रुबुद्धिविनाशाय दीपज्योतिर्नमोऽस्तु ते ॥५३॥

(८) निद्रासमये देवतास्मरणम्

(श्लोकाः ४, ५४-५७)

अगस्त्यो माधवश्चैव मुचकुन्दो महामुनिः ।
कपिलो मुनिरास्तीकः पञ्चैते सुखशायिनः ॥५४॥
कफलकस्य या भार्या दाहिनी मोहिनी सती ।

५३ हे दीपा, तुझ्या ज्योतीस मी नमस्कार करितों.
तू अमंगळाचा नाश कर. मला आरोग्य, अनेक प्रकारचें धन
व कल्याण दे; व माझ्या शत्रूंची बुद्धी मोहीत कर.

५४ (श्लेषशायी) विष्णु, मुचकुंद राजा, कपिल मुनि,
व अगस्ति आणि आस्तीक ऋषी हे सुखानें निद्रा घेणारे
आहेत.

५५ कफलकाच्या दाहिनी, मोहिनी व सती या भार्याचें
नुसतें स्मरण मनुष्यानें केलें, तरी त्याच्या घरांतून चोर,

ताभ्यां स्मरणमात्रेण चौरौ गच्छति निष्फलः ॥ ५५ ॥
जले रक्षतु नन्दीशः स्थले रक्षतु भैरवः ।
अटव्यां वीरभद्रश्च सर्वतः पातु शंकरः ॥ ५६ ॥
जले रक्षतु वाराहः स्थले रक्षतु वामनः ।
अटव्यां नारसिंहश्च सर्वतः पातु केशवः ॥ ५७ ॥

त्याम कांहीं एक वस्तू न मिळतां, परत जातो.

५६ नन्दीशानें पाण्यामध्ये, भैरवानें भूमीवर, वीरभद्रानें अरण्यांत व शंकरानें सर्वत्र माझे रक्षण करावें !

५७ वरहावतारानें पाण्यामध्ये, वामनानें भूमीवर, नर-सिंहानें अरण्यांत व केशवानें सर्वत्र (माझे) रक्षण करावें !

द्वितीयो भागः

प्रातःस्तोत्राणि

(१) परमात्मस्तुतिः (१-१२)

नमः परस्मै पुरुषाय भूयसेऽसदुद्भवस्थाननि-
रोधलालया । गृहीतशक्तित्रितयाय देहिनामन्त-

१ या अनित्य जगाची उत्पत्ती, स्थिती व लय हीं कार्ये सहज खेळ म्हणून घडविण्यासाठी ज्याने तीन प्रकारचे सामर्थ्य धारण केले आहे, प्रत्यक्ष शरीरांत वास करीत असूनही प्राण्यांना ज्याच्या अधिष्ठानाचा पत्ता लागत नाही, जो सर्वव्यापक असून, दृश्य जगाचे पलाकडचा आहे, व म्हणून ज्यास परमपुरुष अर्शा संज्ञा आहे, त्यास मा वंदन करितों.

असत्=अनित्य, विकाररूप (हें जग); निरोध=संहार;
अन्तर्भव=आंत असणारा; अनुपलक्ष्य=ओळखतां न येण्यासारखें; वर्त्मन्=मागी.

अन्वय-असदुद्भवस्थाननिरोधलालया गृहीत शक्ति

र्भवायानुपलक्ष्यवर्त्मने ॥१॥ भूयो नमः सद्बृजिन-
च्छिदेऽसतामसंभवायाखिलसत्त्वमूर्तये । पुंसां
पुनः पारमहंस्य आश्रमे व्यवस्थितानामनुमृग्य-
दाशुषे ॥ २ ॥ नमोनमस्तेऽस्त्वृषभाय सात्वतां

त्रितयाय देहिनामन्तर्भवाय (अपि) अनुपलक्ष्यवर्त्मने
भूयसे परस्मै पुरुषाय नमः

२ साधुंच्या विपत्ती निवारण्याकरितां व दुष्टांचा
संहार करण्याकरितां, सत्त्वगुणानें परिपूर्ण असा अव-
तार धारण करणाऱ्या तुला फिरून नमस्कार असो ।
परमहंसदीक्षा घेतलेल्या योग्यांनाही प्रयत्नपूर्वक शोधा-
अंतीच ज्याचें आकलन होतें, असा जो परमात्मा त्यास
मी पुनरपि वंदन करितों.

वृजिन=विपत्ति संभव=उत्पत्ति, उत्कर्ष व्ययस्थित=
राहणारा, अनुसरणारा अनुमृग्यत=शोधिला जाणारा
आशिवस्=प्राप्त होणारा.

अन्वय-सद्बृजिनच्छिदे असतामसंभवाय आखिलसत्त्व-
मूर्तये भूयो नमः । पारमहंस्ये आश्रमे व्यवस्थितानां पुंसां
अनुमृग्यदाशुषे पुनः (नमः)

विदूरकाष्ठाय मुहुः कुयोगिनाम् । निरस्तसाम्या-
तिशयेन राधसा स्वधामनि ब्रह्मणि रंस्यते नमः
॥ ३ ॥ यत्कीर्तनं यत्स्मरणं यदीक्षणं यद्वन्दनं
यच्छ्रवणं यदर्हणम् । लोकस्य सद्यो विधुनोति

३ दुष्टहेतुं योगाभ्यास करतांना, अनेकवार प्रयत्न
केला असतांही, जो तूं अधिकाधिक दूरच भास-
तोस अशा तुला यादवश्रेष्ठाला मी वारंवार वंदितों.
या जगांत कशानेह्या ज्याची वरोवरी होत नाही—मग
अतिक्रमण तर दूरच—अशा वैभवानें आपल्या ब्रह्मरूप
अधिष्ठानामध्यें रममाण होणाऱ्या तुला मी प्रणाम करितों.

शब्दः—मुहुः=वारंवार; काष्ठा=दिशा, प्रदेश, स्थान;
निरस्त=टाकिलेलें, उल्लंघिलेलें; राधस्=वैभव; धामन्=अ-
धिष्ठान, स्थान; सात्वत्=भागवत्, यादव; ऋषभ=मुख्य.

अन्वय—कुयोगिनां मुहुः विदूरकाष्ठाय सात्वतां ऋषभाय
ते नमोनमः अस्तु । निरस्तसाम्यातिशयेन राधसा स्वधा-
मनि ब्रह्मणि रंस्यते नमः

४ ज्याचें श्रवण, स्मरण, कीर्तन, दर्शन, वंदन व
पूजन हीं भक्तांचीं पातकें तत्काल लयास नेतात, व

कल्मषं तस्मै सुभद्रश्रवसे नमोनमः॥४॥विचक्षणा
 यच्चरणोपसादनात्संगं व्युदस्योभयतोऽन्तरात्म-
 नः ॥ विन्दन्ति हि ब्रह्मगतिं गतक्लमास्तस्मै सुभ-
 द्रश्रवसे नमोनमः ॥ ५ ॥ तपस्विनो दानपरा

ज्याचें यश गाइल्यानें भक्तास पुण्य लागतें त्या देवास मी
 पुनःपुनः वंदन करितों.

सद्यः=तत्काळः कल्मष=पातकः श्रवस्=यश, कीर्ति.

५ ज्याच्या चरणाचा लाभ झाला असतांना
 विद्वान् लोक भौम व दिव्य अशा सुखांमार्गे धावणाऱ्या
 आपल्या मनास निवृत्त करून स्वस्थता पावतात व त्यांना
 आत्म्याचें अधिष्ठान असलेल्या ब्रह्मपदाचा मार्ग सांपडतो
 त्या पुण्यश्लोक परमात्म्यास मी अभिवादन करितों.

शब्दः—उपसादन=आश्रयः विचक्षण विद्वानः

संग = आमक्ति.

अन्वय—यच्चरणोपसादनात् विचक्षणाः अन्तरात्मनः
 उभयतः संगं व्युदस्य गतक्लमाः ब्रह्मगतिं विन्दन्ति हि, तस्मै
 सुभद्रश्रवसे नमः,

६ दानशूर लोक, तपस्वी, मंत्रवेत्ते, विद्वान्,

यशस्विनो मनस्विनो मन्त्रविदः सुमङ्गलाः । क्षेमं
 न विन्दन्ति विना यदर्पणं तस्मै सुभद्रश्रवसे नमो-
 नमः ॥ ६ ॥ किरातहृणान्ध्रपुलिन्दपुल्कसा
 आभीरकङ्का यवनाः खसादयः । येऽन्ये च पापा
 यदुपाश्रयाश्रयाः शुद्धान्ति तस्मै प्रभविष्णवे नमः ॥

यशस्वो किंवा पुण्यवान् लोक यांना, आपआपलीं कर्म
 ज्यास अर्पण केल्याशिवाय, कल्याणाचा लाभ होत
 नाही त्या पुण्यकर्ति भगवानाम माझी प्रणती असो !

मनस्विन्=संस्कृत मनाचे, विद्वान्

अन्वय—दानपराः तपस्विनः मन्त्रविदः मनस्विनः
 यशस्विनः सुमङ्गलाः यदर्पणं विना क्षेमं न विन्दन्ति तस्मै
 सुभद्रश्रवसे नमः

५ किरात, हृण, आंध्र, पुलिन्द, पुल्कस, आभीर,
 कंक, यवन, खस वगैरे नीच जातीचे व इतरही पापी
 लोक ज्यांच्या आश्रितांचा आश्रय घेऊन पावन होतात,
 त्या प्रभावशाली देवास मी नमस्कार करितां.

यदुपाश्रय=ज्यास आश्रय मानणारे(=परमात्म्याचे भक्त)

७स एष आत्मात्मवतामधीश्वरस्त्रयीमयो धर्मम-
यस्तपोमयः। गतव्यलीकैरजशंकरादिभिर्वितर्क्य-
लिङ्गो भगवान्प्रसीदताम्॥८॥ श्रियः पतिर्यज्ञपतिः
प्रजापतिर्धियांपतिर्लोकपतिर्धरापतिः । पतिर्ग-

८ अशा प्रकारच्या ज्ञानवानांनी सर्वश्रेष्ठ मानिलेला वेदप्रतिपाद्य, धर्मरूप, तपश्चर्येने ज्ञेय, व ब्रह्मदेव, शंकर, वगैरे देवांनाही, वृथाहंकाराचे ढोंग टाकून निरभिमानपणे शोध केल्यानेच ज्याच्या लक्षणाविषयी, फार तर, अस्पष्ट अनुमान करितां येते, असा भगवान् परमात्मा आम्हांस प्रसन्न होवो !

आत्मवत्=संस्कृत आहे आत्मा ज्याचा असा, ज्ञानवान्;
अधीश्वर=सर्वश्रेष्ठ; त्रयी=तीन वेद; व्यलीक=ढोंग;
लिङ्ग=लक्षण, धर्म.

अन्वय-सः एषः आत्मवतामधीश्वरः त्रयीमयः धर्म-
मयः तपोमयः गतव्यलीकैः अजशंकरादिभिः वितर्क्य-
लिङ्गः भगवान् आत्मा प्रसीदताम्.

९ लक्ष्मीचा पती, यज्ञाचा भोक्ता, प्रजांचा पालक,
बुद्धीचा प्रेरक, लोकांचा त्राता व पृथ्वीचा स्वामी, तसेच,

तिश्चान्धकवृष्णिसात्वतां प्रसीदतां मे भगवान्
सतां पतिः ॥ ९ ॥ यदङ्घ्रयनुध्यानसमाधिधौ-
तया धियानुपश्यन्ति हि तत्त्वमात्मनः । वदन्ति
चैतत्कवयो यथारुचि स मे मुकुन्दो भगवान्प्रसी-
दताम् ॥ १० ॥ प्रचोदिता येन पुरा सरस्वती

अंधक, वृष्णी व यादव यांचा रक्षक व आश्रय, असा
साधूंचा कैवारी भगवान् मजवर अनुग्रह करे !

अनुध्यान=दीर्घ चिंतन; अङ्घ्रि = पाय;

समाधि=मनाची एकाग्रता.

अन्वय—यदङ्घ्रयनुध्यानसमाधिधौतया धिया कवय
आत्मनः तत्त्वं अनुपश्यन्ति, एतत् च यथारुचि वदन्ति स
मे भगवान् मुकुन्दः प्रसीदताम्.

१० ज्याच्या पायाच्या चिंतनांत तर्हीन
होऊन शुद्ध झालेल्या बुद्धीच्या योगानें, कविजनांना
आत्मतत्त्वाचें ज्ञान होतें, व ज्याचें वर्णन ते आपल्या
आवडीप्रमाणें करितात, त्या भगवान् मुकुंदाचा मजवर
प्रसाद होवो !

११ ब्रह्मदेवाचें हृदयांत स्मृती जागरित करण्या-

वितन्वताजस्य सतीं स्मृतिं हृदि । स्वलक्षणा
प्रादुरभूत्किलास्यतः स मयृषाणामृषभः प्रसीद-
ताम् ॥ ११ ॥ भूतैर्महद्भिर्य इमाः पुरो विभुर्नि-

करितां, ज्यानें सरस्वतीस प्रेरणा केली, व ती आपल्या
लक्षणासहवर्तमानं त्याच्या (ब्रह्मदेवाच्या) तोंडांतून
प्रकट झाली, त्या ऋषिश्रेष्ठाची मजवर कृपा व्हावी !

अज=ब्रम्हदेवः सत्=विद्यमानः प्रचोदित = प्रेरिते; आ-
स्यतः = तोंडांतून; ऋषभ = श्रेष्ठ.

अन्वय—अजस्य हृदि स्मृतिं सतीं वितन्वता येन
पुरा प्रचोदिता सरस्वती (ब्रम्हणः) आस्यतः स्वलक्षणा
प्रादुरभूत् किल, स ऋषाणां ऋषभः मे प्रसीदताम्

१२ पंचमहाभूतांनी हीं शरीरें निर्माण करून जो-वस्तु-
तः सर्वव्यापी असूनही-त्यांत प्रवेश करितो, व त्यामुळे
ज्याला (पूर्ण शैते=) पुरुष असं म्हणतात, व जो षोड-
शात्मक होऊन सोळा गुणांचा उपभोग घेतो, तो भगवान्
माझ्या शब्दांना माधुर्य, आचिती वगैरे गुणांना अलंकृत
करो !

र्माय शेते यदमूषु पुरुषः । भुङ्क्ते गुणान् षोडश
षोडशात्मकः सोऽलंकृषीष्ट भगवान्वच्चांसि मे १३

इति श्रीशुककृता परमात्मस्तुतिः संपूर्णा

(२) संकष्टनाशनं महागणपातस्तोत्रम् १३-२०

प्रणम्य शिरसा देवं गौरीपुत्रं त्रिनायकम् ।

भक्त्या वै संस्मरेन्नित्यमायुष्कामार्थसिद्धये १३

पुर् = शरीर. विभु = सर्वव्यापक

अन्वय--यत् महद्भिः भूतैः इमाः पुरः निर्माय विभुः
(सन् अपि) यः अमूषु शेते (तेन च) पुरुषः
इति ख्यातिमवाप्य) षोडशात्मकः (भूत्वा) षोडश
गुणान् भुङ्क्ते स भगवान् मे वच्चांसि अलंकृषीष्ट !

१३ ऐहिक सुखं व उद्दिष्ट कार्यात् यश व (या दोहो-
च्या उपभोगास जरूर असणारं दीर्घ) आयुष्य ही प्राप्त
होण्याकरिता, मनुष्यांनं रोज मस्तकांनं प्रणाम करून,
गौरीपुत्र गणपती याचें भक्तींनं (पुढें दिलेल्या नांवांनीं)
स्मरण करावें.

प्रथमं वक्रतुण्डं च एकदंष्ट्रं द्वितीयकम् ।
 तृतीयं कृष्णपिङ्गाक्षं गजवक्रं चतुर्थकम् ॥ १४ ॥
 लम्बोदरं पञ्चमं च षष्ठं विकटमेव च ।
 सप्तमं विघ्नराजेन्द्रं धूम्रवर्णं तथाष्टमम् ॥ १५ ॥
 नवमं भालचन्द्रं च दशमं तु विनायकम् ।
 एकादशं गणपतिं द्वादशं तु गजाननम् ॥ १६ ॥
 द्वादशैतानि नामानि त्रिसंध्यं यः पठेन्नरः ।

१४-१६ पहिलें वक्रतुण्ड (वाकड्या तांडाचा),
 दुसरें एकदंष्ट्र (एकच सुळा ज्यास आहे असा), तिसरें
 कृष्णपिङ्गाक्ष (काळे पिंगट अशा नेत्रांनी युक्त), चवथें
 गजवक्र (हर्तासारखें तोंड असलेला) पांचवें लंबोदर
 (लांब पोटाचा), सहावें विकट (अवाढव्य), सातवें
 विघ्नराजेन्द्र (विघ्नांच्या अधिपतीचा नायक), आठवें
 धूम्रवर्ण (धुरकट रंगाचा), नववें भालचंद्र (मस्तका-
 वर चंद्र धारण करणारा), दहावें विनायक (स्वतांच
 नायक असल्याने ज्यास कोणी नियंता नाही असा)
 अकरावें गणपती व बारावें गजानन.

१७ हीं बारा नामें जो सकाळ, दुपार व संध्याकाळ म्ह-

न च विघ्नभयं तस्य सर्वसिद्धिकरं परम् ॥ १७ ॥
 पुत्रार्थी लभते पुत्रान्धनार्थी लभते धनम् ।
 विद्यार्थी लभते विद्यां मोक्षार्थी लभते गतिम् १८
 जपेद्गणपतिस्तोत्रं पङ्क्तिर्मासैः फलं लभेत् ।
 संवत्सरेण सिद्धिं च लभते नात्र संशयः ॥ १९ ॥
 अष्टानां ब्राह्मणानां यो लिखित्वेदं प्रयच्छति ।

गतो, त्याला विघ्नचिं भय उरत नाहीं. एवढेंच नव्हे तर,
 हें नामस्मरण त्यास सर्व प्रकारची सिद्धी हटकून मिळवून
 देणारें आहे.

१८ त्याला पुत्र पाहिजे असल्यास पुत्र होतात. धन
 हवें असेल तर धन मिळतें, विद्येची आवड असल्यास
 विद्या येते, व मोक्षाची इच्छा असल्यास मोक्षाचा मार्ग
 खुला होतो.

१९ हें गणपतीचें स्तोत्र जपल्यानें, सहा महिन्यांत
 त्याचें फळ मिळूं लागतें, व वर्षांनें तर उद्दिष्ट कार्यांत
 पूर्ण यश मिळतें, यांत संदेश नाही.

२० हें स्तोत्र लिहून जो आठ ब्राह्मणांना देईल,

तस्य विद्या भवेत्पूर्णा गणेशस्य प्रसादतः ॥२०॥

इति श्रीनारदविरचितं महागणपतिस्तोत्रं
संपूर्णम् ॥

(३) पञ्चमहायुधस्तोत्रम् (२१-२६)

विष्णांशुस्योत्थानिलपूरितस्य यस्य ध्वनिर्दानव-
दपहन्ता । तं पाञ्चजन्यं शशिकोटिशुभ्रं शंखं
सदाहं शरणं प्रपद्ये ॥ २१ ॥ स्फुरत्सहस्रारशि-

त्याची विद्या गणेशाचे कृपेने, पूर्ण होईल.

२१ विष्णूचे वदनांतील वायूनें भरून जाऊन, ज्याचा
आवाज राक्षसांचा गर्व नाहीसा करितो, त्या चंद्रकलेच्या
टोकाप्रमाणे शुभ्र अशा पांचजन्य शंखास मी सदैव शरण
जातो.

उत्थ=उत्पन्न झालेला. अनिल=वारा. कोटि=टोक.

२२ आपल्या हजारां पाकळ्यांपामून फुरफुरणाऱ्या
ज्वालांच्या योगाने फार ताव्र भासणारे, आवेशाने लड-
णाऱ्या शत्रूंच्या प्राणांचा तत्काल अपहार करणारे, कोटि-

खातितीव्रं सुदर्शनं भास्करकोटितुल्यम् । स्फुर-
दद्विषां प्राणविनाशदक्षं चक्रं सदाहं०॥२२॥ हिर-
ण्मयीं मेरुसमानसारां कौमोदकीं दैत्यकुलस्य

सूर्याप्रमाणं जाज्वल्य अमणारं,—अग्रे सुदर्शन चक्र याचा
मी निरंतर आश्रय करितो.

स्फुरत् = फुरफुरणारे किंवा अवसान दाखविणारे.
अर = चकाची पाकळी. शिखा = ज्वाला.

अन्वय—स्फुरत्सहस्रारशिखातितीव्रं स्फुरद्द्विषां प्राण-
विनाशदक्षं भास्करकोटितुल्यं सुदर्शनं चक्रं अहं सदा
शरणं प्रपद्ये.

२३ सुवर्णघटित, मेरुप्रमाणे दृढ व बळकट, विष्णूने
डाव्या हातांत धारण केलेली, व दैत्यसमुदायाचा संहार
करणारी—अशी कौमोदकी गदा इला मी नेहमी शरण
जातो.

रक्षस्=सामान्यतः क्रोर्णाही राक्षस. असु = रावणा-
सारिखे राक्षस. उत्-शलत्=उसळणारे दिग्ध=भरलेली
प्रदीप्त=जाज्वल्य.

हन्त्रीम् । वैकुण्ठवामाग्रकराभिमृष्टां गदां सदाहं०
 ॥ २३ ॥ रक्षोऽसुराणां कठिनोत्रकण्ठच्छेदोच्छ-
 लच्छोणितदिग्धधारम् । तं नन्दकं नाम हरेः प्र-
 दीप्तं खड्गं सदाहं० ॥ २४ ॥ यस्यातिनादश्रवणा-
 त्सुराणां चेतांसि निर्मुक्तभयानि सद्यः । भवन्ति
 दैत्याशनिवाणवर्षं शार्ङ्गं सदाहं० ॥ २५ ॥ प्रात-

अन्वय—हिरण्मयीं मेरुसमानसारां वैकुण्ठवामाग्रकरा-
 भिमृष्टां दैत्यकुलस्य हन्त्रीं कौमोदकीं गदां अहं सदा शरणं
 प्रपद्ये.

२४ लहान भोळ्या अनेक राक्षसांच्या कठीण व विशाल
 अशा कंठांवर केलेल्या प्रहारांतून उसळणाऱ्या रक्ताने जिर्ची
 धार भरली आहे अशा नंदक नांवाच्या विष्णूच्या लकल-
 कीत तलवारीचे मी साह्य मागतो.

२५ ज्याचा घोर आवाज ऐकून देवांचीं अंतःकरणे
 तत्काल निर्भय होतात, दैत्यांवर जे वज्रासारखे भासणारे
 बाण सोडिते,—अशा शार्ङ्ग धनुष्याचा मी सदोदित आ-
 श्रय मागतो.

अशनि= वज्र

हरेः पञ्चमहायुधानां स्तवं पठेद्यः कृतसर्वरक्षः ।
जीवेच्छतं सर्वजनैः स पूज्यो निर्वाणकाले विश-
तीह विष्णुम् ॥ २६ ॥

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमच्छं-
कराचार्यविरचितं पञ्चमहायुधस्तोत्रं संपूर्णम्

(४) सूर्यार्यास्तोत्रम् (२७-३६)

शुकतुण्डच्छवि सवितुश्चण्डरुचेः पुण्डरीकवन-

२६ जो विष्णूच्या पंचमहायुधांचा स्तव प्रातःकाळीं
पठन करितो, त्याचें सर्व वाजूंनीं रक्षण होतें, सर्व जनांत
मान्यता पावून तो शतायू होतो, आणि मरणोत्तर त्या
विष्णूशीं सायुज्य पावतो.

निर्वाण = निवणें, गार होणें, मरण.

यः प्रातः हरेः पञ्चमहायुधानां स्तवं पठेत्, सः
कृतसर्वरक्षः सर्वजनैः पूज्यः शतं जीवेत् निर्वाण
काले (च) इह विष्णुं विशति

२७ दिनविकासी कमलांच्या समूहांचा उपकर्ता व प्रा-
प्यांस आपल्या प्रखर किरणांनीं (उठवून) उद्योगास

बन्धोः । मण्डलमुदितं वन्दे कुण्डलमाखण्डला-
 शायः ॥ २७ ॥ यस्योदयास्तसमये सुरमुकुट-
 विघृष्टचरणकमलोऽपि । कुरुतेऽञ्जलिं त्रिनेत्रः स

लावणारा, असा जो सूर्य त्याच्या उगवलेल्या मंडलास मी
 वंदन करितों; याचा वर्ण पोपटाचे चोंचीसारखा (लाल)
 आहे व हे इंद्राची (आवडता) दिशा पूर्व इला कुंडला
 प्रमाणें शोभतें.

पुण्डरीक = दिवसां फुलणारें कमळ. चण्ड = प्रखर,
 उष्ण. रुचि = तेज, किरण. शुक्रतुण्ड = पोपटाचें तोंड-
 (चोंच). छवि = कान्ति. आखण्डल = इंद्र. आशा =
 दिशा

अन्वय-पुण्डरीकवनबन्धोः चण्डरुचेः सवितुः उदितं
 मण्डलं (अहं) वन्दे ! शुक्रतुण्डच्छवि (इदं) आखण्ड-
 लाशायः कुण्डलं (भीति) .

२८ वंदनसमयां देवांचे मुकुट ज्याच्या चरणकमलावर
 घासतात असा त्रिलोचन शिव (मुद्धां) ज्याच्या-उदया
 च्याच नव्हे-तर अस्ताच्या वेळीं देखील, (संध्यावंदन

जयति धाम्नां निधिः सूर्यः ॥ २८ ॥ उदयाचल-
तिलकाय प्रणतोऽस्मि विवस्वते ग्रहेशाय ।
अम्बरचूडामणये दिग्बनिताकर्णपूराय ॥ २९ ॥
जयति जनानन्दकरः करनिकरनिरस्ततिमिरसं-

करितांना) हात जोडितो, त्या तेजोनिधि सवित्याचा उ-
त्कर्ष काय वर्णावा !

धामन् = तेज.

२९ उदयपर्वताचा तिलक, (पूर्व—) दिशारूप लल-
नेचे कर्णभूषण, व आकाशाचा चूडामाणे—अशा ग्रहाधि-
पति सूर्यास मी प्रणाम करितों.

कर्णपूर=कर्णभूषण. अम्बर=आकाश. विवस्वत्=सूर्य.

अन्वयः—उदयाचलतिलकाय दिग्बनिताकर्णपूराय अ-
म्बरचूडामणये ग्रहेशाय विवस्वते (अहं) प्रणतोऽस्मि.

३० आपल्या किरणसमूहानें अंधाराचे लोट नाहींसे क-
रून (तांबड्या) कमलाप्रमाणें अरुणवर्ण अशा आपल्या
बिंबानें जनांना आनंद देणारा, लोकालोकपर्वतास (भों-

घातः । लोकालोकालोकः कमलारुणमण्डलः
सूर्यः ॥ ३० ॥ प्रतिबोधितकमलवनः कृतघटन-
श्चक्रवाकमिथुनानाम् । दर्शितसमस्तभुवनः पर-
हितनिरतो रविर्जयति ॥ ३१ ॥ अपनयतु सक-

वर्ती फिरत राहून) प्रकाशित करणारे तेज असा, जो सूर्य
त्याचा उत्कर्ष खरोखर लोकोत्तर आहे.

निकर = समुदाय. तिमिर = अंधार. संघात = लोट. लो-
कालोक = एक अत्यंत उंच पर्वत. आलोक = प्रकाश.

अन्वय—करनिकरनिरस्ततिमिरसंघातः कमलारुणमण्डलः
जनानन्दकरः लोकालोकालोकः सूर्यः जयति.

३१ कमलसमुदायास (म्लानि घालवून) पुनरपि प्रफु-
ल्लित करणारा, चक्रवाक पक्ष्यांच्या जोडण्यांचा संयोग कर-
णारा, (जनांच्या व्यवहाराकरितां) संपूर्ण जग प्रकाशित
करणारा, अशा रीतीनें परहित संपादण्यांत निमग्न असणारा
जो रवि—त्याचा विजय असंशय असामान्य आहे.

प्रतिबोधित = फिरून जागे किंवा प्रफुल्ल केलेले. कमल-
वन = कमलांचा समूह. घटना = संयोग. निरत = गहून
गेलेला,

लकलिकृतमलपटलं सुप्रतप्तकनकाभः । अरवि-
न्द्वृन्दविघटनपटुतरकिरणोत्करः सविता ॥३२॥
उदितवति त्वयि विकसति मुकुलीयति सर्वम-

३२ अत्यंत तापविलेख्या सुवर्णाप्रमाणे कांति धारण
करणारा, (रात्रिविकासी) अरविदांच्या समुदायांचा
सहज नाश करणाऱ्या किरणसमूहाने युक्त, असा सविता
सूर्य कलियुगसंबंधी सर्व पातकांच्या विस्ताराचा नाश
करो !

आभा = कांति. अरविन्द = चंद्रकमल, रात्रिविकासी
कमल. वृन्द = समूह. विघटन = नाश, म्लानि. पटुतर =
दक्ष, समर्थ. उत्कर = समुदाय. पटल = आवरण, वेष्टन

अन्वय—सुप्रतप्तकनकाभः अरविन्द्वृन्द्विघटनपटुतर-
किरणोत्करः सविता सकलकलिकृतमलपटलं अपनयतु

३३ हे दिनकरा सूर्या, तू उगबला असतां सर्वांचा विकास
हेतो, व तुझे बिंब अस्तास गेले असतां सर्वत्र साम-
सूम होतें, तुझ्याशिवाय दुसऱ्या कोणाच्याही सांनिध्यानें
जगास शोभा येत नाहीं.

स्तमितविम्बे । न ह्यन्यस्मिन् दिनकर सकलं
कमलायते भुवनम् ॥ ३३ ॥

आर्याः साम्बपुरे सप्त आकाशात्पतिता भुवि ।
यस्य कण्ठे गृहे वापि न स लक्ष्म्या वियुज्यते ३४
आर्याः सप्त सदा यस्तु सप्तम्यां सप्तधा जपेत् ।
तस्य गेहं च देहं च पद्मा नित्यं न मुञ्चति ॥ ३५ ॥

कमलायते=कमलेनें म्हणजे लक्ष्मीनें किंवा शोभेनें
संपन्न होते.

अन्वय—सर्वं त्वयि उदितवति विकसति, (त्वयि)
अस्तमितविम्बे मुकुलायति, दिनकर सकलं भुवनं
अन्यस्मिन् (विद्यमाने) न हि कमलायते.

३४ या सात आर्या सांबपुरामध्ये. आकाशांतून
भूर्मावर पडल्या, या जो कंठगत (पाठ) करितो,
किंवा निदान लिहून घरांत ठेवितो, त्याचा संपत्तीर्शां
वियोग होत नाही.

३५ या सात आर्या जो प्रत्येक सप्तमीला सात
वेळां म्हणतो त्याच्या घरांत द्रव्यरूपाने, व शरीरांत
क्रांतिरूपाने, लक्ष्मी कायमचा वास करिते.

निधिरेष दरिद्राणां रोगिणां परमौषधम् ।
सिद्धिः सकलकार्याणां गाथेयं संस्मृता गवेः ३६
इति श्रीयाज्ञवल्क्यविरचितं सूर्यार्यास्तोत्रं
संपूर्णम् ॥

(५) गंगाष्टकम् (३७-४५)

मातः शैलसुतासपत्नि वसुधाशृङ्गारहारावलि
स्वर्गारोहणवैजयन्ति भवती भागीरथी प्रार्थये ।

३६ या आर्यामय रवीच्या स्तुतीचें चितन दरिद्री लोकांस ठेव्याच्या लाभाप्रमाणें संपन्न करितें, रोगी लोकांस वीर्यवान् औषधाप्रमाणें निरोगी करितें, व सामान्यतः सर्वांस सर्व कार्यांत यशस्वी करितें.

३७ हे माते गंगे, तुला भर्गस्थानें मोठ्या प्रयासानें स्वर्गांतून भूलोकीं आणिलें, या पृथ्वीस तूं (प्रवाहरूपानें) हाराप्रमाणें शोभा देतेस; (गिरिजारमण शंकर स्थानें मस्तकावर तुझे वास्तव्य असल्यानें) तुजकडे पार्वती मत्सरानें पाहते, व (तुझे सेवन मानवांस स्वर्गप्राप्ति करून देत असल्यानें) तूं स्वर्गारोहणाचे वेळची जशी काय

त्वत्तीरे वसतस्त्वदम्बु पिवतस्त्वद्वाचिषु प्रेङ्ख-
 तस्त्वन्नाम स्मरतस्त्वदर्पितदृशः स्यान्मे शरीर-
 व्ययः ॥ ३७ ॥ त्वत्तीरे तरुकोटरान्तरगतो गंगे वि-
 हंगो वरं त्वत्तीरे नरकान्तकारिणि वरं मत्स्योऽ
 थवा कच्छपः । नैवान्यत्र मदान्धसिन्धुरघटासं-

पताकाचा आहेस; अशा प्रकारच्या गुणांनी संपन्न अस-
 लेल्या तुला मी प्रार्थितां कीं, माझा देहपात होणें तो
 तुझे तारीं रहात असतां, तुझे रूप डोळ्यांनीं पहात
 असतां, तुझे उदक पीत असतां, तुझ्या लाटांवरोंवर
 मजेनें हेलकावे खात असतां, किंवा तुझे नाम स्म-
 रत असतां व्हावा !

वैजयन्ती=पताका. अम्बु=पाणी. वाचि=लाट.

३८ हे नरकांतकारिणी गंगे, मदानें धुंद झालेल्या
 हत्तींच्या रांगांच्या परस्पर आघातामुळें होणाऱ्या घं-
 टांच्या मोठ्या घणघणाटानें घाबरून जाऊन, सर्व
 शत्रूंच्या स्त्रियांनीं ज्याची (आपणावर दया व्हावी
 म्हणून) स्तुति केली आहे, अशा ऐश्वर्यसंपन्न, परंतु

घट्टघण्टारणत्कारत्रस्तसमस्तवैरिवनितालब्ध-
स्तुतिर्भूपतिः ॥ ३८ ॥ उक्षापक्षी तुरग उरगः
कोऽपि वा वारणो वा वाराणस्यां जननमरणक्ले-
शदुःखासहिष्णुः । न त्वन्यत्र प्रविरलरणात्किङ्-
किणीक्काणमिश्रं वारस्त्रीभिश्चमरमरुता वीजितो

तुड्यापासून दूर राहणाच्या, राजापेक्षांही, तुड्या तीरावर
झाडाच्या पोकळीमध्ये राहणारा पक्षीही वरा, फार
काय, तुड्या पाण्यांत राहणारं कासव किंवा मासा हा
सुद्धां श्रेष्ठ होय.

कोटर=ढोली, पोकळी. विहंग=पक्षी. नीर=पाणी.
कच्छप=कासव. सिन्धुर=हत्ती. घंटा=(हत्तींची) लढाईला
उभी केलेली रांग. रणत्कार=घणघणाट. त्रस्त=भ्यालेला.
वनिता = स्त्री.

३९ हत्ती, घोडे, बैल, पक्षी, किरडूं, सारांश कोणीही
प्राणी, याला (तुड्या तीरीं) काशीमध्ये (राहून
मरण आल्यास) पुन्हां जन्ममरणाच्या यातायातीचें
दुःख भोगावें लागत नाहीं; परंतु (नृत्यामुळें) मंजूळ
वाजणाच्या पायांतील पैजणाच्या घागऱ्यांचा ध्वनि होत

भूमिपालः ॥ ३९ ॥ काकैर्निष्कृपितं श्वभिः कव-
लितं गोमायुभिर्लुण्ठितं स्रोतोभिश्चलितं तटा-
म्बुलुलितं वीचीभिरान्दोलितम् । दिव्यस्त्रीकर-
चारुचापरमरुत्संवीज्यमानः कदा द्रक्ष्येऽहं परमे-

असतांना, वारांगना ज्याला चवऱ्यांनी वारा घालीत आहेत,
अंशा विलासी राजासही, तुझे तार सोडून इतरत्र राहिल्यास,
ते दुःख चुकत नाही.

उक्षन् = उंट. तुरग = घोडा. उरग = सर्प. वारण = हत्ती.
प्रविरल = फार विरळ, मंजूळ. किकिणी = धुंगूर. क्राण =
ध्वनि वारस्त्री = नृत्यांगना. चमर = चवरी. मरुत् =
वारा. वीजित = वारा घातलेला.

४० हे परमेश्वरी त्रिपथगामिनी गंगे, (तुझ्या तीरीं मरण
येऊन, देवरूप प्राप्त होऊन, विमानांत वसून, स्वर्गास
जात असतांना) मी दिव्यांगनांनी हातांत सुंदर चवऱ्या
घेऊन घातलेला वारा (एकीकडे) आनंदानें घेत घेत,
(दुसरीकडे) कावऱ्यांनी सोललेलें, कुऱ्यांनी खाल्लेलें,
कोल्ह्यांनी लचके तोडलेलें, तुझ्या प्रवाहानें वाळवंटावरून
खाली आणिलेलें, तुझ्या तीराजवळ पाण्यावर तरंगणारें, व

श्वरि त्रिपथगे भार्गीरथि स्वं वपुः ॥ ४० ॥ अभि-
नवविसवल्ली पादपद्मस्य विष्णोर्मदनमथनमौले-
र्मालतीपुष्पमाला । जयति जयपताका काप्यसौ
लाटांनीं वाहून नेतांना हेलकांच दिलेलें, अशा स्थितींत
माझे शरीर कधीं वरें पाहीन !

चारु = सुंदर (सारु). निष्कुपित = सोललेलें. श्वन् = कुत्रा.
कवलित = खादलेलें. गोमायु = कोल्हा. लुलित = लचके
तोडलेलें. स्रोतस् = प्रवाह. लुण्ठित = हलविलेलें. आन्दो-
लित = वरखालीं हेलकावे दिलेलें.

अन्वय-परमेश्वरि, त्रिपथगे, भार्गीरथि, दिव्यस्त्रीकरचारु-
चामरमस्तंवीज्यमानः अहं स्वं वपुः काकैर्निष्कुपितं,
श्वभिः कवलितं, गोमायुभिः लुण्ठितं स्रोतोभिश्चलितं तटा-
म्बुलुलितं वीचीभिरान्दोलितं कदा द्रक्ष्ये.

४१ ही गंगा विष्णूच्या पदकमलाच्या कोंवळ्या लते-
सारखा, मदनांतक शंकराचे डोक्यावरील मालतीच्या
फुलांच्या मालेप्रमाणें, किंवा जशा कांहीं मोक्षरुपी लक्ष्मीची
विजयरूप पताकाच, अशा शोभते. अशा प्रकारें अद्भुत
गुणांच्या गंगेचा उत्कर्ष लोकोत्तर आहे. कलियुगसंबंधीं

मोक्षलक्ष्म्याः क्षपितकलिकलङ्का जाह्नवी नः
पुनातु ॥ ४१ ॥ एतत्तालतमालशालसरलव्यालो-
लवल्लीलिताच्छन्नं सूर्यकरप्रतापरहितं शंखेन्दुकु-

दोष लयास नेणारी जन्हूची कन्या आह्वांस पावन करो !

विसवल्ली = कमलाचा वेल. मौलि = मस्तक. क्षपित=ल-
यास नेलेला. कलङ्क = पातक.

अन्वय-विष्णोः पादपद्मस्य अभिनवविसवल्ली, मदन-
मथन मौलेः मालतीपुष्पमाला, मोक्षलक्ष्म्याः कापि जय-
पताका असौ (गंगा) जयति । क्षपितकलिकलङ्का
जाह्नवी नः पुनातु.

४२ ताल, तमाल, शाल व सरल या वृक्षांना गुरफटलेल्या
वेलांच्या विस्तारानें झाकलेले, व त्यायोगें सूर्यकिरणांचा
ताप पोचत नसलेले, देव, सिद्ध, गंधर्व व किंनर यांच्या
स्त्रियांच्या उन्नत स्तनांनीं जर्जर केलेले, शंख, कुंदाचें फूल
किंवा चंद्र यांसारखें शुभ्र—असें हें निर्मल गंगेचें पाणी
मला रोज स्नानास प्राप्त होवो !

व्यालोल = निविड, गुंतागुंतीच्या. वल्ली = वेल,

न्दोज्ज्वलम् । गन्धर्वामरसिद्धकिंनरवधूत्तुङ्ग-
स्तनास्फालितं स्नानाय प्रतिवासरं भवतु मे
गांगं जलं निर्मलम् ॥४२॥ गांगं वारि मनोहारि
मुरारिचरणच्युतम् । त्रिपुरारिशिरश्चारि पाप-
हारि पुनातु माम् ॥४३॥ पापापहारि दुरितारि-

लता=फांदी, डाहळी, विस्तार. कर = किरण. इन्दु =
चंद्र, उत्तुङ्ग = उंच. आस्फालित = ताडन केलेले, वासर =
दिवस. गांग = गंगेचे.

अन्वय—तालतमालशालसरलव्यालोलवल्लीलताच्छघ्नं
सूर्यकरप्रतापरहितं गन्धर्वामरसिद्धकिंनरवधूत्तुङ्गस्तनास्फा-
लितं शंखेन्दुकुन्दोज्ज्वलं एतत् निर्मलं गांगं जलं मे स्ना-
नाय प्रतिवासरं भवतु

४३ मुरारि विष्णु याच्या पायापासून निघालेले, त्रिपु-
रांतक शंकर याच्या मस्तकावर वाहणारे, पापहारक व
मनोहर असं गंगेचे पाणी मला पावन करो !

अन्वय—मुरारिचरणच्युतं त्रिपुरारिशिरश्चारि पापहारि
मनोहारि गांगं वारि मां पुनातु.

४४ श्र्याविष्णूची चरणधूली वाहून आणणारे, हिमालयपर्व-

तरङ्गधारि शैलप्रचारि गिरिराजगुहाविदारि ।
 झंकारकारि हरिपादरजोऽपहारि गांगं पुनातु
 सततं शुभकारि वारि ॥ ४४ ॥ गंगाष्टकं पठति यः
 प्रयतः प्रभाते वाल्मीकिना विरचितं शुभदं

तावरून वाहतांना, त्याच्या गुहा फोडणारें व मोठी गर्जना
 करणारें, दैन्यनाशक अशा लाटा धारण करणारें, व पात-
 काचा अंत करून कल्याण करणारें असें गंगेचें पाणी
 (मला) नित्य पवित्र करो !

रजस् = धूल. दुरित = दैन्य, विपत्ति. तरङ्ग = लाट.

अन्वय—हरिपादरजोऽपहारि शैलप्रचारि गिरिराज-
 गुहाविदारि, झंकारकारि दुरितारितरङ्गधारि पापापहारि
 शुभकारि गांगं वारि सततं पुनातु

४५ वाल्मीकिऋषीनें रचलेलें हें कल्याणकारक गंगाष्टक
 (गंगास्तुतिपर आठ श्लोक) पहाटे जो मनुष्य एकाग्र
 मनानें ह्मणतो त्याच्या अंगावरील कलियुगसंबंधी दोषाचा
 (अदृश्य) लेप थोड्याच दिवसांत धुऊन जातो व तो (मर-
 णोत्तर) भवसागरांत कर्धीच न पडतां मोक्षास जातो.

मनुष्यः । प्रक्षाल्य गात्रकालिकल्मषपङ्कमाशु मोक्षं
लभेत्पतति नैव नरो भवाब्धौ ॥ ४५ ॥

इति श्रीवाल्मीकिना विरचितं गंगाष्टक-
स्तोत्रं संपूर्णम्

(६) तुलसीकवचम् (४६-६४)

अस्य श्री तुलसीकवचस्तोत्रमन्त्रस्य श्रीः-
महादेव ऋषिः, अनुष्टुप् छन्दः, श्रीतुलसी देवता,

विरचित = रचलेलें. प्रयतः = एकाग्र अंतःकरण केलेला.
कल्मष = दोष. पङ्क = चिखल, लेप. आशु = लवकर.
भवाब्धि = भवसागर

अन्वय—वाल्मीकिना विरचितं शुभदं गंगाष्टकं प्रभाते
यः मनुष्यः प्रयतः पठति सः गात्रकालिकल्मषपङ्कं आशु
प्रक्षाल्य, मोक्षं लभेत्, (स) नरः भवाब्धौ नैव पतति.

४६ हे कमल धारण करणाऱ्या महादेवी तुलसी, तुला
भी वंदितो. तुलसीनें माझ्या मस्तकाचे, व यशस्विनीनें कपा-
ळांचें, रक्षण करावें ! ४७ पद्मनयना ही माझे डोळे, व

मनईप्सितकामनासिध्यर्थं जपे विनियोगः ।
 तुलसि श्रीमहादेवि नमः पङ्कजधारिणि ।
 शिरो मे तुलसी पातु भालं पातु यशस्विनी ४६
 दृशौ मे पद्मनयना श्रीसखा श्रवणे मम । घ्राणं
 पातु सुगन्धा मे मुखं च सुमुखी मम ॥ ४७ ॥
 जिह्वां मे पातु शुभदा कण्ठं विद्यामयी मम ।
 स्कन्धौ कर्हारिणी पातु हृदयं विष्णुवल्लभा ॥४८
 पुण्यदा मे पातु मध्यं नाभिं सौभाग्यदायिनी ।
 कटिं कुण्डलिनी पातु ऊरू नारदवन्दिता ॥४९॥
 जननी जानुनी पातु जङ्घे सकलवन्दिता ।
 नारायणप्रिया पादौ सर्वाङ्गं सर्वरक्षिणी ॥ ५० ॥
 संकटे विषमे दुर्गे भये वादे महाहवे । नित्यं हि

श्रीसखा (= लक्ष्मीर्चा मैत्राण) माझे कान, रक्षो ! सुगं-
 धेनें माझे नाक, व सुमुखांने तोंड, रक्षावे ! ४८—५० शु-
 भदा माझी जीभ, विद्यामयी कंठ, कर्हारिणी (= कमल
 धारण करणारी) खांदे, विष्णुवल्लभा (= विष्णूची आव-
 डती) हृदय, पुण्यदा (= पुण्य देणारी) पोटा, सौभाग्य-
 दायिनी नाभी, कुंडलिनी कमर, नारदवन्दिता (= नारदानें

संध्ययोः पातु तुलसी सर्वतः सदा ॥ ५१ ॥
 इतीदं परमं गुह्यं तुलस्याः कवचामृतम् । मर्त्या-
 नाममृतार्थाय भीतानामभयाय च ॥ ५२ ॥
 मोक्षाय च मुमुक्षूणां ध्यायिनां ध्यानयोगकृत् ।
 वशाय वश्यकामानां विद्यायै वेदवादिनाम् ॥ ५३ ॥
 द्रविणाय दरिद्राणां पापिनां पापशान्तये । अन्नाय

वंदिलेली) मांड्या, जननी गुडघे, सकलवंदिता पोटन्या,
 नारायणप्रिया पाय, व सर्वरक्षिणी माझे सर्वांग राखो !
 ५१ संकटामध्ये, अडचणीत, विकट जागी, भयाचे प्रसंगी,
 वादामध्ये, मोठ्या लढाईत, सकाळीं व सायंकाळीं-
 सारांश सर्वदा सर्व वाजूंनी-तुलसी सांभाळ करो ! ५२
 हे अशा प्रकारचे फार गुप्त ठोविलेले, कर्णमधुर, मंत्ररूप
 तुलसीकवच मानवांना (पुन्हां मरण न आणणारे ह्यणजे)
 मुक्ति देणारे, भ्याले ल्यांची भीति उडविणारे, ५३
 मोक्षाची इच्छा करणारांना मोक्ष देणारे, ध्यानाभ्यास
 करणारांना ध्यान साध्य करून देणारे, दुसऱ्यांस अनुकूल
 करू पाहणारांना आकर्षण सामर्थ्य देणारे, वेदाभ्यासी

क्षुधितानां च स्वर्गाय स्वर्गमिच्छताम् ॥ ५४ ॥
 पशव्यं पशुकामानां पुत्रदं पुत्रकाङ्क्षिणाम् ।
 राज्याय भ्रष्टराज्यानामशान्तानां च शान्तये ५५
 भक्त्यर्थं विष्णुभक्तानां विष्णौ सर्वान्तरात्मनि ।
 जाप्यं त्रिवर्गसिद्ध्यर्थं गृहस्थेन विशेषतः ॥ ५६ ॥
 उद्यन्तं चण्डकिरणमुपस्थाय कृताञ्जलिः । तुल-
 सीकानने तिष्ठन्नार्सानो वा जपेदिदम् ॥ ५७ ॥

लोकांना वेदविद्या प्राप्त करून देणारें, ५४ निर्धन लोकांना
 धन देणारें, पातक्यांच्या पातकांचें क्षालन करणारें,
 भुकेल्यांना अन्न देणारें, स्वर्गाची इच्छा करणारांना स्वर्ग-
 सुख प्राप्त करून देणारें, ५५ गुराढोरांची इच्छा करणारांना
 गोधन प्राप्त करून देणारें, पुत्राची इच्छा करणारांस पुत्र
 देणारें, राज्यभ्रष्ट झालेल्यांना राज्य परत मिळवून देणारें,
 चिंताकुल लोकांच्या मनास शांति देणारें, ५६ व विष्णु-
 भक्तांचे मनांत सर्वांचें हृदयांत वास करणाऱ्या विष्णूची
 भक्ति वृद्धिंगत करणारें, असें आहे. धर्म, अर्थ व काम यांचा
 लाभ होण्याकरितां कोणांही-त्यांत विशेषें करून गृहस्थने-
 याचा जप करावा. ५७ तुळशीच्या वागेमध्ये उभयानें किंवा

सर्वान् कामानवाप्नोति तथैव मम संनिधिम् ।
 मम प्रियकरं नित्यं हरिभक्तिविवर्धनम् ॥ ५८ ॥
 या स्यान्मृतप्रजा नारी तस्या अङ्गं प्रमार्जयेत् ।
 सा पुत्रं लभते दीर्घजीविनं चाप्यरोगिणम् ॥ ५९ ॥
 वन्ध्याया मार्जयेदङ्गं कुशैर्मन्त्रेण साधकः ।
 सापि संवत्सरादेव गर्भं धत्ते मनोहरम् ॥ ६० ॥
 अश्वत्थे राजवश्यार्थी जपेदग्रेः सुरूपभाग् ।

बसून, हात जोडून, उदय पावत असलेल्या सूर्याचे ध्यान
 करीत, हें जपावें, ५८ म्हणजे मनुष्याच्या सर्व इच्छा स-
 फल होतात, व (मरणोत्तर) त्यास माझे (द्वयजे शंकराचे)
 साम्राज्य प्राप्त होतें. याचा कोणी कधीही जप केल्यास
 मला आनंद होतो; व असा जप करणाराची विष्णूचे
 ठिकारणीही भक्ति वाढते. ५९ ज्या स्त्रांचें मूल जगत
 नसेल तिचें अंगावर तुलसीकवचाचे पाठानें अभिमंत्रित
 उदक प्रोक्षावें, म्हणजे तिला दीर्घायु व निरोगी असा
 पुत्र होतो ६० हा तुलसीकवच मंत्र ज्यानें सिद्ध केला
 आहे अशा भक्तांनें या कवचानें अभिमंत्रित अशा पाण्यानें

पलाशमूले विद्यार्थी तेजोऽथ्यभिमुखे रवेः ॥६१॥
 कन्यार्थी चण्डिकागेहे शत्रुहत्यै गृहे मम । श्री
 कामो विष्णुगेहे च उद्याने स्त्री वशा भवेत् ॥६२॥
 किमत्र बहुनोक्तेन शृणु सैन्येश तत्त्वतः । यं यं
 काममभिध्यायेत्तं तं प्राप्नोत्यसंशयम् ॥ ६३ ॥
 मम गेहगतस्त्वं तु तारकस्य वधेच्छया । जप-

वांझ स्त्रीचे अंगावर दर्भानीं प्रोक्षण केल्यास, तिला एक
 वर्षांतच सुंदर अशा पुत्राचा गर्भ राहतो. ६१ राजाची
 कृपा संपादूं पाहणारानें पिंपळाचे वृक्षाखालीं, सौंदर्याची
 इच्छा करणारानें अग्नीजवळ, विद्यार्थ्यांनें पळसाचे मूळशीं,
 तेजाची आवड धरणारानें सूर्याकडे तोंड करून, ६२ वधूची
 इच्छा करणारानें देवांच्या मंदिरांत, शत्रूचा नाश करण्याक-
 रितां माझे (म्हणजे शिवाचे) देवाल्यांत, संपत्तीच्या
 लाभाकरितां विष्णुमंदिरांत, व (आपल्या) स्त्रीचें मन आ-
 पणावर (पूर्णपणें) वसावें असें इच्छणारानें वागेमध्ये, या
 कवचाचा जप करावा. ६३ फार काय सांगूं? हे कार्तिकेया,
 तुला थोडक्यांत तत्त्व सांगतां कीं, जी जी कामना धरार्वा
 ती ती याच्या जपानें निःसंशय सिद्ध होते. ६४ माझ्या

न्स्तोत्रं च कवचं तुलसीगतमानसः ॥ मण्ड-
लात्सारकं हन्ता भविष्यसि न संशयः ॥ ६४ ॥

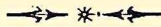
इति श्रीब्रह्माण्डपुराणे तुलसीमाहात्म्ये
तुलसीकवचं नाम स्तोत्रं संपूर्णम् ॥

(म्हणजे शिवाच्या) मंदिरांत वसून तूं, तारकासुराचा
वध व्हावा या बुद्धीने मनांत तुलसीचे ध्यान करीत, हें
स्तोत्ररूप कवच जपल्याने, तारकासुरास, सैन्याचा भेद
करून, मारण्यास निःसंशय समर्थ होशील.

ईप्सित = इच्छिलले. अमृत = मोक्ष. वश = आकर्षण-
सामर्थ्य किंवा अनुकूल. वश्य = वशीकरण. पशव्य = पशुंची
वृद्धि करणारे. त्रिवर्ग = धर्म, अर्थ व काम हें त्रिकूट.
हति = वध.

या तुलसीकवचस्तोत्रमंत्राचा कर्पा महादेव, वृत्त अनु-
ष्टुभ्, व देवता तुलसी; व उपयोग जपद्वारा मनाची इष्ट
कामना सिद्ध करण्याकडे.

तृतीयो भागः

शिवस्तोत्राणि.

(१) देव्यपराधक्षमापनस्तोत्रम्.

न मन्त्रं नो यन्त्रं तदपि च न जाने स्तुतिमहो
न चाह्वानं ध्यानं तदपि च न जाने स्तुतिकथाः।
न जाने मुद्रास्ते तदपि च न जाने विलपनं
परं जाने मातस्त्वदनुसरणं क्लेशहरणम् ॥ १ ॥

१ हे माते, मला मंत्र ठाऊक नाही, तंत्र
माहीत नाही; स्तुती येत नाही, आह्वान किंवा ध्यान
कसे करावे हें ही समजत नाही, स्तुतिपर गोष्टीचें ज्ञान
नाहीं, मुद्रांची माहिती नाही, फार काय - (नीट) रडता।
सुद्धां येत नाही; तरी पण एवढें ठाऊक आहे कीं, तुझ्या
सेवेपासून दुःख लयास जातें,

विश्वरूपज्ञानेन द्रविणविरहेणालसतया विश्वेश-
 शक्यत्वात्तव चरणयोर्वा च्युतिरभूत् । तदेत-
 त्क्षन्तव्यं जनानि सकलोद्धारिणि शिवे कुपुत्रे
 जायेत क्वचिदपि कुमाता न भवति ॥ २ ॥
 पृथिव्यां पुत्रास्ते जननि बहवः सन्ति सरलाः
 परं तेषां मध्ये विरलतरलोऽहं तव सुतः ।
 मदीयोऽयं त्यागः सभुचितमिदं नो तव शिवे
 कुपुत्रो जायेत ॥ ३ ॥ जगन्मातर्मातस्तव चरण-
 सेवा न रचिता न वा दत्तं देवि द्रविणमपि

२ विधीचे ज्ञान नसल्यामुळे, (पुरेसे) द्रव्य जवळ
 जवळ नसल्याने, आळसाने, किंवा करावयाचा विधी अ-
 शक्य असल्यामुळे, तुझ्या चरणसेवेत माझ्या हातून जे
 अंतर पडले, त्याची क्षमा करावी, कारण हे सकलोद्धारि-
 रिणी शिवे, मुलगा वाईट निघेल, पण आई वाईट कधीच
 असत नाही. ३ हे माते शिवे, या पृथ्वीवर सन्मार्गाने
 चालणारे मुलगे पुष्कळ आहेत; पण त्यांमध्ये इतक्या चंचल-
 वृत्तीने वागणारा बहुधा मी एकटाच आहे; तरी सुद्धा माझा
 असा त्याग करणे तुला योग्य नाही; कारण मुलगा वाईट

भूयस्तव मया । तथापि त्व स्नहं मयि निरुपमं
 यत्प्रकुरूपे कुपुत्रो जायेत० ॥ ४ ॥ परि त्यक्त्वा
 देवान् विविधविधिसेवाकुलतया मया, पञ्चा-
 शतिरधिकमपनीते तु वयसि । इदानीं चेन्मा-
 तस्तव मयि कृपा नापि भविता निरालम्बो
 लम्बोदरजननि कं यामि शरणम् ॥ ५ ॥ श्वपाको
 जल्पाको भवति मधुपाकोपमगिरो निरातङ्को
 रङ्को विहरति चिरं कोटिकनकैः । तवापर्णे कर्णे
 विशति मनुवर्णे फलमिदं जनः को जानीते

निघेल पण आई कधीच वाईट असत नाही. ४ हे जगन्माते
 आई, मीं तुझा चरणसेवा केली नाही, किंवा मुला पुष्कळ
 द्रव्यही अर्पिले नाही; तथापि तूं जे मजवर प्रेम करितेस
 त्याला तर उपमाच नाही; माते, कुपुत्र पैदा होईल, पण
 कुमाता कधी आडळावयाची नाही ५ देवांच्या आराधनेत
 आवश्यक असलेल्या नानाविध सेवेने त्रासून जाऊन, मीं
 देवांचा त्याग केला; माझे वयाला ८५ चे वर वर्षे झाली,
 अशा स्थितीत तुझा कृपा मजवर झाली नाही, तर हे
 राज्ञाननाचे आई, निराधार असा मी कोणास वरें शरण

जननि जननीयं जपविधौ ॥ ६ ॥ चिताभस्मालेपो गरलमशनं दिक्पटधरो जटाधारी कण्ठे भुजगपतिहारी पशुपतिः । कपाली भूतेशो भजति जगदीशैकपद्वीं भवानि त्वत्पाणिग्रहणपरिपाटीफलमिदम् ॥ ७ ॥ न मोक्षस्याकाङ्क्षा न च विभववाञ्छाऽपि च न मे न विज्ञानापेक्षा शशिमुखि सुखेच्छापि न पुनः । अदस्त्वां संयाचे जननि जननं यातु मम वै मृडानी रुद्राणी शिव

जाऊं? ६ एकादा वरळणारा चांडाळ कां असेना, पण तोही मुरलेल्या मधाप्रमाणे मधुर वार्णाने युक्त होतो, व एकादा भिकारीही चितारहित होऊन कोट्यवधि सुवर्ण मुद्रांनी दीर्घकाल विलास भोगतो—हे सर्व फल, हे अपर्णे पार्वती, तुझ्या मंत्राचे अक्षर केवळ कानी पडतांच प्राप्त होते; मग माते, विधिपूर्वक जप केल्यास काय फळ मिळवितां येईल हे कोण जाणू शकेल ? ७—चितेचे भस्म हीच उटी व विष हे खाद्य असून, दिशा हेंच वस्त्र धारण करणास, जटा वाढविणारा, गळ्यामध्ये हाराचे ऐवजी मोठाले सर्प घालणारा, प्रेताची कवटी घेऊन हिंडणारा, पिशाचांचा शिरो-

शिव भवानीति जपतः ॥ ८ ॥ नाराधितासि
 विधिना विविधोपचारैः किं रूक्षचिन्तनपरैर्न
 कृतं वचोभिः । श्यामे त्वमेव यदि किञ्चन मय्य-
 नाथे धत्से कृपामुचितमम्ब परं तवैव ॥ ९ ॥
 आपत्सु मग्नः स्मरणं त्वदीयं करोमि दुर्गे करु-
 णार्णवेशि । नैतच्छठत्वं मम भावयेथाः श्रुधातृ-

मणी असा असतांहीं पशुपती शंकर जगाचा मुख्य प्रभू
 झालाआहे; हे, हे भवानी तुझे पाणिग्रहण त्यानें केलें,
 याचेंच परंपरेनें मिळालेलें फळ होय ८ हे माते; मला मोक्षाची
 हाव नाही, वैभवाची इच्छा नाही, विज्ञानाचा जरूरी नाही,
 फार काय-मुखाची मुद्धा आवड नाही; तुला माझी प्रा-
 र्थना म्हणून एवढीच आहे कीं, तुझे चंद्रासारखें प्रसन्न
 वदन मनांत आणून. “मृडानी, रुद्राणी, शिवशिव भवानी,”
 असा जप करीत, माझे सर्व आयुष्य जावो ! ९ हे
 श्यामे, अनेक प्रकारच्या उपचारांनीं विधिपूर्वक तुझी आ-
 राधना मीं केली नाही. (उपचार तर राहोच, पाण नु-
 सत्या शब्दांनीं तर आराधना करावी ? एरवीं) संसारां-
 ताल नारस वस्तूंच्या नादीं लागून कोणकोणत्या गोष्टींकडे

पार्ता जननीं स्मरन्ति ॥ १० ॥ जगदम्ब विचित्र-
त्रमत्र किं परिपूर्णा करुणास्ति चेन्मयि । अप-
राधपरंपरावृतं न हि माता समुपेक्षते सुतम् ११
मत्समः पातकी नास्ति पापघ्नी त्वत्समा न हि
एवं ज्ञात्वा महादेवि यथा योग्यं तथा कुरु ॥ १२ ॥

शब्दांचा खर्च केला नाही ? असें असूनही, माते, तू आ-
पण होऊन मज अनाथावर लोभ करितेस, तर हें तुझे
करणं तुझ्याच ठिकाणी चांगले शोभते ! १० हे दुर्गे, क-
रुणासागराच्या अधिदेवते, मी संकटांत बुडालों असतांना,
तुझी आठवण करात आहे; पण हा माझा आपमतलबी-
पणा समजू नको. मुलें मुद्दां (इतर वेळीं आठवण
काढात नसली तरी) तहान किंवा भूक लागली म्हणजे
आईची आठवण काढितात. ११ हे जगदंब, तुझी
मजवर पूर्ण कृपा असली म्हणून, त्यांत आश्चर्य करण्या-
सारखें तें काय आहे ? एकामागून एक अनंत अपराध कस्-
णाच्या मुलाचाही हयगय आई करात नाही. १२ हे महा-
देवी, मजसारखा पातकी नाही व तुजसारखा पापनाशिनी
नाहीं; हें लक्ष्यांत वाळगून, जें तुला योग्य वाटेल तें कर.

(२) ज्योतिर्लिङ्गानि (श्लोकाः ३)

सौराष्ट्रे सोमनाथं च श्रीशैले मल्लिकार्जुनम् ।
 उज्जयिन्यां महाकालमौंकारममलेश्वरम् ॥ १३ ॥
 परल्यां वैजनाथं च डाकिन्यां भीमशंकरम् ॥
 सेतुवन्ध्रे तु रामेशं नागेशं दारुकावने ॥ १४ ॥
 वाराणस्यां तु विश्वेशं त्र्यम्बकं गौतमीतटे ।
 हिमालये तु केदारं घुसृणेशं शिवालये ॥ १५ ॥
 एतानि शिवलिङ्गानि सायंप्रातः पठेत्पुमान् ।
 सप्तजन्मकृतं पापं स्मरणेन विनश्यति ॥ १६ ॥

गुजराथेंत असलेला सोमनाथ, श्रीशैलावरील मल्लिकार्जुन, उज्जयिर्नांतील महाकाल, अमलेश्वर या दुसऱ्या रूपानें असणारा ॐकार, परळीचा वैजनाथ, डाकिर्नांच्या वसर्तीतील भीमाशंकर, सेतुबंधावरील रामेश्वर, दारुकावनांतील नागेश, वाराणसीतील विश्वेश्वर, गोदावरीचे तीरचा त्र्यंबकेश्वर, हिमालयांतील केदारेश्वर, शिवालयांतील घुसृणेश्वर,—या शिवाच्या वारा ज्योतिर्लिंगांचें जो मनुष्य सकाळ-संध्याकाळ स्मरण करितो, त्याचें सात जन्मांचें पातक लयास जातें.

(३) मृत्युहरस्तोत्रम्. (श्लोकाः १०)

अस्य श्रीमृत्युहरस्तोत्रमन्त्रस्य मार्कण्डेय ऋषिः,
रुद्रो देवता, अनुष्टुप् छन्दः, श्रीमन्मृत्युंजयप्री-
त्यर्थं जपे विनियोगः

रुद्रं पशुपतिं स्थाणुं नीलकण्ठमुमापतिम् । न-
मामि शिरसा देवं किं नो मृत्युः करिष्यति ॥१७॥
वामदेवं शिवं शान्तं लोकनाथं जगद्गुरुम् ॥ नमामि ०
॥१८॥ कालकण्ठं कालमूर्तिं कालाग्निं कालनाशनम् ॥
नमामि ० ॥१९॥ गंगाधरं शशिधरं शंकरं चन्द्रशेख-
रम् ॥ नमामि ० ॥२०॥ अनन्तमव्ययं शान्तमक्षमालाधरं

पशुपति = जीवांचा पति. स्थाणु = नित्य व निर्विकार.
वामदेव = लौकिकदृष्ट्या विपरीत वागणारा देव. काल-
कण्ठ = नीलकंठ. कालमूर्ति = काल म्हणजे वेळ ही आहे
एक मूर्ति ज्याची. कालाग्नि = संहार करणारा अग्नि. काल-
नाशन = मृत्यूचा नाश करणारा. अव्यय = निर्विकार. अ-
क्षमालाधर = रुद्राक्षाच्या माला धारण करणारा. विभु =

विभुम् । नमामि० ॥ २१ ॥ त्रिनेत्रं पञ्चवक्त्रं च
जटामुकुटधारिणम् । नमामि० ॥ २२ ॥ आनन्दं परमं
नित्यं कैवल्यपददायकम् । नमामि ॥ २३ ॥ स्वर्गाप-
वर्गदातारं सृष्टिस्थितिविधारिणम् । नमामि० ॥ २४ ॥
भस्मोद्भूलितसर्वाङ्गं नागाभरणभूषितम् । न-
मामि० ॥ २५ ॥ मार्कण्डेयमिदं स्तोत्रं यः पठे-
च्छिवसंनिधौ । तस्य मृत्युभयं नास्ति अपमृत्यु-
भयं कुतः ॥ २६ ॥

(४) शिवपञ्चाक्षरस्तोत्रम् (श्लोकाः ६)

नागेन्द्रहाराय त्रिलोचनाय भस्माङ्गरागाय

सर्वव्यापक. आनन्द = ब्रह्मानंदांत निमग्न असणारा. प-
रम = सर्वश्रेष्ठ. कैवल्यपददायक = सायुज्य मुक्ति देणारा.
अपवर्ग = मोक्ष. सृष्टिस्थितिविधारिण् = जगाचे गाडे
चालविणारा. उद्भूलित = आच्छादित.

अर्थ—२७ नागेन्द्र (= मोठमोठे सर्प) हाराप्रमाणें
गळ्यांत घालणारा, त्रिनेत्र, भस्माचा लेप अंगवर चढवि-
णारा, महेश्वर, नित्य, शुद्ध व दिगंबर अशा नवर्णयुक्त

महेश्वराय । नित्याय शुद्धाय दिग्म्बराय तस्मै-
 नकाराय नमः शिवाय ॥२७॥ मन्दाकिनीसलिल-
 चन्दनचर्चिताय नन्दीश्वरप्रमथनाथमहेश्वराय ।
 मन्दारपुण्ड्रबहुपुष्पसुपूजिताय तस्मै मकाराय

‘ नमःशिवाय ’—या पंचाक्षरमंत्ररूपी शंकरास मी नम-
 स्कार कर्त्तों.

अङ्गराग = उर्ता. दिग्म्बर = दिशा म्हणजे
 आकाश हेंच आहे वस्त्र ज्याचें तों, नम्र. मन्दाकिनी =
 गंगा. सलिल = पाणी. प्रमथ = एका विशिष्ट वर्गाचे
 शिवाचे सेवक. मन्दार = पांढरी रुई. अञ्ज = कमळ. कान्त
 = प्रिय. अध्वर = यज्ञ. वृष = बैल. शेखर = तुरा किंवा
 माल. वैश्वानर = अग्नि.

२८ मन्दाकिनी गंगेच्या पाण्यांत उगाळलेल्या चंदनाचें
 गंध अंगास फामलेला, मन्दाराच्या पुष्कळ पवित्र फु-
 लांनी पूजिलेला, नन्दीचा स्वामी, प्रमथांचा अधिपती व
 मोठ्या ऐश्वर्याने युक्त-अशा भवर्णयुक्त ‘ नमः शिवाय ’—

नमः शिवाय ॥ २८ ॥ शिवाय गौरीवदनाब्जकान्तसूर्याय द्रक्षाध्वरनाशकाय । श्रीनीलकण्ठाय वृषध्वजाय तस्मै शिकाराय नमः शिवाय ॥ २९ ॥ वसिष्ठकुम्भोद्भवगौतमाद्यमुनीन्द्रदेवार्पितशेखराय । चन्दार्कवैश्वानरलोचनाय तस्मै वकाराय नमः शिवाय ॥ ३० ॥ यक्षस्वरूपाय जटाधराय पिनाकहस्ताय सनातनाय । दिव्याय देवाय दिगम्बराय तस्मै यकाराय नमः शिवाय ॥ ३१ ॥ पञ्चा-

२९ शिवा ह्यणजे पार्वती इत्या मुखरूपा कमलाचा अवडता सूर्य, शिव, ध्वजावर वृषभाची आकृति धारण करणारा, दक्षाच्या यज्ञाचा विश्वंस करणारा, श्रीमान् नीलकंठ-अशा शिवर्णयुक्त

३० वसिष्ठ, अगस्त्य, गौतम वगैरे मोठमोठ्या मुनींनी व देवांनी ज्याचे मस्तकावर माळा वाहिल्या आहेत, चंद्र सूर्य व अग्नी हे आहेत डोळे ज्याचे- अशा ववर्णयुक्त...

३१ यक्षस्वरूपा, जटा धारण करणारा, पिनाक धनुष्य हातांत वाहणारा, सनातन, दिव्य, दिगंबर अशा यवर्णयुक्त

क्षरमिदं पुण्यं यः पठेच्छिवसंनिधौ । शिवलो-
कमवाप्नोति शिवेन सह मोदते ॥ ३२ ॥

(५) रावणकृतं शिवताण्डवस्तोत्रम् (१४)

जटाकटाहसंभ्रमभ्रमन्निलिम्पनिर्झरीविलोल-
वीचिवह्वरीविराजमानमूर्धनि। धगद्धगद्धगज्ज्व-
लल्लाटपट्टपावके किशोरचन्द्रशेखरे रतिः

३२. हे पवित्र पंचाक्षरस्तोत्र जो शंकरासंनिध म्हणतो तो
(मरणोत्तर) कैलासांत जाऊन शंकरासंनिध आनंदानें
राहतो.

अर्थ—३३ जटांच्या कडईसारख्या अफाट विस्तारामध्ये
घोटाळून फिरत राहणारी सुरनदी गंगा हिच्या चंचल ला-
टांच्या फवाऱ्यांनी ज्याचे मस्तकास शोभा आली आहे,
ज्याच्या विस्तीर्ण कपाळावर मोठा धगधगीत अग्नी भड-
कला आहे व ज्याचे मस्तकावर चंद्रकला तुऱ्यासारखी
शोभते आहे अशा शंकराविषयी मला सारखें प्रेमाचें भरतें
येतें.

शब्द—कटाह = कडई. संभ्रम = घोटाळा, गांगरणें. नि.

प्रतिक्षणं मम ॥३१॥ धराधरेन्द्रनन्दिनीविलास-
बन्धवन्धुरस्फुरद्-दृगन्तसंततिप्रमोदमानमानसे।
कृपाकटाक्षधोरणीनिरुद्धदुर्धरापदि क्वचिद्दिग-

लिम्प = देव. निर्झरी = नदी. विलोल = चंचल. वीचि =
लाट. वल्लरी = वेल, डाहळी, (फवारा). मूर्धन् = मस्तक-
पट्ट = पाट. पावक = अग्नि. किशोर = मुलगा, लहान बाल.
शेखर = तुरा. रति = प्रेम.

३४ शैलराज हिमालयाची कन्या पार्वती हिच्या
विलासाचे आवडीमुळे, एकमारख्या क्षणांत वर-खाली पसर-
णाऱ्या नेत्रकटाक्षांनी ज्यांचे मनास आनंद होत आहे,
ज्याच्या कृपाकटाक्षांच्या वर्षावामुळे (भक्तांची) दुर्धर संकटे
बंद होतात, अशा अवर्णनीय, दिगंबर (ह्यणजे नग्न) ब्रम्हरूपाचे
ठिकारणीं माझे मन रमून जावो !

शब्द—धराधरेन्द्र=पर्वतश्रेष्ठ, हिमालय. नन्दिनी =
मुलगी. विलासबन्ध = क्रीडाविषयक मनोरथ. बन्धुर =
नतोन्नत, वर खाली पसरणारे. दृगन्त (दृश+अन्त) =
कटाक्ष. संतति = परंपरा. धोरणी = अखंड प्रवाह.

म्बरे मनो विनोदमेतु वस्तुनि ॥ ३४ ॥ जटाभुजं-
गपिङ्गलस्फुरत्फणामणिप्रभाकदम्बकुङ्कुम-
द्रवप्रलिप्तादिश्वधमुखे । मदान्धसिन्धुरस्फुरत्व-
गुत्तरीयमेदुरे मनो विनोदमद्भुतं विभर्तु भूतभ-

दिगम्बर (दिश+अम्बर)=दिशारूप वस्त्र धारण करणारा,
नम्र.

३५ जटांना वंद ह्यणून गुंडाळलेल्या सर्पाच्या
फणेवरील मण्याच्या पिंगट वर्णाच्या देदीप्यमान प्रभामंड-
लाच्या योगानें, दिशारूपी ललनांच्या भालप्रदेशांवर
केशराचे मळवट भरणारा, मदान्ध अशा गजरूपी गजासु-
राचें (रक्तानें) थवथवणारें चर्म उत्तरीय ह्यणून पांघरल्यानें
लकलकीत दिसणारा, असा भूतांचा (म्हणजे प्राण्यांचा)
अधिपती शंकर याचे ठिकाणीं माझे मनास निरुपम आ-
नंद होवो !

शब्द—कदम्ब = पटल, विस्तार. कुङ्कुम = केशर
द्रव = आर्द्र पदार्थ. सिन्धुर = हत्ती. स्फुरत् = चमकणारी.
त्वच् = कातडी. उत्तरीय = उपावरण, उपणें. मेदुर = पुष्ट,
झांकलेला.

र्तरि ॥ ३५ ॥ सहस्रलोचनप्रभृत्यशेषलेखशे-
खरप्रसूनधूलिधोरणीविधूसराङ्घ्रिपीठभूः । भु-
जंगराजमालया निबद्धजाटजूटकः श्रियै चिराय
जायतां चकोरबन्धुशेखरः ॥ ३६ ॥ ललाटचत्वर-
ज्वलद्भनंजयस्फुलिङ्गभानिपीतपञ्चसायकं नमन्नि-
लिम्पनायकम् । सुधामग्रूखलेखया विराजमान-

३६ इंद्रादि समरत देवांच्या मस्तकावरील तु-
च्यांतील फुलांच्या परागांच्या सतत वर्षावानें ज्याच्या
पादपीठाचा पृष्ठभाग धूमरवर्ण झाला आहे, ज्याचा जटा-
कलाप वासुकि सर्पाच्या वेष्टनानें बांधलेला आहे, व चको-
रांचा मित्र चंद्र हाच ज्याचा शेखर (=तुरा) आहे, असा
शंकर आम्हांस अखंड संपत्ति देवो !

शब्द-सहस्रलोचन = इंद्र. लेख = देव. शेखर = तुरा.
प्रसून = फूल. विधूसर = मळकट, आच्छादित. अङ्घ्रिपीठ =
पादपीठ. भू = भूमि, प्रदेश, पृष्ठभाग. जाटजूट = केशकलाप.
चकोरबन्धु = चकोरपक्ष्यांचा मित्र, चंद्र.

३७ भालप्रदेश हेंच कोणी स्थंडिल त्याचे ठि-
काणी पेटलेल्या अग्नीच्या तेजानें ज्यानें मदनाचा स्वाहा-

शेखरं महः कपालि संपदे शिरोजटालमस्तु नः
॥३७॥ करालमालपट्टिकाथगद्गद्गज्ज्वलद्धनं-
जयाधरीकृतप्रचण्डपञ्चसायके । धराधरेन्द्रन-

कार केला आहे, ज्यास मुरनायक वंदन करितात, व अ-
मृतकिरण चंद्राच्या कलेनें ज्याचे मस्तकास शोभा आली
आहे, शिरोभागीं जटांनीं व्याप्त असलेले, व मुंडकीं धा-
रण करणारे असे (शंकररूपा) तेज आढ्यांस संपत्ति देवा !

शब्द — चत्वर = स्थंडिल. धनंजय = अग्नि. स्फुलिङ्ग
= फुणगी. भा = उष्णता. निर्पात = प्रस्त. नामशेष केलेला,
ठार मारलेला. पञ्चसायक = पञ्चबाण = मदन.

३८ ज्यानें आपल्या भयानक अशा विशाल भा-
लप्रदेशावर भडकलेल्या अग्नीच्या योगानें दांडग्या मद्-
नाचा निःपात केला आहे, व जो गिरिराज हिमालयाची
कन्या पार्वती हिच्या कुचाग्रांवर पानांचीं चित्रें काढण्या-
मध्ये परम कुशल आहे, अशा त्रिनेत्र शंकराचे ठिकाणीं
माझे प्रेम आहे.

शब्द — कराल = भयंकर. अधरीकृत = चात केलेला.

न्दिनीकुचाग्रचित्रपत्तकप्रकल्पनैकशिल्पिनि त्रि-
लोचने मतिर्मम ॥ ३८ ॥ नवीनमेघमण्डलीनिरु-
द्धदुर्धरस्फुरत्कुहूनिशीथिनीतमःप्रबन्धबन्धुकं—
धरः । निलिम्पनिर्झरीधरस्तनोतु कृत्तासिन्धुरः

चित्रपत्तक = चित्ररूप पाने, पानांची चित्रे. प्रकल्पन = रच-
ना, निर्माण करणे. शिल्पिन = कसवी.

३९ नवीन (म्हणजे पावसाळ्याच्या आरंभां स-
जल अशा) मेघपंक्ताने कोंडल्यामुळे अधिकच दाट झा-
लेल्या अमावास्याच्या रात्रीच्या अंधाराच्या विस्ताराप्रमाणे
काळाभोर आहे कंठ ज्याचा, जो सुरनदी गंगा धारण क-
रितो, ज्याने गजासुर दैत्य मारिला आहे, व जो कलावान
चंद्राचे योगाने सुशोभित आहे, असा सर्व जगाची काळजी वा-
हणारा जो शंकर तो आत्मांस ऐश्वर्य देवो !

शब्द—निरुद्ध = कोंडलेला. कुहू = दाट अंधाराने
युक्त अशी अमावास्या. निशीथिनी = रात्र. प्रबन्ध = वि-
स्तार. बन्धु = भाऊ, सारखा, तुल्य. कंधरा = कंठ, गळा.
कृत्त = क पिलेला, ठर केलेला. सिन्धुर = हत्ता, गजासुर

कलानिधानवन्धुरः श्रियं जगदधुरंधरः ॥ ३९ ॥
 प्रफुल्लनीलपङ्कजप्रपञ्चकालिमच्छटाविडम्बिक—
 ण्टकंत्रारुचिप्रवन्धवन्धुरम् स्मरच्छिदं पुरच्छिदं
 भवच्छिदं मखच्छिदं गजच्छिदन्धकच्छिदं तम-

राक्षस. कलानिधान = कलांचा ठेवा-आधार, चंद्र. वन्धुर
 = सुंदर. धुरंधर = भार वाहणारा, सांभाळ करणारा.

४० प्रफुल्ल अशा नीलकमलांच्या ताटव्याच्या
 नीलवर्ण कांतीचें अनुकरण करणाऱ्या कंठप्रदेशाच्या कां-
 तिपटलानें सुंदर दिसणारा व मदनाचा अंत करणारा, त्रि-
 पुरामुरास ठार मारणारा, पुनर्जन्म वंद करणारा, (द-
 क्षाच्या) यज्ञाचा विध्वंस करणारा, गजामुराचा वध कर-
 णारा, व यमाला शासन करणारा असा जो शंकर त्यास
 मी भजतो-

शब्द—प्रपञ्च = विस्तार, समुदाय. कालिमन् ॥
 काळा किंवा निळा रंग. विडम्बिन् = अनुकरण करणारा,
 तुल्य. रुचि = कांति, वर्ण. स्मरच्छिद = मदनाचा नाश
 करणारा. पुर = नगर (त्रिपुरामुरादेत्याचें). मख (द-
 क्षाचा) यज्ञ. अन्तकच्छिद = यमाचा गर्व छाटणारा.

न्तकंच्छिदं भजे ॥ ४० ॥ अगर्वसर्वमङ्गलाकला-
 कदम्बमञ्जरीरसप्रवाहमाधुरीविजृम्भणामधु—
 व्रतम् । स्मरान्तकं पुरान्तकं भवान्तकं मखान्तकं
 गजान्तकान्तकान्तकं तमन्तकान्तकं भजे ॥ ४१ ॥
 जयत्वदभ्रविभ्रमभ्रमदूभुजगमस्फुरद्भगद्भगद्वि—
 निष्पतत्करालभालहव्यवाट् । धिभिद्धिभिद्धिमि-

४१ विनयशील, मंगलरूपिणी अशी पार्वती
 इच्या विलासाच्या लीला याच कोणी कदंबमंजिन्या
 त्यांच्या रसप्रवाहाच्या पसरणाच्या मधुर गंधावर लुब्ध
 होणारा भ्रमरच काय असा, व त्रिपुरासुर, गजासुर व अं-
 धकासुर यांचा वध करणारा, मदन्यांचा नाश करणारा,
 दक्षयज्ञाचा विध्वंस करणारा, यमास शिक्षा करणारा व
 पुनर्जन्म लयास नेणारा असा शंकर यास मी भजतो.

शब्द—अगर्व = गर्वरहित, विनयशाली. सर्वमङ्गला
 = पार्वती. विजृम्भणा = प्रसार. मधुव्रत = मधाचें पान
 हच आहे व्रत ज्याचें, भ्रमर.

४२ दुमदुमणाच्या मृदंगाच्या मंगलकारक खड्या

ध्वनन्मृदङ्ग तुङ्गमङ्गलध्वनिक्रमप्रवर्तितप्रच-
ण्डताण्डवः शिवः ॥ ४२ ॥ दृषद्विचित्रतल्पयो
र्भुजंगमौक्तिकस्रजोर्गरिष्ठरत्नलोष्ठयोः सुहृद्विप-
क्षपक्षयोः। तृणारविन्दचक्षुषोः प्रजामहीमहेन्द्रयोः

आवाजाचे ठेक्यावर आरंभिलें आहे भयानक नृत्य
ज्यानें, नाचतांना अवयवांच्या वारंवार चलनानें (खालीं
पडूं नये म्हणून) गडबड करणाऱ्या अंगावरील सर्पांच्या
श्वासा-)मुळें फुरफुहून ज्याच्या भालप्रदेशावरील अग्नी
धगधगीत पेटून उग्र ज्वाला प्रकट करीत आहे अशा शि-
वाचा जयजयकार असो !

शब्द—अदध्र = विपुल, पुष्कळ. विभ्रम = हालचाल,
चलन. कराल = भयंकर. हव्यवाह = अग्नि.

३ सुंदर आणि मऊ अशी शय्या व दगड,
किंवा रोत्याचा हार व सर्प, अथवा मोटा हिरा व मातीचें
ढेकूळ, पंचप्रमाणें मित्रपक्ष व शत्रुपक्ष, व कमलनेत्र
विष्णू व ण, सार्वभौम राजा व प्रजाजन, यांचे ठिकाणीं
समदृष्टि ठेकू मी सदाशिवाचें क्षजन कधीं बरे करीन !

शब्द—दृष्ट = दगड. विचित्र = मनोहर. तल्प =

समं प्रवर्तयन्मनः कदा सदाशिवं भजे ॥ ४३ ॥
 कदा निलिम्पनिर्झरीनिकुञ्जकोटरे वसन् विमु-
 क्तदुर्मतिः सदा शिरःस्थमञ्जलिं वहन् । वियुक्त-
 लोललोचनाललामभाललग्नकः शिवेतिमन्त्रमुच्च-
 रन् कदा सुखी भवाम्यहम् ॥४४॥ इमं हि नित्यमे

विद्याना. मौक्तिकस्रज = मोत्यांचा हार. गरिष्ठ = श्रेष्ठ, मोठें.
 लोष्ट = मार्तण्डिं डिपूळ. विपक्ष = शत्रु. अरविन्दचक्षुस् =
 कमलनेत्र (विष्णु). महेन्द्र = महाराज, स्वामी.

४४ दुर्विचार सोडून देऊन, सुंदर स्त्रियांमध्ये रत्ना-
 सारखा चमकणारी सीता हिच्या मुखसौंदर्यावर जड-
 लेलें मन सोडवून, मुरनदी गंगा हिच्या कांठीं लतागृहा
 मध्ये वसून, मस्तकावर हात जोडून, निरंतर 'शिव शिव'
 असा मंत्र उच्चारित, मला सुखाचा अनुभव कधीं बरें
 मिळेल !

शब्द—निकुञ्ज = लतामंडप. कोटर = पोळी, आं-
 तील जागा. लोललोचना = चंचल आहेत नेत्र ज्यांचे
 अशा, स्त्रियाः ललाम = भूषण, श्रेष्ठ. क = मन.

वसुक्तमुत्तमोत्तमं स्तवं पठन् स्मरन् ब्रुवन् नरो
 विशुद्धिमेति संततम् । हरे गुरौ स भक्तिमाशु
 याति नान्यथा गतिं विमोहनं हि देहिनां शुभं-
 करस्य चिन्तनम् ॥ ४५ ॥ पूजावसानसमये द-
 शवक्त्रगीतं यः शंभुपूजनमिदं पठति प्रदोषे ।

४५ अशा रीतीनें केलेली ही उत्तमोत्तम स्तुति
 जो नित्य स्मरतो, ह्मणतो, किंवा जपतो, त्या मनुष्याला
 पातकाचा स्पर्श कधीही होत नाही; परात्पर गुरू शंकर
 याचे ठिकाणी त्याची भक्ति जडते, व (मरणानंतर) तो
 त्याचेच लोकीं जातो; कारण शंकराचें चिंतन हें मनास
 मोहित करून दुसऱ्या विषयाकडे जाऊंच देत नाही.

शब्द-विशुद्धि = पावनत्व; आशु = त्वरित. विमोहन
 = गुंग करून टाकणारें, भुरळ पाडणारें. देहिन् = मनुष्य.
 शुभंकर = शंकर, शिव.

४६ प्रदोषकाळां शंकराचे पूजेचे अंती हें रावण-
 कृत शिवार्चनाचें स्तोत्र जो ह्मणतो त्याला शंकर, घोडे, रथ
 व हत्ती यांनीं युक्त अशी संपत्ति कायमची हस्तगत करून
 देतो.

तस्य स्थिरां रथगजेन्द्रतुरंगयुक्तां लक्ष्मीं सदैव
सुमुखीं प्रददाति शंभुः ॥ ४६ ॥

(६) अथ उपमन्युकृतं शिवस्तोत्रम् (२०)

जय शंकर पार्वतीपते मृड शंभो शशिखण्ड-
मण्डन । मदनान्तक भक्तवत्सल प्रियकैलास

शब्द-अवसान = समाप्त. दशवक्त्र = दशमुख रावण.
प्रदोष = सायंकाळ. सुमुख = अनुकूल.

शब्द-पंडित = हुशार. शिखण्ड = शेडी. शरण्य =
आश्रय घेण्यास योग्य. व्योमन् = आकाश. मनाक् = किंचि-
त्. पदवी = मार्ग, स्थान. मितशर्करा = खडीसाखर. वितृ =
देणें. अवसन्न = निराश झालेला, व्याकूल. कृपण = विपन्न,
संकटांत सांपडलेला. दामन् = माळ. लक्ष्मन् = डाग.
अवनि = भूमि. शर्मन् = कल्याण. तरुणेन्दु = चंद्राची कोर.
शेखर = तुरा.

अर्थ-४७ कैलासावर आवडीने वसती करणाऱ्या मदनां-
तका, अलंकाराप्रमाणें चंद्रकला धारण करणाऱ्या पार्वती-

दयासुधाम्बुधे ॥ ४७ ॥ सदुपायकथास्वपण्डितो
 हृदये दुःखशरेण खण्डितः । शशिखण्डशिखण्ड-
 मण्डनं शरणं यामि शरण्यभीश्वरम् ॥ ४८ ॥
 महतः परितः प्रसर्पतस्तमसो दर्शनभेदिनो भिदे ।
 दिननाथ इव स्वतेजसा हृदयव्यासि मनागुदेहि
 नः ॥ ४९ ॥ न वयं तव चर्मचक्षुषा पद्वीमप्युपवी-

पते, विश्वास सुख देणाऱ्या शंभो, दयारूपी अमृताच्या
 सागरा, भक्तवत्सला, शंकरा, तुझा जयजयकार असो !

४८ चंद्रकला भूषणाप्रमाणें शिखेंत धारण करणाऱ्या देवा,
 माझ्या हृदयांत दुःखरूपी बाण भिनला असून, तो उपटून
 टाकण्यास काय उपाय करावा याविषयीं मी अज्ञानी
 आहें; व तूं ईश्वर असून (कृपेनें भक्तास) आश्रय देणारा
 आहेस; करितां मी तुला शरण येतां.

४९ सर्वत्र पसरून दृष्टास प्रतिबंध करणाऱ्या अफाट
 अंधेरास पळवून लावण्याकरितां, सूर्याप्रमाणें, तूं आपल्या
 ज्ञानरूप तेजांनें आमच्या हृदयाकाशांत थोडा वेळ तरी
 उदय पाव.

५० आम्हां आपल्या चर्मचक्षूंनीं तुझा कांहींच पत्ता

श्वितुं क्षमाः । कृपयाभयदेन चक्षुषा सकलेनेश
 विलोकयाशु नः ॥ ५० ॥ त्वदनुस्मृतिरेव पावनी
 स्तुतियुक्ता न हि वक्तुमीश सा । मधुरं हि पयः
 स्वभावतो ननु कीदृक्सितशर्करान्वितम् ॥ ५१ ॥
 स्वविषोऽप्यमृतायते भवाञ्शवमुण्डाभरणोपि

जाणूं शकत नाही; तर आतां तूच आपल्या, अभयप्रद
 अशा, पूर्ण दर्शनं कृपा करून आत्मांकडे लवकर पहा.

५१ हे शंकरा, तुझे केवळ स्मरणच भक्तास पवित्र कर-
 णारं आहे. मग त्यांत स्तुतीची भर असल्यास बोलणेंच
 नको. स्वभावतः गोड असलेल्या दुधांत खडीसाखर पड-
 ल्यास किती बहार होते !

५२ (दाहामुळें पडलेल्या डागाच्या रूपानें तुझ्या कंठांत
 विष असल्यानें) तूं विषारी असूनही आपल्या भक्तास
 अमृतप्रद (म्हणजे मोक्ष हेणारा) आहेस. तूं प्रेतांची
 मुंडकीं अलंकार ह्मणून धारण करितोस; तरी (लोकांस)
 पवित्र करणारा आहेस. तूं, (ब्रह्मदेवाचे रूपानें) भव (ह्मणजे
 सृष्टीची उत्पत्ति करणारा) असूनही भवांतक (= भक्तांचा

पावनः। भव एव भवान्तकः सतां समदृष्टिर्विष-
मेक्षणोऽपि सन्॥५२॥अपि शूलधरो निरामयो दृढ-
वैराग्यरतोऽपि रागवान्। अपि भैक्ष्यचरो महेश्व-
रश्चरितं चित्रमिदं हि ते प्रभो॥५३॥वितरत्यभिवा-

पुनर्जन्म लयास नेणारा) आहेस; तुझी दृष्टि (ह्मणजे तुझ्या डोळ्यांची संख्या तीन अर्थांत) विषम असूनही तूं सम-
दृष्टि (म्हणजे आपपर भाव सोडून सर्वाकडे सारख्या दृष्टीने पाहणारा) आहेस.

५३ तूं शूल (म्हणजे त्रिशूल, किंवा पोटशूल, मस्तक-
शूल वगैरे व्याधि) धारण करीत असूनही रोगरहित
आहेस. कडकडात वैराग्य धारण करीत असूनही, तुझे
ठिकाणी, आसक्ती (अर्थात् संसारविषयक नेव्हे, तर
भक्तविषयक) आहे. तूं भिक्षेवर जीवन करीत असूनही
महेश्वर (ह्मणजे मोठा धनाढ्य) आहेस. अशा प्रकारची
हा तुझी राहणी पाहून, हे प्रभो, खरोखर मला फार
विस्मय व आनंद वाटतो.

५४ कल्पवृक्षाकडे प्रत्यक्ष दृष्टीने पाहिलें असतां तो
इच्छा पूर्ण करितो असें सांगतात.परंतु तूं जो एकनिष्ठ

ञ्छितं दशा परिदृष्टः किल कल्पपादपः । हृदये
 स्मृत एव धीमते नमतेऽभीष्टफलप्रदो भवान् ॥ ५४
 सहसैव भुजंगपाशवान् विनिगृह्णाति न यावद-
 न्तकः । अभयं कुरु तावदाशु मे गतजीवस्य पुनः
 किमौषधैः ५५ सविषैरिव भीमपन्नगैर्विषयैरोभिरलं
 परिक्षतम् । अमृतैरिव संभ्रमेण मामभिषिञ्चाशु
 दयावलोकनैः ॥ ५६ ॥ मुनयो बहवोऽद्य धन्यतां

भक्तास इष्ट फल देतोस तो, केवळ त्यानें तुझे स्मरण के-
 ल्यानेच.

५५ सर्परूप पाश घेऊन यमानें जोपर्यंत मला अचानक
 पकडिलें नाहीं, तोपर्यंत त्वरेनें मला अभयवचन दे. कारण
 (रोग्याला) एकदा प्राण निघून गेल्यावर औषधांचा काय
 उपयोग ?

५६ या विषयांनीं, उग्र विपारी सर्पाप्रमाणें दंश करून
 मला अत्यंत व्याकूळ केलें आहे; तर हे शंकरा, अ-
 मृतासारखे तुझे दयार्द्र दृष्टिपात मजवर लवकर टाक.

५७ आजपर्यंत अनेक मुनी, त्यांस इष्ट असलेले तुझे

गमिताः स्वाभिगतार्थदर्शिनः । करुणाकर येन
 तेन मामवसन्नं ननु पश्य चक्षुषा ॥ ५७ ॥ प्रण-
 माम्यथ यामि चापरं शरणं कं कृपणाभयप्रदम् ।
 विरहीष विभो प्रियामयं परिपश्यामि भवन्मयं
 जगत् ॥ ५८ ॥ बहवो भवतानुकम्पिताः किमितीशान
 न मानुकम्पसो दधता किमु मन्दराचलं परमाणुः
 कमठेन दुर्धरः ॥ ५९ ॥ अशुचिं यदि मानुमन्यसे

दर्शन घेऊन, धन्यता पावले, हे तुझ्या दृष्टिपाताचें फल होय.
 असाच दृष्टिपात, हे करुणाकरा शंकरा, मज दीनांवर फेक.

५८ दीनास निर्भय करणारा असा, तुला सोडून, दुसरा
 कोण वाली आहे की, ज्यास जाऊन मी वंदावे ? हे सर्व-
 व्यापका शिवा, विरही पुरुषास जसें सर्व जग प्रियारूप दि-
 सते, तसें सर्व जग मला लवद्रूप दिसत आहे.

५९ हे समर्था शंकरा, तूं पुष्कळ लोकांवर दया केली
 आहेस, मग मजवरच कां करीत नाहीस ? मंदरासारखा प-
 र्वत धारण करणाऱ्या (ईश्वरावतार-) कासवाला एक पर-
 माणू जड वाटावा काय ?

६० मला तूं अपवित्र समजत असशील तर, तुझ्याच

किमिदं मूर्ध्नि कपालदाम ते । उत शाठ्यमसाधु-
 सगिनं विषलक्ष्मासि न किं द्विजिह्वधृक् ॥ ६० ॥
 क्व दृशं विदधामि किं करोम्यनुतिष्ठामि कथं भया-
 कुलः । क्व नु तिष्ठसि रक्ष रक्ष मामयि शंभो श-
 रणागतोऽस्मि ते ॥ ६१ ॥ विलुठाम्यवनौ किमाकुलः
 किमुरो हन्मि शिरश्छिनद्धि वा । किमु रोदिमि

डोक्यावरील ही मुंडक्यांची माळ कशी काय आहे ? बरें,
 माझे ठिकाणीं तुला विश्वासघातकीपणा दिमत असेल तर
 तुलाच स्वतःला विषाचा डाग लागला नाही काय ? तेंही
 असो. तूं मला निंथ कर्मांचें किंवा माणसांचें ठिकाणीं आ-
 सक्ति करणारा मानीत असशील तर तूंच द्विजि-
 ह्वांना (द्वाणजे सर्पांना किंवा चहाडखोरांना) आश्रय दिला
 नाहीस काय ? ६१ मी भयानें घावरा झालों आहे. आतां
 मी (आश्रयाकरितां) कोणाकडे पहावें ? करावें तरी काय ?
 आणि दम तरी कसा धरावा ? हे शंभो, तूं कोटें वरें आ-
 हेस ? माझे त्वरित रक्षण कर. वावा, मी तुला शरण आलों
 आहे. ६२ हे प्रभो, जर तूं मज गरीवाकडे पहात नाहीस,
 तर काय मी कासावीस होऊन भुईवर लोळण घेऊं, कीं छाती

राह्मीमि किं कृपणं मां न यदीक्षसे प्रभो ॥६२॥ शिव
 सर्वग शर्व शर्मद प्रणतो देव दयां कुरुष्व मे ।
 नम ईश्वर नाथ दिक्पते पुनरेवेश नमो नमोऽ-
 स्तु ते ॥६३॥ शरणं तरुणेन्दुशेखरः शरणं मे गिरि-
 राजकन्यका । शरणं पुनरेव तावुमौ शरणं नान्य-
 दुपैमि दैवतम् ॥ ६४ ॥ उपमन्युकृतं स्तवोत्तमं ज-
 पतः शंभुसमीपवर्तिन । अभिवाञ्छितभाग्यसं-

वडवूं, कीं मस्तक तोड़ें ? रडें कीं ओर डत बसूं, कहां तरी
 काय ?

६३ हे शर्व, कल्याण करणान्या, सर्वव्यापका शिवा, मी
 तुला प्रणाम करितों. देवा, मजवर दया कर. हे ईश्वरा, प्रभो,
 विश्वपालका, फिरून फिरून तुला माझा नमस्कार असो !
 ६४ माझा आश्रय म्हणजे, चंद्रकलेचा तुरा मस्तकीं धारण
 करणारा एक शंकर, किंवा दुसरी गिरिराज हिमालयाची
 कन्या पार्वती; यांनाच पुनरपि मी शरण जातों. यांहीन दु-
 सऱ्या देवतेचा आश्रय मी मागत नाहीं. ६५ उपमन्यूनं केलेलें
 हें उत्तम स्तोत्र शंकराजबळ जो ह्यणतो, त्याला पूर्ण आयुष्य

पद्ः परमायुः प्रददाति शंकरः ॥ ६५ ॥ उपमन्यु-
कृतं स्तवोत्तमं प्रजपेद्यस्तु शिवस्य संनिधौ ।
शिवलोकमवाप्य सोऽचिरात् सह तेनैव शिवेन
मोदते ॥ ६६ ॥

व इष्ट असलेली संपत्ति शंकर भरपूर देतो. ६६ उपमन्यूनं
केलेले हें उत्तम स्तोत्र शंकराजवळ जो ह्मणतो त्याला (म-
रणोत्तर) लवकर कैलासाची प्राप्ति होऊन, तो शिवासहवर्त-
मान आनंदानें काळ घालवितो.

चतुर्थो भागः

विष्णुस्तोत्राणि.

(१) विष्णु-षोडशनामस्तोत्रम् । (श्लोकाः ५)

औषधे चिन्तयेद्विष्णुं भोजने च जनार्दनम् ।
शयने पद्मनाभं च विवाहे च प्रजापतिम् ॥ १ ॥
युद्धे चक्रधरं देवं प्रवासे च त्रिविक्रमम् ।
नारायणं तनुत्यागे श्रीधरं प्रियसंगमे ॥ २ ॥
दुःस्वप्ने स्मर गोविन्दं संकटे मधुसूदनम् ।

अर्थ—औषध सेवनाचे वेळीं सर्वव्यापक अशा
विष्णूचें स्मरण करावें, भोजनाचे वेळीं—प्रलयकालीं सर्व
लोकांस आपल्या उदरामध्ये—पचवून टाकणाऱ्या—जना-
र्दनाचें, शयनकालीं (शेषशायी) पद्मनाभाचें, वि-
वाहकालीं प्रजापतीचें, युद्धामध्ये चक्रपाणी हरीचें, प्र-
वासामध्ये तीन पावलांनीं सर्व विश्व व्यापणाऱ्या त्रिवि-

कानने नारसिंहं च पावके जलशायिनम् ॥३॥
 जलमध्ये वराहं च पर्वते रघुनन्दनम् ।
 गमने वामनं चैव सर्वकार्येषु माधवम् ॥४॥
 षोडशैतानि नामानि प्रातरुत्थाय यः पठेत् ।
 सर्वपापविनिर्मुक्तो विष्णुलोके महीयते ॥५॥

क्रमाचें, प्राणांताचे वेळीं नारायणाचें, प्रिय मनुष्यांची
 भेट झाली असतां प्रिया लक्ष्मी इजसहवर्तमान अस-
 णान्या श्रीधराचें, वाईट स्वप्न पडल्यास गोविंदाचें, सं-
 कटसमयीं मधुनामक दैत्यास मारणाऱ्या मधुसूदनाचें,
 अरण्यामध्ये नरसिंहाचें, अग्निभय प्राप्त झाल्यास जल-
 शायी विष्णूचें, पाण्यापासून भय उत्पन्न झाल्यास वरा-
 हावताराचें, पर्वतावर रामाचें, गमन करावयाचे वेळीं
 (लहानमोठ्या आकारामुळें कोठेही प्रतिबंध न होणाऱ्या)
 वामनाचें, कोणत्याही कार्याचे वेळीं माधवाचें, —स्म-
 रण करावें; हीं सोळा नामें जो प्रातःकाळीं उठून म्हणतो
 तो सर्व पापांतून मुक्त होऊन (भरणात्तर) वैकुंठ लो-
 कांत मान पावतो.

वालरक्षा (श्लोकाः ८)

अव्यादजोऽङ्घ्रि मणिमांस्तव जान्वथोरु यक्षोऽ-
 च्युतः कटितटं जठरं हयास्यः । हृत्केशवस्त्वदुर
 ईश इनस्तु कण्ठं विष्णुर्भुजं मुखमुक्कम ईश्वरः
 कम् ॥ ६ ॥ चक्रयग्रतः रुहगदो हरिरस्तु पश्चा-
 त्त्वत्पार्श्वयोर्धनुरसी मधुहाजनश्च । कोणेषु शंख
 उरुगाय उपर्युपेन्द्रस्तार्क्ष्यः क्षितौ हलधरः पुरुषः
 समन्तात् ॥ ७ ॥ इन्द्रियाणि हृषीकेशः प्राणान्ना-

६ (हे बाळा) अजानें तुझ्या पावलांचें रक्षण करावें; मणिमानानें गुडघ्यांचें, यज्ञानें मांड्यांचें, अच्युतानें कमरेचें, हयास्यानें पोटाचें, केशवानें छातीचें, ईशानें उराचें, इनानें गळ्याचें, विष्णूनें हातांचें, उक्कमानें मुखाचें, व ईश्वरानें मस्तकाचें, रक्षण करावें ! ७ (हे मुला) विष्णू, चक्र घेऊन तुझ्या अग्रभागीं, गदा घेऊन पाठीशीं, धनुष्य घेऊन उजवे वाजूस, द तलवार घेऊन डावे वाजूस, मधुमथन, अजन, शंख व उरुगाय हे तुझ्या भोंवतीं चारी कोपऱ्यावर, उपेन्द्र ऊर्ध्वभागीं, व तार्क्ष्य खाली पायाजवळ, उभां राहो! हलधर

रायणोऽवतु । श्वेतद्वीपपतिश्चित्तं मनो योगेश्व-
 रोऽवतु ॥ ८ ॥ पृश्निगर्भश्च ते बुद्धिमात्मानं भग-
 वान्परः । क्रीडन्तं पातु गोविन्दः शयानं पातु
 माधवः ९ ॥ व्रजन्तमव्याद्वैकुण्ठ आसीनं त्वां
 श्रियः पतिः । भुञ्जानं यज्ञभुक्पातु सर्वग्रहभयं-
 करः ॥ १० ॥ डाकिन्यो यातुधान्यश्च कृष्माण्डा
 येऽर्भकग्रहाः । भूतप्रेतपिशाचाश्च यक्षरक्षोविना-
 यकाः ॥ ११ ॥ कोटरा रेवती ज्येष्ठा पूतना मातृका-

पुरुषोत्तम सर्व बाजूनीं तुजवर दृष्टि ठेवो! ८-१० हृषीकेशानें
 तुझ्या इंद्रियांचा, नारायणानें प्राणांचा, श्वेतद्वीपपतीनें चि-
 त्ताचा, योगेश्वरानें मनाचा, पृश्निगर्भांनें बुद्धीचा, व परात्पर
 भगवानानें तुझ्या आत्म्याचा सांभाळ करावा ! तुला खेळ-
 तांना गोविंद, निजला असतांना माधव, चालत असतांना
 वैकुण्ठ, बसला असतांना श्रीपती, व जेवीत असतांना
 सर्व ग्रहांना भयप्रद असा यज्ञभोक्ता रक्षो! ११-१३ डाकिन्या,
 यातुधान्या, कुष्माण्ड, मुलांना झपाटणारे ग्रह, भूत, प्रेत,
 पिशाचें, यक्ष, रक्षस्, व विनायक, त्याचप्रमाण कोटरा,

दयः। उन्मादा ये ह्यपस्मारा देहप्राणेन्द्रियद्रुहः१२
स्वप्नदृष्टा महोत्पाता वृद्धवालग्रहाश्च ये । सर्वे
नश्यन्तु ते विष्णोर्नामग्रहणभीरवः ॥ १३ ॥

(३) नारायणकवचम् (श्लोकाः २३)
हरिर्विदध्यान्मम सर्वरक्षां न्यस्ताङ्घ्रिपद्मः पत-
गेन्द्रपृष्ठे । दरारिचर्मासिगदेषुचापपाशान्दधानो,
रेवती, ज्येष्ठा, पूतना, मातृका वगैरे शुद्र शक्ति, तसेंच
स्मृति नष्ट करून वळ, इंद्रियें व (वेळेस) देह यांस
धोका आणणारे उन्माद, शिवाय स्वप्नांत दिसणारे महो-
त्पात—सारांश, लहान—मोठी, सर्व प्रकारचीं, मुलांना
झपाटणारीं भूतें,—विष्णूच्या नामोच्चाराला भिणारीं,—
पळून जावोत !

१४ पर्क्षांद्र गरुड याच्या पाठीवर पदकमळ ठेवून आरोहण
करणारा, आपल्या आठ हातांत क्रमानें शंख, चक्र, ढाल-
तलवार, गदा, वाण, धनुष्य व पाश धारण करणारा, आठ
प्रकारच्या ऐश्वर्यानें युक्त, असा हरी हा माझे सर्वस्वी र-
क्षण करो !

शब्द—अङ्घ्रि=पाय. पतंग=पर्क्षा. दर=शंख. अरि=चक्र.
असि=तलवार. इमु=वाण.

ऽष्टगुणोऽष्टबाहुः ॥१४॥ जलेषु मां रक्षतु मत्स्य-
मूर्तिर्यादोगणेभ्यो वरुणस्य पाशात् । स्थलेषु
मायाबटुवामनोऽव्यात्त्रिविक्रमः खेऽवतु विश्व-
रूपः ॥१५॥ दुर्गेष्वटव्याजिमुखादिषु प्रभुः पाया-
नृसिंहोऽसुरयूथपारिः । विमुञ्चतो यस्य महादृ-
हासं दिशो विनेदुर्न्यपतंश्च गर्भाः ॥ १६ ॥ रक्ष-

१५-पाण्यांमध्ये जलचरांच्या झुंडींपासून व वरु-
णाचे पाशापासून मत्स्यावताराने, जमिनीवर मायेने मुलाचे
रूप धारण करणाऱ्या वामनाने व आकाशांत विराट्स्व-
रूपी त्रिविक्रमाने मळा संभळावे ! यादम्=जलजर प्राणा.
१६ (हत्ताप्रमाणे माजलेल्या) राक्षसांच्या टोळ्यांच्या
अधिपतींना ठार करणारा, ज्याची शक्ति एवढी अचाट
की, ज्याच्या प्रचंड अश्रहासाने दशदिशा दणाणून गेल्या
व राक्षसस्त्रियांचे गर्भ पतन पावले, असा नरसिंह डोंगराळ
प्रदेशांत, रानांत, युद्धामध्ये, व इतर विकट ठिकाणी
माझे रक्षण करो ! अटवी=अरण्य. आजिमुख=लढा-
ईचे तोंड. व्यूह १७ आपल्या शिगाने पृथ्वी पाण्यांतून
वर काढणाऱ्या यज्ञवराहाने मार्गामध्ये, परशुरामाने पर्वत-

त्वसौ माध्वनि यज्ञकल्पः स्वदंष्ट्रयोन्नीतधरो
 वराहः । रामोऽद्रिकूटेष्वथ विप्रवासे सलक्ष्मणो-
 ऽव्याद्भरताग्रजोऽस्मान् ॥१७॥ मामुग्रधर्मादखि-
 लात्प्रमादान्नारायणः पातु नरश्च हासात् । दत्त-
 स्त्वयोगादथ योगनाथः पायाद्गुणेशः कपिलः
 कर्मबन्धात् ॥ १८ ॥ सनत्कुमारोऽवतु कामदेवा-

शिखरावर, व लक्ष्मणासहवर्तमान प्रवास करणाऱ्या
 भरताग्रज रामानें दूरदेशीं प्रवासांत माझे रक्षण करावें !

शब्द—यादम् = जलजर प्राणी. अटर्वा = अरण्य.

आजिमुख = लडाईचें तोंड, व्यूह. कूट = शिखर.

१८ दुसऱ्यानें केलेल्या जारणमारणापासून, व माझ्या
 गैरसावधपणानें त्रेणान्या संकटापासून, नारायणानें माझा
 सांभाळ करावा ! नरानें लोकांत माझे हसें होऊं देऊं
 नये ! योगेश्वर दत्तात्रेयानें मला योगभ्रष्ट होऊं देऊं
 नये ! गुणेश कपिलानें कर्मफलाचे ठिकार्णी माझी
 आसक्ती होऊं देऊं नये !

शब्द—उग्रधर्म—जारणमारणादि. अयोग=योगभ्रंश.

१९ सनत्कुमारानें माझे ठिकार्णी कामविकार प्रवळ

द्वयशीर्षा मां पथि देवहेल्मात् । देवर्षिवर्यः
 पुरुषार्चनान्तरात्कूर्मो हरिर्मां निरयादशेषात् ॥१९
 धन्वन्तरिर्भगवान् पात्वपथ्याहृन्द्वाद्भयादपभो
 निर्जितात्मा । यज्ञश्च लोकादवताज्जनान्ताद्ब्रलो

होऊं देऊं नये ! हयग्रीवानें मार्गांत माझेकडून देवदर्शनांत
 हयगय होऊं देऊं नये ! देवर्षिवर्य नारदानें माझे हातून
 ईश्वरपूजनांत अंतर पडूं देऊं नये ! कूर्मावतार हरिनें
 माझा नरकपात सर्वस्वीं टाळावा !

शब्द--कामदेव=कामविकार. हयशीर्षिन्=हयग्रीवाव-
 तार. वर्य=श्रेष्ठ. पुरुष = परमात्मा. अन्तर=हयगय.
 निरय=नरक.

२० भगवान् धन्वंतरी यानें माझे हातून कुपथ्य
 घडूं देऊं नये ! जितात्मा ऋषभ यानें शीतोष्ण, रागद्वेष,
 क्षुत्पिपासा वगैरे द्वंद्वापासून मला होणाऱ्या दुःखाचें
 निरसन करावें ! यज्ञानें लोकांत माझी निंदा होऊं देऊं
 नये, व बलानें लोकांपासून मला उपद्रव पांचणार नाही
 असें करावें ! अत्यंत कोपिष्ट अशा सर्पाच्या भीतीचें

गणात्क्रोधवशाद्हीन्द्रः ॥ २० ॥ द्वैपायनो भग-
वानप्रवोधाद्बुद्धस्तु पाखण्डगणात्प्रमादात् ।
कल्किः कलेः कालमलात्प्रपातु धर्माविनायोरुक्क-
तावतारः ॥ २१ ॥ मां केशवो गदया प्रातरव्या-
द्गोविन्द आसंगवमात्तवेणुः । नारायणः प्राह

अर्हीन्द्राने निवारण करावे !

शब्द--द्वन्द्व=शीतोष्णादि विरुद्ध धर्म. जनान्त=
लोकांचा उपद्रव.

२१ भगवान् द्वैपायन व्यासाने माझे अज्ञान नाहीसे
करावे व बुद्धाने पाखंड लोकांच्या म्हणण्याने माझे मनास
मोह पडू देऊ नये, व धर्मरक्षणाकरितां आदराने भूमीवर
अवतीर्ण झालेला कल्कि हा कलियुगांतील कालदोषांपा-
सून मला अलिप्त ठेवो !

शब्द--पाखण्ड=नास्तिक. मल = पातक. अवन =
रक्षण.

२२-२४ केशवाने गदा घेऊन सकाळी (६ पासून
८ वाजेपर्यंत), गोविंदाने सुरली घेऊन रांगव काळ

उदात्तशक्तिर्मध्यंदिने विष्णुररीन्द्रपाणिः ॥ २२ ॥
 देवोऽपराह्णे मधुहोश्रधन्वा सायं त्रिधामा-
 वतु माधवो माम् । दोषे हृषीकेश उतार्धरात्रे
 निशीथ एकोऽवतु पद्मनाभः ॥ २३ ॥ श्रीवत्स-
 धामापररात्र ईशः प्रत्यूष ईशोऽसिधरो जना-
 र्दनः । दामोदरोऽव्यादक्षुसंध्यं प्रभाते विश्वेश्वरो
 संपेपर्यत (८-१०), नारायणाने शक्ति घेऊन प्रा-
 ह्णसमयी (१०—१२), विष्णूने उत्कृष्ट चक्र हातांत
 घेऊन मध्याह्नसमयी (१२-२), मधुसूदन देवाने प्रचंड
 धनुष्य हातांत घेऊन अपराह्णकाळी (२-४), (आपल्या
 पावलांनी) निन्ही लोक व्यापणाच्या माधवाने सायंकाळी
 (४-६), हृषीकेशाने प्रदोषकाळी (६—८), एकव्या
 पद्मनाभाने अर्धरात्रीपर्यंत (८—१०) व मध्यरात्रीही
 (१८—१२), श्रीवत्स नांवाच्या केशाच्या भोवत्याने
 शोभणाच्या ईशाने अपररात्री (१२—२), पराक्रमी ज-
 नार्दनाने तलवार घेऊन प्रत्यूषसमयी (२-४), दामो-
 दराने रात्र संपून उजाडेपर्यंत, व कालमूर्ती भगवान् विश्वेश्व-
 राने सूर्योदयसमयी माझे रक्षण करावे !

भगवान्कालमूर्तिः ॥ २५ ॥ चक्रं युगान्तानल-
तिग्मनेमि भ्रमत्समन्ताद्भगवत्प्रयुक्तम् । दंदग्धि

शब्द-संगव = गुरें सकाळीं चरून परत गोठ्यांत
जमण्याचा वेळ. आत्त = घेतलेला, धारण केलेला. वेणु =
मुरली, पांवा. उदात्त = स्वीकृत, घेतलेली. मधुहन् = मधु
दैत्यास मारणारा. त्रिधामन् = तीन आहेत स्थानें ज्याचीं
तो, त्रिविक्रम विष्णु. दोषा = रात्र. निशीथ = मव्यरात्र.
श्रीवत्स = विष्णूचे छातीवरील केशाच्या भोंवऱ्याचें नांव.
धामन् = तेज, शोभा. प्रत्यूष = पहाट. संध्या = सकाळ,
सायंकाळ वगैरे देवतांच्या ध्यानाचा समय. प्रभात = प्र-
काश पडूं लागण्याचा समय.

२५ हे (सुदर्शन-) चक्रा, तुला भगवान् विष्णूनें
फेंकिलें असतां वेगानें भोंवतीं फिरतांना, तुझी धांव
युगांतींच्या अग्नीप्रमाणें प्रज्वलित होते; अनुकूल वारा
असतां अग्नी ज्याप्रमाणें शुष्क गवत जाळितो, त्या-
प्रमाणें तूं माझ्या शत्रूच्या सैन्याचें, शीघ्र जाळून, भस्म
करून टाक.

दंद्गधरिसैन्यमाशु कक्षं यथा वातसखो हुताशः
 २५ गदेऽशनिस्पर्शनविस्फुलिङ्गे निष्पिण्डु निष्पि-
 ण्डुल्यजितप्रियासि । कृष्माण्डवैनायकयक्षरक्षो-
 भूतग्रहांश्चूर्णय चूर्णयारीन् ॥२६॥ त्वं यातुधानप्र-

शब्द--अनल = अग्नि. तिग्म = तीक्ष्ण, दाहक.
 नेमि=धाव (चाकाची). कक्ष = शुष्क गवत.

२६ हे गदे, तुजवर विष्णूचें प्रेम आहे; (राक्षसां-
 च्या) अस्त्रांशीं घर्षण पावून, तुझ्या पासून अग्निकण
 निघतात. मला पीडा करणाऱ्या कृष्माण्ड, वैनायक, यक्ष,
 रक्षस्, भूतें, व ग्रह यांचा चिरडून चिरडून तूं पार चुरा
 करून टाक.

शब्द-अशनि = अस्त्र. विस्फुलिङ्ग = ठिणगी, अग्नि-
 कण. अजित = विष्णू.

२७ हे शंखश्रेष्ठा (पांचजन्या), विष्णूनें आपल्या
 मूखवायूनें तुझे पूरण केलें असतां, तुझा असा प्रचंड
 ध्वनी निघतो कीं, त्यापासून शत्रूचे हृदयांत धडकीच
 भरते; तूं (आपल्या ध्वनीनें) यातुधान, प्रमथ, प्रेत,

मथप्रेतमातृपिशाचविप्रग्रहघोरदृष्टीन् । दरेन्द्र
 विद्रावय कृष्णपूरितो भीमस्वनोऽरेर्हृदयानि क-
 म्पयन् ॥ २७ ॥ त्वं तिग्मधारासिघरारिसैन्य-
 मीशप्रयुक्तो मम छिन्धि छिन्धि । चक्षुषि चर्म-
 ज्जशतचन्द्र छादय द्विषामघोनां हर पापचक्षुषाम्
 ॥ २८ ॥ यन्नो भयं ग्रहेभ्योऽभूत्केतुभ्यो नृभ्य एव

मातृ, पिशाच, ब्रह्मराक्षस, व दुसरे दुष्ट दृष्टीचे ग्रह यां
 पळवून लाव.

शब्द-भीम = भयंकर.

२८ हे खडुश्रेष्ठा (नंदका), विष्णूने तुझा वार केला
 असतां तूं आपल्या तीक्ष्ण धारेंने माझ्या शत्रुसैन्याचे
 तुकडे तुकडे कर. हे शतचंद्र संज्ञक ढालीं, तूं माझ्या
 पातकी व दुष्टदृष्टीच्या शत्रूंचे डोळे झाक, व त्यांचें
 दर्शन सामर्थ्य हिरावून घे.

शब्द-चर्मन् = कासवाचे पाठीचो वनविलेला ढाल.
 अघवन् = पातकी.

२९-३० पातकें, पिशाचें, ग्रह, धूमकेतू, सर्पी-

च । सरीसृपेभ्यो दंष्ट्रेभ्यो भूतेभ्योऽहोभ्य एव
 वा ॥ २९ ॥ सर्वाण्येतानि भगवन्नामरूपास्त्रकीर्त-
 नात् । प्रयान्तु संक्षयं सद्यो ये नः श्रेयःप्रतीपकाः
 ॥ ३० ॥ गरुडो भगवान्स्तोत्रस्ताभेच्छन्दोमयः प्र-
 भुः । रक्षत्वशेषकृच्छ्रेभ्यो विश्वक्सेनः स्वनामभिः

सारखीं जनावरें, वाघ वगैरे हिंस्र पशू, किंवा मनुष्यें
 यांपासून जें जें भय आम्हांस उत्पन्न होईल तें तें सर्व—
 एवढेंच नव्हे—तर आणखीही जे कोणी आमच्या कल्या
 णास विघातक असतील ते ते—ऐश्वर्यवान् विष्णूचीं नामें,
 अवतार व अस्त्रें यांच्या संकीर्तनांनं एकदम नाश पावोत !

शब्द—केतु = धूमकेतू. सरीसृप = सरपटणारा (साप
 वगैरे) प्राणी. दंष्ट्रा = हिंस्र प्राण्याची दाढ. अंहस् =
 पालक. प्रतीपक = प्रतिबंधक.

३१ वेदांचा वर्णनविषय, स्तोत्रांनीं स्तविलेला, ऐ-
 श्वर्यवान्, विश्वक्सेन गरुड हा आपल्या नामांनीं सर्व
 संकटांपासून आम्हांस रक्षो !

शब्द—स्तोभ = स्तविला जाणारा. कृच्छ्र = संकट.

॥ ३१ ॥ सर्वापद्भ्यो हरेर्नामरूपयानायुधानि
नः । बुद्धीन्द्रियमनःप्राणान्पान्तु पार्षदभूषणाः
॥ ३२ ॥ यथा हि भगवानेव वस्तुतः सदसच्च
यत् । सत्येनानेन नः सर्वे यान्तु नाशमुपद्रवाः
॥ ३३ ॥ यथैकात्म्यानुभावानां विकल्परहितः

३२ विष्णुर्चीं नामें, अवतार, वाहनें, व आयुर्वें हीं
सर्व संकटांपासून आमचा वचाव करोत ! विष्णुचे श्रेष्ठ
अनुचर आमची बुद्धी, इंद्रियें, मन व प्राण यांचे रक्षण
करोत !

शब्द—यान = वाहन. पार्षद = सभासद, अनुचर.
भूषण = अलंकार, मुख्य.

३३ दृश्य व अदृश्य अशा उभयाविध जगांत सारभूत
असा ईश्वरच आहे, ही गोष्ट जितक्या निश्चितपणें खरी
आहे, तितक्याच निश्चितपणें आमचे सर्व उपद्रव लयास
जावोत ।

शब्द—सत् = दृश्य. असत् = अदृश्य.

३४-३५ आपल्या मायेच्या (= अज्ञेय शक्तीच्या)

स्वयम् । भूषणायुधलिङ्गाख्या धत्ते शक्तीः स्वमा-
यया ॥ ३४ ॥ तेनैव सत्यमानेन सर्वज्ञो भगवान्
हरिः । पातु सर्वैः स्वरूपैर्नः सदा सर्वत्र सर्वगः
॥ ३५ ॥ विदिक्षु दिक्षूर्ध्वमधः समन्तादन्तर्वहि-

योगानें भूषणें, आयुधें, व इतर बाह्य लक्षणें यांच्या
रूपानें परमात्मा (भिन्न भिन्न) शक्ती प्रकट करीत
असूनही, अद्वैताविपर्यां ज्यांचा दृढनिश्चय आहे अशा
लोकांच्या दृष्टीनें तो एकच आहे हें जर खरें आहे, तर
याच सत्याचे जोरावर (मी प्रार्थितों कीं,) सर्वव्यापी,
सर्वज्ञ भगवान् हरी आपल्या सर्व रूपांनीं आमचें सर्वदा
सर्वत्र रक्षण करो !

शब्द-अनुभाव = निश्चय. मान = प्रमाण.

३६ आपल्यातेजापुढें सर्व तेजें फिकीं पाडणारा, व
आपल्या गर्जेनें (दैत्यांस पळवून) लोकांचें भय नाहीसें
करणारा भगवान् नारसिंह मुख्य दिशांस, उपदिशांस,
व वर व खालीं, आंत व बाहेर, व सभोवार, आमचें
रक्षण करो !

भगवान्नारासिंहः । प्रहापयँल्लोकभयं स्वनेन स्वते-
जसा ग्रस्तसमस्ततेजाः ॥ ३६ ॥

(४) दशावतारस्तोत्रम् (३७-४६)

चलल्लोलकल्लोलकल्लोलिनीशस्फुरन्नक्रचक्रातिव-
ब्राम्बुलीनः । हतो येन मीनावतारेण शंखः स

शब्द-विदिशू = उपादिशा.

३७-ज्यामध्ये चंचल लाटा उठत आहेत अशा
नर्दापती समुद्राच्या—वेगानें संचार करणाऱ्या मगरांच्या
झुंडींच्या योगानें वनलेल्या असंख्य भोंवऱ्यांनीं युक्त अशा
—पाण्यामध्ये दडून वसलेल्या शंखामुराला ज्यानें, मा-
शाचें रूप धारण करून, ठार मारिलें तो वामुदेव या ज-
गाचें संकटापासून रक्षण करो !

शब्द- -लोल=चंचल. कल्लोल = लाट. कल्लोलिनी-ईश
= नर्दा-पती, समुद्र. चक्र = समुदाय. अम्बु = पाणी.
लीन = दडलेला.

पायादपायाज्जगद्वासुदेवः ॥ ३७ ॥ धरा निर्जरा-
रातिभारादपारादकूपारनीरातुराधः पतन्ती ।
धृता कूर्मरूपेण पृष्ठोपरिष्ठे स देवो मुदे वोऽस्तु
शेषाङ्गशायी ॥ ३८ ॥ उदग्रे रदाग्रे सगोत्रापि गोत्रा

३८—देवांचे शत्रू दैत्य यांच्या अतिमात्र भारामुळ
खालीं खचतांना समुद्राच्या पाण्यांत बुडूं पाहणारी पृथ्वी,
कासवाचें रूप घेऊन ज्यानें आपल्या पाठीवर धारण केली
तो शेषशायी विष्णू तुझांस आनंद देवो !

शब्द—निर्जर-अराति = देवांचे शत्रू; दैत्य. अकूपार
= समुद्र. आतुर = पीडिलेली. उपरिष्ठे = वर.

३९—ज्याच्या उंच शिंगाच्या टोकावर अस-
तांना, -नुसती नव्हे तर पर्वतांसहित-पृथिवी, के-
वड्याच्या पातीच्या अग्रावर वसलेल्या भुंग्यासारखी अ-
त्यल्प भासते तो वराहरूपी श्रीमान् मुरारी आझांस सं-
पत्ती देवो !

शब्द--उदग्र = उंच. रदाग्र = दांताचें टोक. गोत्र
= पर्वत. गोत्रा = पृथिवी. तस्थिवस् = वसलेला. षडङ्घ्रि
= षट्पद, भुंगा.

स्थिता तस्थुषः केतकाग्रे षडङ्घ्रेः । तनोति श्रियं
 स श्रियं नस्तनोतु प्रभुः श्रीवराहावतारो मुरारिः
 ॥३९॥ उरो दारयामास संरम्भिणो योऽसुरस्या-
 भ्रमो भङ्गुराग्रैर्नखाग्रैः । स्वभक्तातिभक्त्यावि-

अन्वय—उदग्रे यस्य रदाग्रे स्थिता सगोत्रापि गोत्रा,
 केतकाग्रे तस्थुषः षडङ्घ्रेः, श्रियं तनोति सः श्रीवराहाव
 तारः प्रभुः मुरारिः नः श्रियं तनोतु ।

४०—आपला भक्त प्रह्लाद याच्या निःसीम भक्तामुळें
 स्तंभांत प्रकट होऊन, वेफाम वागणान्या हिरण्यकशिपूचें
 पोट ज्यानें, न गडवडतां, आपल्या वाकदार नखाग्रानीं
 फाडिलें, तो नृसिंह तुमच्या असंख्य पातकांचा नाश
 करो !

शब्द—अभ्रम = भ्रमरहित, शंत. भङ्गुर = वाकडें.

अन्वयः—यः स्वभक्तातिभक्त्या दारुण्याविरासीत् अभ्र-
 मश्च (सन्) भङ्गुराग्रैर्नखाग्रैः संरम्भिणोऽसुरस्योरः दा-
 रयामास स नृसिंहः वः अघ्नौघं सदा हिंस्यात्.

४१—छोटेश्चानी रूप धारण करून, ज्यानें तिन्ही लो-

रासीच्च दारुण्यघौघं सदा वः स हिंस्यान्नृसिंहः
॥ ४० ॥ छलादाकलय्य त्रिलोकीं बलीयान् बलिं
संबन्ध त्रिलोकीवली यः । तनुत्वं दधानां तनुं

क्रांत प्रवळ झालेल्या बळाला फसवून, (तत्काळ धारण के-
लेल्या विराट् स्वरूपानें) तीनही लोक व्यापिले, व बळास
(पाताळांत) कोंडून ठेविलें, तो वामन तुमचे मनांतील
मोह दूर करो !

शब्द--छल = कपट.तनु = वारीक, लहान.

अन्वय-यः त्रिलोकीवली (आसीत् ईदृशं) बलिं, बली-
यान् यः तनुत्वं दधानां तनुं संदधानः (सन्), त्रिलोकीं
छलादाकलय्य, संबन्ध, स वामनः वः मनः विमोहं
कुर्यात्.

४२—मारलेल्या क्षत्रियांचें रक्त प्राशन करून मदांध
होऊन नाचणाऱ्या पिशाचांनीं ज्याचा पराक्रम मोठ्यानें
गाइला आहे, व ज्यानें ही पृथ्वी ब्राह्मणांस इनाम करून
दिली, त्या रामाचें आनंदायक स्मरण तुमच्या मनांत
रहो !

संदधानो विमोहं मनो वामनो वः स कुर्यात् ॥४१॥
 हतक्षत्रियासृक्प्रपानप्रमत्तप्रनृत्यतिपशाचप्रगीत-
 प्रतापः । धराकारि येनाग्रजन्माग्रहारो विहारं
 क्रियान्मानसे वः स रामः ॥४२॥ नतग्रीवसुग्रीव-
 साम्राज्यहेतुर्दशग्रीवसंतानसंहारकेतुः । धनुर्वेन

शब्द—अमृज = रक्त. अग्रजन्मन् = ब्राह्मण. अग्र-
 हार = जहांगीर, इनाम.

४३—ज्यानें मदनारि शंकराचें अवाढव्य धनुष्य मो-
 डिलें, (नम्रपणानें आपल्या पायाशीं) मान वाकविणाच्या
 सुग्रीवाला ज्यानें वानराजाचें अधिपत्य दिलें व (दि-
 माखानें आपल्या दाही मामा उंच करून ताठ्यानें मिर-
 विणाच्या) रावणाच्या वंशाचा, ज्यानें धूमकेतूपमाणें नाय-
 नाट केला, तो जानकीपती राम आमच्या पातकांची क्षमा
 करो !

शब्द—संतान = वंश. केतु = धूमकेतु, शेडेनक्षत्र, उ-
 त्पात. हन्तृ = मारणारा. जानकीजानि = राम. एनस् =
 पातक.

४४—ज्यानें आपल्या पायानें शकटासुर दैत्याचा

भयं महत्कामहन्तुः स भे जानकीजानिरेनांसि
हन्तु ॥ ४३ ॥ घनाद्बोधनं येन गोवर्धनेन व्यरक्षि
प्रतापेन गोवर्धनेन । इतारतिचक्री रणध्वस्त-
चक्री पदध्वस्तचक्री स नः पातु चक्री

वध केला, झोंवी खेळून कालिय सर्पास जर्जर केलें,
शत्रुत्वानें वागणाच्या चक्रवर्ती शिशुपाळास ठार मारिलें,
व कवींच्या वाणीला भरतें आणणाऱ्या अशा आपल्या
प्रतापानें गोवर्धन पर्वत उचलून धरून गाईंच्या
कळपांचें पर्जन्यापासून रक्षण केलें, तो चक्रपाणी विष्णू
आमचा सांभाळ करो !

शब्द—गोवर्धन = वाणीची वृद्धि करणारा, कवींना
स्फूर्ति देणारा. चक्रिन् = चक्रवर्ती, सर्प (कालिय), गाडा
(शकटासुर), चक्र धारण करणारा.

४५—भूमीवर पद्मासन घालून वसत्यामुळें ज्याचे
पाय वगैरे अवयव निश्चल आहेत, ज्यानें प्राणायाम करून
नासिकाग्रावर दृष्टी ठेविली आहे, असा कलियुगांतील योगि-
श्रेष्ठ बुद्ध याची स्मृती आमचे चित्तांत जागरित राहो !

॥ ४४ ॥ धरावद्धपद्मासनस्थाङ्घ्रियष्टिर्निय-
म्यानिलं न्यस्तनासाग्रदृष्टिः । य आस्ते कलौ
योगिनां चक्रवर्ती स बुद्धः प्रबुद्धोऽस्तु नश्चित्त-
वर्ती ॥ ४५ ॥ दुरापारसंसारसंहारकारो भवत्य-
श्वचारः कृपाणप्रहारी । सुरारिर्दशाकारधारीह
कल्की करोतु द्विषां ध्वंसनं वः स कल्की ॥४६॥

(५) षट्पदीस्तोत्रम् (४७-५३)

अविनयमपनय विष्णो दमय मनः शमय विषय-

शब्द—अङ्घ्रियष्टि = काठीसारखे निश्चल पाय. अ-
निल = वारा.

४६—कल्किन् या नांवांनं अवतरन् घोड्यावर आ-
रूढ होऊन, शत्रूंस फसवून तलवांनीं त्यांवर प्रहार कर-
णारा, ज्याचा अंत लागणें कठीण अशा जन्ममरणरूपी सं-
साराचा संहार करणारा; असा पृथ्वीवर दशावतार धारण
करणारा सुरारि विष्णू तुमच्या शत्रूंचा नाश करो !

शब्द—कृपाण=तलवार. कल्किन् = कपटी.

४७—हे विष्णो, माझा उद्धटपणा नाहीसा कर,

मृगतृष्णाम् । भूतदयां विस्तारय तारय संसार-
सागरतः ॥ ४७ ॥ दिव्यधुनीमकरन्दे परिमलप-
रिभोगसच्चिदानन्दे । श्रीपतिपदारविन्दे भव-
भयखेदच्छिन्दे वन्दे ॥ ४८ ॥ सत्यपि भेदापगमे

मनाचा उच्छृंखलपणा मोड, आभासरूप विषयोपभोगावि-
षयांची कधीच तृप्त न होणारी माझी इच्छा शांत कर, माझे
ठिकाणीं भूतदया वृद्धिंगत कर व मला या भवसागरांतून
पलीकडे ने.

शब्द—अविनय = उद्धटपणा.

४८—सुरनदी गंगा हाच ज्यांचा मकरंद, व ऐहिक
सुख व ब्रह्मानंद यांचा आस्वाद हाच ज्यांचा परिमल, अशा
श्रीपती विष्णूच्या पदकमलांस, संसाराचे क्लेश व भय
यांचे निवारणाकरितां मी वंदितों.

शब्द—दिव्यधुनी = स्वर्गातील नदी, गंगा. मकरन्द
= पुष्परस. परिमल = सुवास. परिभोग = ऐहिक सुखोप-
भोग. खेद = क्लेश.

४९—हे प्रभो, जरी परमात्मा तूं व जीवात्मा मी यांत
वस्तुतः भेद नाही तरी, मी आपणास तुझा अंश

नाथ तवाहं न मामक्रीनस्त्वम् । सामुद्रो हि
 तरङ्गः कचन समुद्रो न तारङ्गः ॥ ४९ ॥
 उद्धृतनग नगभिदनुज दनुजकुलामित्र मित्रश-
 शिष्टेष्टे । दृष्टे भवति प्रभवति न भवति किं

म्हणवितों ,तुला माझा अंश म्हणत नाही; लोकांतही(लाट
 व समुद्र दोन्ही जळरूपच, अतएव, अभिन्न असतां)
 लाटेस समुद्राचा भाग द्वणतात, लाटेचा भाग समुद्र असे
 म्हणत नाहीत.

शब्द-अपगम = अभाव. तरङ्ग = लाट.

५०—हे देवा, पर्वतांचे खंडन करणाऱ्या प्रत्यक्ष इं-
 द्राचा तूं धाकटा भाऊ, (गोवर्धन-)पर्वत उचलणारा तूंच,
 दानवांच्या समुदायांचा अंत करणारा तूंच, चंद्र व सूर्य
 हे तुझे नेत्र, अशा अनेकविध प्रभावाने युक्त असलेल्या
 तुझे दर्शन झाले असतां भक्ताचा पुनर्जन्म टळत नाही
 काय ?

शब्द-नग = (गोवर्धन-) पर्वत. नगभिद् = इंद्र.
 दनुज = राक्षस, कुल = समुदाय. अमित्र = शत्रु. मित्र =

भवतिरस्कारः ॥५०॥ मत्स्यादिभिखतारैरवता-
रवतावता सदा वसुधाम् । परमेश्वर परिपाल्यो
भवता भवतापभितोऽहम् ॥५१॥ दामोदर गुण-
मन्दिर सुन्दरवदनारविन्द गोविन्द । भवजल-
सूर्यः प्रभवत् = समर्थः । भव = जन्मः । तिरस्कार =
नाहींसैं होणें ।

अन्वय—नगभिदनुज, उद्धृतनग, दनुजकुलामित्र, मि-
त्रशशिदृष्टे, प्रभवति भवति दृष्टे (सति) भवतिरस्कारः
न भवति किम् ।

५१—हे परमेश्वरा, मत्स्यप्रभृति रूपांनीं अवतरून
पृथ्वीचें रक्षण करणाऱ्या तुवां संसारतापाला भ्यालेल्या
माझे रक्षण करावें !

शब्द—अवतारवत् = अवतार घेणारा. वसुधा = पृथ्वी.
परिपाल्य = रक्षण करण्यास योग्य.

अन्वय—परमेश्वर, मत्स्यादिभिः अवतारैः अवतारवता
सदा वसुधाम् अवता भवता भवतापभितः अहं परिपाल्यः

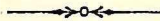
५२—जलसागराचें मथन (= घुसळण) करणाऱ्या
मंदर पर्वताप्रमाणें तूं या भवसागराचें मथन (= नाश)
करणारा आहेस; तुझ्या सुंदर मुखकमलाचें मी ध्यान क-

धिमथनमन्दर परमं दरमपनय त्वं मे ॥ ५२ ॥
 नारायण करुणामय शरणं करवाणि तावकौ
 चरणौ । इति षट्पदी मदीये वदनसरोजे सदा
 वसतु ॥ ५३ ॥

रितों. हे गुणमंदिरा दामोदरा, माझे (संसाराचें) मोठें भय
 तूं दूर कर. दर = डर, भीति.

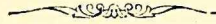
५३ हे करुणामया नारायणा, मी तुझ्या चरणाचा
 आश्रय करून प्रार्थितों कीं, जशी भ्रमरी कमलांत सदैव वास
 करिते, तशीं हीं सहा पद्यें माझे मुखीं निरंतर राहोत !

शब्द—शरण = आश्रय. षट्पदी = भ्रमरी; सहा श्लो-
 कांचा समुदाय.

शब्द—संकाश = सारखें, समान रंगाचें. द्युति = कांती.
 तमोरि (= तमस्+अरि) = अंधाराचा शत्रु. तुषार = वर्ष.
 क्षीर = दूध. हिम = वर्ष. मृणाल = कमळाचा देठ. सम-
 आ—भास् = कांति. शनैश्चर = सावकाश गमन करणारा.
 समाहित = अंतःकरण ज्यांनीं एकाग्र केलें आहे असे.
 प्रशम = शांति, लय, नाहीसें होणें.

पञ्चमो भागः

संकीर्णस्तोत्राणि

(१) नवग्रहस्तोत्रम् (१-१२)

जपाकुसुमसंकाशं काश्यपेयं महाद्युतिम् । तमो-
ऽरिं सर्वपापघ्नं प्रणतोऽस्मि दिवाकरम् ॥ १ ॥
दधिशंखतुषाराभं क्षीरार्णवसमुद्भवम् । नमामि
शशिनं सोमं शंभोर्मुकुटभूषणम् ॥ २ ॥ धरणी-

१ आपल्या मोठ्या तेजानें, अंधाराचा नाश करून, सर्व प्रकारच्या पातकांस आळा घालणारा, जपा पुष्पाप्रमाणें लाल कांती असलेला, असा काश्यपाचा पुत्र दिवाकर सूर्य यास मी प्रणाम करितों.

२ क्षीरसागरांतून निघालेला, शंकराच्या मुकुटाला शोभा आणणारा, शंख, दही किंवा वर्फ यांप्रमाणें शुभ्रवर्ण, सशाचे आकाराचा काळा डाग धारण करणारा, असा चंद्र यास मी नमस्कार करितों.

गर्भसंभूतं वित्युक्ताश्चनसंनिभम् । कुमारं शक्ति-
हस्तं तं मङ्गलं प्रणमाम्यहम् ॥३॥ प्रियंगुकलि-
काश्यामं रूपेणाप्रतिमं बुधम् । सौम्यं सौम्यगु-
णोपेतं तं बुधं प्रणमाम्यहम् ॥ ४ ॥ देवानां च
ऋषीणां च गुरुं काश्चनसंनिभम् । बुद्धिभूतं
त्रिलोकेशं तं नमामि बृहस्पतिम् ॥ ५ ॥ हिमकु-

३ पृथिवीचे पोटांतून निघालेला, शक्ति नांवाचे आ-
युध हातांत वागविणारा, सुवर्ण किंवा वीज यांच्यासा-
रखा तेजस्वी, अशा (भूमि—) कुमार मंगलाला मी वं-
दन करितों.

४ प्रियंगूचे कळीप्रमाणे श्यामवर्ण, रूपाने अप्रतिम व
सात्त्विक गुणांनी युक्त, असा चंद्राचा पुत्र बुध यास मी
वंदन करितों.

५ सुवर्णासारखी कांती धारण करणारा, चातुर्याची के-
वळ मूर्ति व (म्हणून) तिन्ही लोकांचा स्वामी, असा देव
व ऋषी यांचा गुरु, बृहस्पती यास मी नमितों.

६ सर्व शास्त्रांचे उत्कृष्ट विवेचन करणारा, मृणाल, वर्षा

तंद्रमृणालाभं दैत्यानां परमं गुरुम् । सर्वशास्त्रप्र-
वक्तारं भार्गवं प्रणमाम्यहम् ॥ ६ ॥ नीलाञ्जन-
समाभासं रविपुत्रं यमाग्रजम् । छायामार्तण्ड-
संभूतं तं नमामि शनैश्चरम् ॥ ७ ॥ अर्धकायं
महावीर्यं चन्द्रादित्यविमर्दनम् । सिंहिकागर्भ-
संभूतं तं राहुं प्रणमाम्यहम् ॥ ८ ॥ पलाशपुष्प-

किंवा कुंदपुष्प यांप्रमाणें शुभ्रवर्ण असा दैत्यांचा माननीय
आचार्य, भृगुकुलोत्पन्न शुक्र यास मी प्रणिपात करितों.

७ सूर्यास त्याची पत्नी छाया इचे पोटीं झालेला, का-
ळ्याभोर काजळाप्रमाणें कृष्णवर्ण, मंद गमन करणारा, य-
माचा वडील भाऊ असा रविपुत्र शनि यास मी अभि-
वंदन करितों.

८ सिंहिकेच्या पोटीं जन्मलेला, (केवळ शिरोरूप अ-
त एव) अर्ध्या देहानें युक्त असलेला, मोठा पराक्रमी, व
चंद्रसूर्य यांस घासणारा असा राहु यास मी अभिवादन
करितों.

९ (स्वतां शिरोहीन असल्यानें) ग्रह व चांदण्या हींच
आहेत मस्तकाचे ठिकाणीं ज्याच्या, पळसाच्या फुलाप्रमाणें

संकाशं तारकाग्रहमस्तकम् । रौद्रं रुद्रात्मकं
घोरं तं केतुं प्रणमःम्यहम् ॥९॥ इति व्यासमुखो-
द्गीतं ये पठन्ति समाहिताः । दिवा वा यदि वा
रात्रौ विघ्नशान्तिर्भविष्यति ॥ १० ॥ नरनारी-
नृपाणां च भवेद्दुःस्वप्ननाशनम् । ऐश्वर्यमतुलं
तेज आरोग्यं पुष्टिवर्धनम् ॥ ११ ॥ ग्रहनक्षत्रजाः

आरक्तवर्ण, रूपानें उग्र, मनानें दुष्ट व कृतीनें क्रूर असा
केतू यास मी अभिवंदितों.

१० हें व्यासाच्या वाणींतून निघालेलें स्तोत्र जे एकाग्र
मनानें दिवसां व रात्रीं म्हणतील, त्यांच्या कार्यातील विघ्नें
नाहींशीं होतील.

११ तसेंच हें स्तोत्र पठन करणाऱ्या स्त्रियांच्या दुःस्व-
प्नांचीं अनिष्ट फळें टळतात, पुरुषांचे रोग नाहींसें होऊन
शरीर पुष्ट होतें, व राजांना सार्वभौमत्व प्राप्त होऊन, त्यांचा
दरारा सर्वत्र वसतो;

१२ शिवाय अनिष्ट ग्रह किंवा नक्षत्रें, अग्नी किंवा चोर,
यांपासून उत्पन्न होणारीं संकटें हीं सर्व नाहींशीं होतात,

पीडास्तस्कराग्निसमुद्भवाः । ताः सर्वाः प्रशमं
यान्ति व्यासो ब्रूते न संशयः ॥ १२ ॥

(२) ऋणमोचकं मङ्गलस्तोत्रम् (१३-२४).

मङ्गलो भूमिपुत्रश्च ऋणहर्ता धनप्रदः । स्थिरा-
सनो महाकायः सर्वकर्मविरोधकः ॥ १३ ॥ लोहितो
लोहिताक्षश्च सामगानां कृपाकरः । धरात्मजः
कुजो भौमो भूतिदो भूमिनन्दनः ॥ १४ ॥ अङ्गा-
रको यमश्चैव सर्वरोगापहारकः । वृष्टेः कर्ताप-

यांत संशय नाही; कारण हे व्यासाचें वचन आहे.

शब्द-लोहित = तांबडा. लोहिताक्ष-तांबड्या डोळ्यांचा.
भूतिद = ऐश्वर्य देणारा. अङ्गारक निखारा, (अग्नीप्रमाणें
प्रखर) मंगळ. भाग = भाग्य. महाभाग = मोठें आहे
भाग्य ज्याचें असा. आशु = लवकर. भोगासक्त = विषय-
सुखांमध्ये लंपट. अजितात्मन् = मन ज्याचें ताव्यांत
नाहीं असा. विरिञ्चि = ब्रह्मदेव. शक्र = इंद्र. सत्त्व =
शक्ति. धनद = कुवेर.

१३-१५ मङ्गल, भूमिपुत्र, ऋणहर्तृ, धनप्रद, स्थिरासन,

हर्ता च सर्वकामफलप्रदः ॥ १५ ॥ एतानि कुज-
नामानि नित्यं यः श्रद्धया पठेत् । ऋणं न जा-
यते तस्य धनं शीघ्रमवाप्नुयात् ॥ १६ ॥ धरणी-
गर्भसंभूतं...मङ्गलं प्रणमाम्यहम् ॥ १७ ॥ स्तो-
त्रमङ्गारकस्यैतत्पठनीयं सदा नृभिः । न तेषां
भौमजा पीडा स्वल्पापि भवति क्वचित् ॥ १८ ॥
अङ्गारक महाभाग भगवन्भक्तवत्सल । त्वां

महाकाय, सर्वकर्मविरोधक, लोहित, लोहिताक्ष, सामगानां
कृपाकर, धरात्मज, कुज, भौम, भूतिद, भूमिनन्दन, अङ्गा-
रक, यम, सर्वरोगापहारक, वृष्टिकर्तृ, वृष्टेरपहर्तृ, सर्वकाम-
फलप्रद, १६ हीं मंगळाचीं नामें जो नेहेमीं श्रद्धेनें म्हणतो,
त्याला कर्ज तर होत नाहीच, पण शिवाय-लवकर धनप्राप्ती
होते. १७ पृथ्वीच्या पोटांतून निघालेला, बीज किंवा सुवर्ण
याप्रमाणें तेजस्वी, व हातांत शक्ती धारण करणारा, असा
(पृथ्वीचा) कुमार मंगळ यास मी नमस्कार करितों. १८
हें मंगळाचें स्तोत्र मनुष्यांनीं नेहेमीं म्हणावें, ह्मणजे त्यांना
मंगळाची पीडा थोडी देखील होत नाही. १९ हे देवशाली,
भक्तवत्सला, भगवान् अंगारका, मी तुला बंदन करितों,

नमामि ममाशेषमृणमाशु विनाशय ॥ १९ ॥ ऋ-
णरोगादि दारिद्र्यं तथा ये ह्यपमृत्यवः । भय-
क्लेशमनस्तापा नश्यन्तु मम सर्वदा ॥ २० ॥ अ-
तिवक्र दुराराध्य भोगसक्ताजितात्मनः । तुष्टो द-
दासि साम्राज्यं रुष्टो हरसि तत्क्षणात् ॥ २१ ॥ वि-
रिञ्चिशक्रविष्णूनां मनुष्याणां तु का कथातेन त्वं
सर्वसत्त्वेन ग्रहराजो महाबलः ॥ २२ ॥ पुत्रान्देहि

तू माझे सर्व ऋण लवकर नाहीसें कर. २० माझे कर्ज, रोग,
वगैरे पीडा, दारिद्र्य, तसेच कांहीं अपमृत्यू असल्यास ते,
भय, त्रास व मानसिक दुःखें, हीं सर्व नाहीशीं होवोत !
२१—२२ हे अत्यंत वक्रशील मंगळा, आत्मसंयमन न
करितां विषयसुखांत मग्न होणाऱ्या मनुष्यास तुझी आराधना
दुष्कर आहे. तू, प्रसन्न झाला असतां, इंद्र, ब्रह्मदेव,
विष्णू अशा देवाधिपांना साम्राज्य देतोस, व तू रुष्ट झाला
असतां तें क्षणांत हरण करितोस.

इंद्रादि देवांची जर ही कथा, तर मनुष्यांचा काय
पाड ? अशा प्रकारच्या अत्युत्कट वीर्यानें तूं प्रबळ अ-

धनं देहि त्वामस्मि शरणं गतः । ऋणदारिद्र्यदुः-
 खेन शत्रूणां च भयात्तथा ॥ २३ ॥ एभिः पञ्च-
 मितैः श्लोकैर्यःस्तौति च धरासुतम् । महतीं श्रि-
 यमाप्नोति ह्यपरो धनदो युवा ॥ २४ ॥

(३) शनैश्वरस्तोत्रम् (२५-२६).

कोणस्थः पिङ्गलो वभ्रुः कृष्णो रौद्रोऽन्तको
 यमः । सौरिः शनैश्वरो मन्दः पिप्पलादेन सं-
 स्तुतः ॥ २५ ॥ एतानि दश नामानि प्रातरुत्थाय

सून ग्रहांचा स्वामी आहेस. २३ ऋण व दारिद्र्य यांस त्रा-
 सून, तसेच शत्रूंच्या भीतीमुळे, मी तुला शरण आलों आहेः
 तर मला (दारिद्र्यनाशास) द्रव्य व (शत्रुनाशास) पुत्र
 दे. २४ हे राजा, या पांच श्लोकांनीं जो मंगळाचा स्तव
 करितो, त्याला एवढी संपत्ती प्राप्त होते कीं, तो प्रतिकुबेर
 वनतो, व वृद्ध असला तरी तरण्याप्रमाणे तरतरीत होतो.

२५-२६ कोणस्थ, पिङ्गल, वभ्रु, कृष्ण, रौद्र, अंतक, यम,
 सौरि, शनैश्वर, व मंद-हीं पिप्पलादानें स्तविलेल्या शनीचीं

यः पठेत् । शनैश्चरकृता पीडा न कदाचिद्भ-
विष्यति ॥ २६ ॥

(४) नवनागस्तोत्रम् (२७-२८).

अनन्तं वासुकिं शेषं पद्मनाभं च कम्बलम् ।
धृतराष्ट्रं शंखपालं तक्षकं कालियं तथा ॥ २७ ॥
एतानि नव नामानि नागानां च महात्मनाम् ।
सायकाले पठेन्नित्यं प्रातःकाले विशेषतः । तस्य
विषभयं नास्ति सर्वत्र विजयो भवेत् ॥ २८ ॥

(५) व्यासाष्टकम् (२९-३१).

कलिमलास्तविवेकदिवाकरं समबलोक्य त-

दहा नामें जो सकाळीं उठून म्हणेल, त्याला शनीची पीडा
कधीही होणार नाही.

२७-२८ अनंत, वासुकि, शेष, पद्मनाभ, कंबल,
धृतराष्ट्र, शंखपाल, तक्षक व कालिय— हीं महापराक्रमी
नागांचीं नऊ नामें जो सायंकाळीं-प्रातःकाळीं तर मुद्दाम-
द्वगतो, त्याला सर्पविषापासून कधीं भय पोंचत नाही, व
तो सर्वत्र विजयी होतो.

२९ कलियुगाच्या दोषरूपी आवरणानें विवेकरूपी सूर्य

मौवलितं जनम् । करुणया भुवि दर्शितविग्रहं
 मुनिवरं तमहं सततं भजे ॥ २९ ॥ भरतवंशस-
 मुद्धरणेच्छया स्वजननीवचसा परिनोदितः । अ-
 जनयत्तनयत्रितयं प्रभुर्मुनिवरं तमहं सततं भजे
 ॥ ३० ॥ मतिबलादि निरीक्ष्य कलौ नृणां लघुतरं
 कृपया निगमाभ्युधेः । समकरोदिह भागमने-
 कथा मुनिवरं ... ॥ ३१ ॥ सकलधर्मनि-

ज्ञांकला गेल्यानं अज्ञानरूपी अंधारानं प्रासलेल्या लोकांची
 दया येऊन, ज्यानं पृथिवीवर अवतार धारण केला, अशा
 मुनिश्रेष्ठ व्यासास मी नेहमीं भजतो.

शब्द—अस्त = लोपलेला. वलित = वेढलेला. विग्रह =
 देह, रूप.

३० कुलक्षयाचे संकटांत बुडणाऱ्या भरतवंशास
 तारण्याच्या इच्छेने, आपल्या आईच्या सांगण्यावरून,
 ज्या प्रभाववान् ऋषीने तीन पुत्र उत्पन्न केले, त्या मुनि-
 श्रेष्ठ व्यासास मी नेहमीं भजतो.

शब्द—परिनोदित = प्रवृत्त केलेला.

३१ कलियुगांतील लोकांची बुद्धी, शक्ती व आ-

रूपणसागरं विविधचित्रकथासमलंकृतम् । व्यर-
चयच्च पुराणकदम्बकं मुनिवरं—॥ ३२ ॥ श्रुति-
विरोधसमन्वयदर्पणं निखिलवादिमतान्ध्यवि-
दारणम् । ग्रथितवानिह सूत्रसमूहकं मुनिवरं—

युध्य वगैरे गोष्ठी कर्मा असलेल्या पाहून, ज्याने कृपेने
वेदसागराचे अनेक भाग केले त्या मुनिश्रेष्ठ व्यासास मी
नेहमीं भजतो. शब्द-निगम = वेद. अम्बुधि = सागर.

३२ अनेक प्रकारच्या मनोहर कथांनीं अलंकृत, व
सर्व प्रकारच्या धर्माच्या निरूपणाचा केवळ सागरच काय,
असा पुराणसमुदाय ज्याने रचिला त्या मुनिश्रेष्ठ व्यासास
मी नेहमीं भजतो. शब्द—कदम्बक = समुदाय.

३३ वेदांतील उघड उघड विरोधांची एकवा-
क्यता दर्शविणारा, व (व्यास—बुद्धिरूप सूर्याचा प्रकाश
म्हणजे कवडसा पाहून) सर्व प्रकारच्या भिन्नमतवादी
लोकांच्या मनांतील अज्ञानरूपी अंधार दूर सारणारा आ-
रसाच काय, असा सूत्रसमुदाय ज्याने ग्रथित केला त्या
मुनिश्रेष्ठ व्यासास मी नेहमीं भजतो.

॥ ३३ ॥ यदनुभाववशेन दिवं गतः समाधिगम्य
महास्त्रसमुच्चयम्। कुरुचमूमजयाद्विजयो द्रुतं मुनि-
वरं—॥ ३४ ॥ समरवृत्तविवोधसमीहया कुरुवरेण
मुदा कृतयाचनः । सपदि सूतमदादमलेक्षणं मु-
निवरं—॥ ३५ ॥ वननिवासपरौ कुरुदंपती सुत-

समन्वय = एकवाक्यता, मिलाफ. दर्पण = आरसा.

३४ ज्याच्या अनुग्रहाच्या अद्भुत सामर्थ्याच्या जोरावर
स्वर्गासारख्या उंच स्थानीं (महेंद्र पर्वतावर) जाऊन,
पाशुपतादि महास्त्रें संपादून, अर्जुनानें कौरव-सेना त्वरित
जिंकिली त्या मुनिश्रेष्ठ व्यासास मी नेहमीं भजतो.

अनुभाव = प्रभाव. दिव् = स्वर्ग. द्रुत = लवकर.

३५ युद्धांतील वर्तमान जाणण्याच्या इच्छेनें कुरु-
वृद्ध धृतराष्ट्रानें, मोठ्या आवडीनें प्रार्थना केल्यावरून,
ज्यानें तत्काल त्याचा सारथी संजय यास देशरूपी व्यव-
धानानें अबाधित अशी दृष्टी देऊन त्याचे जवळ ठेविलें
त्या मुनिश्रेष्ठ व्यासास मी नेहमीं भजतो.

समीहा = इच्छा. मुद् = आनंद. ईक्षण = दृष्टि.
सूत = सारथि.

शुचा तपसा च विकर्षितौ । मृततनूजगणं स-
मदर्शयन् मुनिवरं—॥३६॥ व्यासाष्टकमिदं पुण्यं
ब्रह्मानन्देन कीर्तितम् । यः पठन्मनुजो भक्त्या
स भवेच्छास्त्रपारगः ॥ ३७ ॥

(६) चर्पटपञ्जटिकास्तोत्रम् (३८-५५)

भज गोविन्दं भज गोपालं भज विश्वेशं मूढ-
मते । प्राप्ते संनिहिते ते मरणे न हि न हिरक्षति

३६ मेलेल्या पुत्रांच्या शोकाने व धर्माचरणाचे
केशांनीं रोड झालेल्या व वनांत जावयास निघालेल्या धृ-
तराष्ट्र व गांधारी या जोडप्यास ज्यानें मृतपुत्रांच्या समु-
दायास (जीवंत करून) भेटविले त्या मुनिश्रेष्ठ व्यासास
मी नेहमीं भजतां.

शुच=शोक. विकर्षित = रोडावलेला. तनूज = मुलगा.

३७ हे ब्रह्मानंदाने रचिलेले व्यासाच्या वर्णनाचे आठ
श्लोक जो मनुष्य भक्तीनें ह्मणतो, तो शास्त्रांत पारंगत होतो.

हे मूढमते, ' गोविंद, गोपाल, विश्वेश ' असें
भजन कर; तुझे मरण जवळ आलें असतां 'डुकूच करणे

डुकृञ् करणे ॥ (ध्रुवपदम्) दिनमपि रजनी
 सायं प्रातः शिशिरवसन्तौ पुनरायातः । कालः
 क्रीडति गच्छत्यायुस्तदपि न मुञ्चत्याशावायुः
 ॥ ३८ ॥ अग्रे वह्निः पृष्ठे भानुः, रात्रौ चिवुकस-
 मर्षितजानुः । करतलभिक्षा तहतलवासस्तदपि
 न मुञ्चत्याशापाशः ॥ ३९ ॥ यावद्विक्तोपार्ज-
 नशक्तस्तावन्निजपरिवारो रक्तः । पश्चाद्भावति

असें घोकल्याने (यमयातनांपासून) तुझे रक्षण मुळांच
 होणार नाही. ३८ दिवसामागून रात्र, संध्याकाळानंतर
 सकाळ, शिशिर ऋतू गेल्यावर वसंत—अशा जोड्या
 फिरून फिरून येतात. अशा रितीने काळाचा खेळ
 चालला असतांना, तुझे आयुष्य कमी होत आहे,
 तरी तुला (संसारमुखाविषयांची) वायूसारखी
 पोकळ आशा मुटत नाही. ३९ सकाळीं समोर अगटी
 पेटवावी, दिवसां पाठीवर ऊन ध्यावे व रात्रीं गुडध्यावर
 हनुवटी टेकून गुरगुटून पडावे. तळहात पुढे करून
 काय मिळेल ती भिक्षा खावी व झाडाचे खालीं

जर्जरदेहे वार्ता पृच्छति कोऽपि न गेहे ॥ ४० ॥
 जटिलो मुण्डो लुञ्चितकेशः काषायाम्बरविरचि-
 तवेषः । पश्यन्नपि न च पश्यति मूढः, उदरनि-
 मित्तं तत्त्वनिगूढः ॥ ॥ ४१ ॥ भगवद्गीता किं-
 चिदधीता गंगाजललवकणिका पीता । सकृ-

वसती करावी, तरी (संसारांत) जखडून टाकणारी
 आशा जीवाला सुटत नाही. ४० मनुष्य जोपर्यंत द्रव्य
 मिळविण्यास समर्थ असतो, तोपर्यंत त्याचा परिवार त्या-
 जवर प्रेम करितो. परंतु मागून वार्धक्यानें देह जर्जर
 होऊन, मनुष्य (भराभर क्षीण होत जाऊन) मृत्यूकडे
 धाव घेऊं लागला असतां घरांत कोणोही विचारपूससुद्धां
 करीत नाही. ४१ कोणी जटा वाढविल्या आहेत, तर
 कोणी मुंडन केलें आहे; एकानें अंगचे केश (सुद्धां) उप-
 टून टाकिले आहेत, तर दुसऱ्यानें अंगावर भगवीं वस्त्रें
 चढविलीं आहेत; अशा लोकांना प्रत्यक्ष पहात असतांही
 मूर्खाला कळत नाहीं कीं, हे लोक पोटाकरितां आपलें
 खरें रूप छपवीत आहेत. ४२ ज्यानें भगवद्गीतेचें थोडेंसें
 पठन केलें आहे, गंगोदकाच्या बिंदूचा अंश तरी प्राशन

दपि यस्य मुरारिसमर्चा तस्य यमेन कृतापि
 न चर्चा ॥ ४२ ॥ अङ्गं गलितं पलितं
 मुण्डं दशनविहीनं जातं तुण्डम् । वृद्धो याति
 गृहीत्वा दण्डं तदपि न मुञ्चत्याशा पिण्डम्
 ॥ ४३ ॥ बालस्तावत्क्रीडासक्तस्तरुणस्तावत्तरु-
 णीरक्तः । वृद्धस्तावच्चिन्तामग्नः परमे ब्रह्मणि को-
 ऽपि न लग्नः ॥ ४४ ॥ पुनरपि जननं पुनरपि
 मरणं पुनरपि जननीजठरे शयनम् । इह संसारे
 भवदुस्तारे कृपयाऽपारे पाहि मुरारे ॥ ४५ ॥

केला आहे, एकवार तरी ज्याने मनापासून विष्णूचे
 पूजन केले आहे त्याची गोष्टही यम कधी काढीत नाही.
 ४३ शरीराला शैथिल्य आले, डोके पिकले, तोंडातून
 दांत निघून गेले, व वार्धक्याने मनुष्याला काढी टेकीत
 चालण्याचा प्रसंग आला, तरी देखील त्याच्या शरीराला
 आशा सोडीत नाही. ४४ मनुष्य बाळपणी खेळण्यांत गर्क
 असतो, तरुणपणी तरुणीच्या नादी लागतो, व म्हातार-
 पणी काळजांत बुडून जातो, अशा रीतीने कोणत्याही
 वयांत तो परब्रह्माचे ठिकाणी रत होत नाही. ४५ पुन्हां

पुनरपि रजनी पुनरपि दिवसः पुनरपि पक्षः पुन-
 रापि मासः । पुनरप्ययनं पुनरपि वर्षं तदपि न
 मुञ्चत्याशामर्षम् ॥ ४६ ॥ वयसि गते कः
 कामविकारः शुष्के नारे कः कासारः । नष्टे
 द्रव्ये कः परिवारः, ज्ञाते तत्त्वे कः संसारः
 ॥४७॥ नारीस्तनभरनाभिनिवेशं मिथ्यामायामो-
 हावेशम् । एतं मांसवसादिविकारं मनसि वि-

जन्म आहे, फिरून मरण आहे, पुनरपि आईच्या उदरांत
 निजणें आहेच, अशा रीतीनें, हे मुरारी कृष्णा, जन्म व
 त्याचे आनुषंगिक क्लेश यामुळें दुस्तर झालेल्या या अपार
 संसारसागरांत (पडलेल्या) मला, कृपा करून तार. ४६
 रात्र जाते, दिवस येतो, पंधरवडा जातां जातां एक म-
 हिना संपून दुसरा येतो, एक अयन उलटून दुसरें मुरु
 होतें, व वर्षामागून वर्ष येतें, (अशा रीतीनें काळ लो-
 टतां लोटतां, मरण जवळ येत असतें) तरी (जगण्याची)
 आशा मनुष्यास सुटत नाही. ४७ तारुण्य निघून गेल्या-
 वर विषयोपभोगांत काय अर्थ आहे ? पाणी अटल्यावर
 तळ्याची काय किंमत ? द्रव्य संपल्यावर परिवार कशाला

चारय वारंवारम् ॥ ४८ ॥ कस्त्वं कोऽहं कुत
 आयातः का मे जननी को मे तातः । इति परिभा-
 वय सर्वमसारं विश्वं त्यक्त्वा स्वप्नविचारम्
 ॥४९॥ गेयं गीतानामसहस्रं ध्येयं श्रीपतिरूपमज-
 स्रम् । नेयं सज्जनसंगे चित्तं देयं दीनजनाय च

जवळ राहतो! त्याचप्रमाणे या जगांतील राहणीचे खरे स्वरूप
 (अशाश्वतता होय हें) कळल्यावर, या संसारांत काय बरे
 गोडी आहे ? ४८ स्त्रीचा विशाल स्तनप्रदेश, नाभी वगैरे
 अवयवांची रचना,—ज्यांविषयीं पुरुषाचे मनांत व्यर्थ
 भ्रम व मोह यांचा संचार होतो—हा सर्व मांस, चरबी,
 कातडी वगैरेचा खेळ आहे, हें वारंवार ध्यानांत आण.
 ४९ तूं कोण ? मी कोण ? माझी आई कोण ? माझा बाप
 कोण ? व मी आलों कोठून ? वगैरे (प्रश्नांच्या मुळाशीं
 असलेला अवास्तव) सर्व भेदभाव, संपूर्ण जगच स्व-
 प्रवत् मानून, टाकून दे. ५० भगवद्गीता व विष्णुसहस्र-
 नाम यांचें पठन करावें, श्रीपति विष्णूच्या रूपाचें निरंतर
 ध्यान करावें, सज्जनाचे संगतीकडे मन वळवावें व गरीब

वित्तम् ॥ ५० ॥ यावज्जीवो निवसति देहे
 कुशलं तावत्पृच्छति गेहे । गतवति वायौ देहा-
 पाये भार्या विभ्यति तस्मिन् काये ॥ ५१ ॥
 सुखतः क्रियते रामाभोगः पश्चाद्धन्त शरीरे रोगः।
 यद्यपि लोके मरणं शरणं तदपि न मुञ्चति पा-
 पाचरणम् ॥ ५२ ॥ पुण्यापुण्यविरहितः पन्था
 रथ्यान्त्रर्पटरचिता कन्था । नाहं न त्वं नायं लोकः,

लोकांना धर्म करावा. ५१ जोंपर्यंत देहांत प्राण आहे तो-
 पर्यंत परकी मंडळी देखील घरांत समाचाराला येतातः
 परंतु प्राण निघून जाऊन देहावसान झालें असतां, प्रत्यक्ष
 स्त्रालाही त्या शरीराचे ठिकार्णां भय उत्पन्न होतें. ५२
 वेश्यादि स्त्रियांचा उपभोग करितांना मजा वाटते, परंतु,
 हाय हाय ! मागून शरीरांत रोग पैदा होऊन दुर्दशा होतेः
 व अखेर या लोकांत, मनुष्याला मरणापुढें मान वाक-
 वावीच लागते;-असें जरी आहे तरी मनुष्य (वेश्यागम-
 नादि) पापाचरण सोडीत नाही. ५३ (आर्थां संसार ने-
 टका केल्यावर मी ब्रह्मरूप आहे ही भावना मनांत
 ठसवून) पुण्यपापाचा विचार करणें सोडून द्यावें: व

तदपि किमर्थं क्रियते शोकः ॥ ५३ ॥ कुरुते
गंगासागरगमनं व्रतपरिपालनमथ वा दानम् । ज्ञा-
नविहीनं सर्वमनेन न भवति मुक्तिर्जन्मशतेन ॥ ५४ ॥

इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं चर्पटपञ्जटिकास्तोत्रम्

रस्त्यांतील चिध्यांची गोधडी करावी : अशा रीतीने (प्र-
पंच सोडतांना स्त्रीपुत्रांच्या वियोगामुळे) दुःख काय झ-
णून करावे ? कारण मी, तू व हे जग, वगैरे प्रकारच्या
भेदाला, खरे पाहतां, अस्तित्वच नाही. ५४ मनुष्य गंगेत
बुडी मारो, अथवा समुद्रस्नान करो, व्रताचरण करो किंवा
दानधर्म करो, या सर्वांचे जोडीस ज्ञान नसेल तर अशा
प्रकारच्या धर्मविधींत शेकडों जन्म घालविल्यानेही मनु-
ष्यास मोक्ष मिळावयाचा नाही.

शब्द—आयातः (तृ० द्वि०—वर्तमानकाळ)=ये-
तात. संनिहित = जवळचे, समाप. करणे (सप्तमा ए०
व०) = करणे या अर्थी. चिवुक = हनुवटी. जानु = गुडघा.
लुञ्जित = उपटलेला. काषाय = भगवे. पलित = वृद्धपणा-
मुळे पिकलेले. दशन = दांत. पिण्ड = शरीर. आमर्ष =
संपर्क, संबंध. कासार = तळे. वसा = चरवी. रामा = स्त्री.
चर्पट (चीरपट याचा अपभ्रंश) = चिर्धा, फुटकळ विचार.
पञ्जटिका = प्रस्तुतस्तोत्राचे वृत्त.

भाग सहावा.

मराठी स्तोत्रे.

१ मनोबोधाष्टक (रामदासोधृत).

मना सज्जना भक्तिपथेंचि जावें, तरी श्रीहरी पाविजे
तो स्वभावे । जनीं निद्य तें सर्व सोडूनि द्यावें, जनीं वंद्य
तें सर्व भावे करावें ॥ १ ॥ देहे त्यागितां कीर्ति मागें
उरावी, मना सज्जना हेचि क्रीया धरावी । मना चंदनाचे-
परी त्वां झिजावें, परी अंतरीं सज्जना नीववावें ॥ २ ॥
जर्गी सर्वसुखी असा कोण आहे, विचारी मना तूंचि
शोधूनि पाहे । मना त्वांचि रे पूर्वसंचात केलें, त्यासारिखें
भोगणें प्राप्त झालें ॥ ३ ॥ समर्थाचिया सेवका वक्र पाहे,
असा सर्व भूमंडळीं कोण आहे । जयाची लिला वर्णिती
लोक तान्ही, नुपेक्षी कदा राम दासाभिमानी ॥ ४ ॥
असे हो जया अंतरी भाव जसा, वसे हो त्या अंतरीं
देव तैसा । अनन्यास रक्षीतसे चापपाणी, नुपेक्षी कदा
राम दासाभिमानी ॥ ५ ॥ सदा चक्रवाकासि मार्तंड जैसा,
उडा घालितो संकटीं स्वामि तैसा । हरीभक्तिचा घाव

घालीं निशार्णां, नुपेक्षां ॥ ६ ॥ बळें आगळा राम कोदंड-
 डधारी, महाकाळ विक्राळ तोही थरारी । पुढें मानवा
 किंकरा कोण केवा, प्रभाते गर्नी राम चिंतात जावा ॥ ७ ॥
 तिन्ही लोक जाळूं शके कोप येतां, निवाला हूरु तो मुखें
 नाम घेतां । जपे आदरें पार्वती विश्वमाता, ह्यणा रे
 म्हणा तेंचि हें नाम आतां ॥ ८ ॥

२ रामस्तव (वामन-कृत) .

मुनिमने रमता रघुनंदना, तुजमधें दशकंधेरसूदना ।
 ह्यर्णान निर्गुण जानकिनायका, ह्यणति राम तुजें गतिदायका
 ॥ १ ॥ करुनि दिव्य अलौकिक सुव्रतें, रमविशी मन तूं
 सगुणव्रतें । सगुण संत असे रिति राम तूं, मुजनहृत्कमली
 अभिराम तूं ॥ २ ॥ मूर्धवंशअमृतांबुधिसोमा, रामचंद्र
 म्हणता तुज रामा । पाप ताप हार नाम जिवाचे, दाह
 शांत, करणार शिवाचे ॥ ३ ॥ चंद्र आणि धरिली शिरि
 गंगा, जाय ना तरि विषानल भंगा । रामनाम जपतां मग
 वाचे, दाह शांत करणार शिवाचे ॥ ४ ॥ राम हृत्कमळि
 आतळवेना, रामनाम वदनी पळवेना । काळकूट मग शंकर
 कंठी, काळ राघवभयास्तव कंठी ॥ ५ ॥ शर्वकंठविषगर्व
 हराया, शक्त नामचि तुजें रघुराया । सेतु सागर कपी उत-

राया, नामसेतु भवसिधु तराया ॥६॥ नाम राममय रामचि
लोकीं, हें न जाणत वृथा शिणलों कीं । रामनाम धरिलें
जइं वाचे, तूटले तइंच पाश भवाचे ॥ ७ ॥ सिंधुसेतु
रचिला रघुरामें, नाशिला भवसमुद्रचि नामें । तारिली
स्वनगरी अवतारीं, रामनाम भुवनत्रय तारी ॥ ८ ॥ मूर्ति
ते प्रकटली घनवर्णी, जो दिवाकरकुळीं नृपवर्णी । तोचि हे
गुणहि वामन वर्णी, मूर्ति आदिकवि-वाल्मिकि-वर्णी ॥९॥

३ ईशप्रार्थना-भजन [विठोबा-अण्णा-कृत]

श्रीरंगा, दे मजला सत्संगा । आलों शरण तुला ॥१॥
रघुनाथा, अवडो तवं गुणगाथा । आलों शरण तुला ॥२॥
गोविंदा, सोडंविं विषयच्छंदा । आलों शरण तुला ॥३॥
स्वानंदा, विसरविं विषयच्छंदा । आलों शरण तुला ॥४॥
श्रीकृष्णा, दूर करीं धनतृष्णा । आलों शरण तुला ॥५॥
रघुराया, आवरिं अपुली माया । आलों शरण तुला ॥६॥
गोपाळा, उघडीं चिन्मय डोळा । आलों शरण तुला ॥७॥
श्रीरामा, दे मज भजनीं प्रेमा । आलों शरण तुला ॥८॥
घनश्यामा, नेई मज निजधामा । आलों शरण तुला ॥९॥
भगवंता तारीं विलट्टपंता । आलों शरण तुला ॥ १० ॥

४ रामगौरव (पांडुरंगोद्धृत) .

विश्वाद्या करुणाकरा बहुत मी योनी पहा हिंडलों, कोठेंही
 सुख पाहिलें न नयनीं नानापरी दंडलों । कांहीं पुण्य
 उभारितां अवचटें आलों नृदेहाप्रती, आतां जन्म पुन्हां
 नको रघुपते दे मुक्ति कीं शीघ्र ती ॥ १ ॥ दयार्णवा तूं मम
 तात माय, दावीं तुझे सुंदर दिव्य पाय । ते मी मनीं ठेविन
 आवडीनें, गोष्टीं सख्या सिद्धिस एवढी ने ॥ २ ॥ रामा मी
 तव दासदास ह्यणवीं माते कशाचें भय, रामा जाइन
 जे स्थळीं मुखघना होईल तें जय । रामा या भुवनत्रयीं
 तुजविणें नाहीं दुजां तारक, रामा तूं सकलार्थ पूर्ण करिशी तू
 तात मी बालका ॥३॥ तूं विश्वंभर बोलती श्रुति तरी मी काय
 विश्वापर, विश्वां मी असलों तरी रघुपते तारीं मला लौकरा
 दीनोद्धार मुनी प्रशस्त वदले मी थोर झालों कसा,
 संरक्षीं निजभृत्य सत्वर विभो रक्षीं विदाचा ठसा ॥४॥
 राजाबलोचन विभो तव नाम गोड, वाचा पवित्र करुनी
 पुरवीत कोड । तें नाम नित्य जपतां न लगेचि मोल, तारील
 नामतरणी भवसिंधु खोल ॥५॥ स्मररिपु तव नामें शांत झाला
 निवाला, स्मरण करुनि नामें वाल्मिकी श्रेष्ठ झाला ।
 अघटित तव रामा देखिली नामशक्ती, म्हणउनि मन माझे
 गुंतलें नामभक्ती ॥६॥ कोणी करी श्रवण कीर्तन एक गाय,
 कोणी स्मरे चरणसेविनि एक धाय । प्रीति नमी करिति

दास्यचि सख्य तैसे, आत्मा निवेदित हरी तव भक्त कैसे॥७॥
 कोठें माहिष अंतरांत शिरुनी वेदांतही बोलसी, स्कंधीं
 कावड वाहसी निजमुखें कोणापुढें जेवसी । कोठें
 कागद तारिशी दळिशि तूं कोठें पशू ओढिशी, कोणाचें ऋण
 वारिशी परि मला कां हातचा सोडिशी॥८॥ हा रामगौरव पहा
 श्रुतिशास्त्रसार, चित्तीं धरा परमसौख्य घडे अपार ।
 श्रीरामकृष्ण गुरुचा मज पूर्ण संग, तो हा प्रसाद बदला
 कवि पांडुरंग ॥ ९ ॥

५ आशंसाष्टक (मयूर-कृत)

तव पादसरोरुहीं स्वचित्त, - भ्रमरातें रस चाखवूनि गोवूं ।
 तुज भक्त तुझे सदैव गाती, मृग आम्ही गुणगीतसक्त
 होऊं ॥ १ ॥ मज वाटतसे सभाग्य मोठें, भगवद्भक्त
 तयांत म्यां जुडावें । तदधीन तुझ्या यशःमुधेचा, हृद
 गंभीर तयामधें बुडावें ॥ २ ॥ तुज वर्णिति संत संग-
 मुक्त, प्रकृतिप्रेमळ तद्गुणी शिरावें । तुझिया गुणसागरांत
 माझे, मन हें सेंधव माधवा धिरावें ॥ ३ ॥ गमतें भगव-
 ज्जनप्रसंगें, मज टाकूनि गृहादिलोभ जावें । करुणावरुणा-
 लया मुकुंदा, तुजला सादर सर्वदा भजावें ॥ ४ ॥ तुजला
 रघुनाथ रामचंद्र, प्रभुजी यापरि नित्य आळवावें । मन
 चंचल हें त्वदंघ्रिपद्मीं, जडतां नक्षणमात्र चाळवावें ॥ ५ ॥

मन हैं विषयीं उडीच घाली, विष हैं जाणुनि यावरी
 विटावें । तव कीर्ति उदार कामधेनु, तिस मी होडनि
 वाससुं चिटावें ॥ ६ ॥ तुज एक अनेकभूतभेदी, घटतोयार्क
 असेपरी पहावें । भजकार्पितमुक्तपादसंग, तुलसादिम सदा
 शिरीं वहावें ॥ ७ ॥ त्रिजगन्नयनप्रमोदहेतु, त्वदुदारांग्रि-
 सरोज म्यां नमावें । मधुपत्व धरुनिया रमावें, स्वमुखें
 त्या भुवनत्रयीं न मावें ॥ ८ ॥

* * * *

६ राममंत्राष्टक (रामदासोद्धृत) .

तुला ही तनू मानवीं प्राप्त झाली, वहू जन्मपुण्यें
 फळालागिं आली । तिला तूं कसा गोविशी वीषयीं रे, हरे
 राम हा मंत्र सोपाजपा रे ॥ १ ॥ जरी ही तनू रक्षिशी पुष्ट
 कांहीं, तरी भोग तो रोग होईल देहां । विपत्ती पुढें ते नथे
 बोलतां रे, हरेरामरुक्मि कंठ हा रोध होईल जेव्हां, अकस्मात
 तो प्राण जाईल तेव्हां । तुला कोण तेथें सखे सोयरे रे, शतप-
 स्वी मनस्वी भले पार गेले, दुर्जा सृष्टि कर्ते असे थोर भेले ।
 चिरंजीव कल्पायु गेले किती रे, ४ वहू इच्छिशी कीर्ति संमान
 कांहीं, मुखाचा तुला अंतरीं लेश नाही । फुकाचें मुखीं नाम
 तें कां न ये रे, ५ तुला काळ पाशीं करी बद्ध जेव्हां,
 सखा कोणता सोडवी सांग तेव्हां । त्याला कदापी दया
 ते न ये रे, ६ रवीं जे घडी हाणितो काळ जेव्हां, श्रुतीं शब्द हे

गर्जती तास तेव्हां । म्हणे क्षीण आयुष्य गेलें तुझें रे, ७
कसा कोणता काळ येईल केव्हां, दिनासारिखा काळ
नेईल तेव्हां । तुझें वित्त तारुण्य लोपेल सारे, ॥ ८ ॥

७ गंगास्तव (मयूरोद्धृत).

तुझा जो संसारीं अजितचि जसा तो सुतरणीं, दृढा
तूं श्रीगंगे सति भवसमुद्रां सुतरणी । तुवां केले प्राणी
हरिहर असें आइकविते, न मच्चित्ता वेडें करितिल कसे
आइ कविते ॥ १ ॥ गळावा त्वत्तीरीं भगवति न हा देह सदनीं,
पडो गंगे तूझें मरणसमयीं तोय वदनीं । विवेकीं यावें
जें धवलपण हेरंवरदनीं, भवीं हो त्वत्नेत्र प्रभुनयन तें
जेविं मदनीं ॥ २ ॥ जगन्माते गंगे प्रवर वर दे पाव
नत मी, निवासार्थीं आहे चिर तव तटां पावनतमीं । न
देणें भारी हें वर बहुत देतीसचि वसे, वक व्याल व्याघ्र
प्रिय करुनि घेती सचिवसे ॥ ३ ॥ करी मुग्धीवार्थ प्रभुवर
जसा बालिशमना, तसें दे आर्धातें मथुनि सुख या बालि-
शमना । तुझ्या पायां झाला घुनदि जरि हा पाप नत गे,
समर्थातें जातां शरण पळही ताप न तगे ॥ ४ ॥ तुझ्या तीरीं
नीरीं हृदय रमतें दुःख शमतें, यशोगानें पानें कुमत गळतें
विघ्न टळतें । कली भंगे गंगे षडरि झुरती दोष नुरती,
दिली रामें नामें तशिच जगतीला निजगती ॥ ५ ॥ अनेक शत

पाळिशा अकृप जंतु जे घातकी, समुद्धरिशि जाहवो त्रिपथगे
 महापातकी । नसो जड मयूर हा द्रवुनि यासि दे
 आसरा, करील सुरभी सुखा जवळ आलिया वासरा ॥६॥
 मज्जननक्षयदुःख हरो तव मज्जन सज्जनसंमतसंगे, कीं
 तुझिया चरणस्मरणे कलिकाल महादुरिताचल भंगे ।
 कोण असा जन यन्मन न त्वदुदारयशींच निरंतर रंगे,
 दीन मयूर गळां पडला शरणागत हा अभयोचित गंगे ॥७॥
 सारी महापाप वारी मनस्ताप हारी तुझे आप सर्वा जना,
 रंगे यशीं सर्व भंगे द्विषद्वर्ष गंगे गमे खर्व मेरु मना ।
 माते तुझे पाय दाते दुजे काय या तें नको हाय देती
 धना, गावें सदा तीर भावें सुखे नीर प्यावें ह्यणें धीरगीते
 न ना ॥ ८ ॥

८ रामपरिवारप्रार्थना (विठोवा-अण्णा-कृत).

मातर्जनकराजतनये, त्रिजगज्जननि सदयहृदये ॥१॥ विनती
 करुनि चित्त वळवा, प्रभुला केव माझि कळवा ॥ध्रुवपदा॥
 माहतिराया बलभीमा, द्या मज हरिभजनीं प्रेमा ॥२॥ अजि
 लक्ष्मणजी जगजेठी, करा मज रामचरणभेटी ॥ ३ ॥
 भरतजि एवढि करा सवडी, द्या मज रामपदीं अवडी ॥४॥
 शत्रुघ्नजी करा करुणा, दाखवा रामरायचरणा ॥ ५ ॥
 सुग्रीवजी भीड खर्चा, करा मज दास प्रभुघरचा ॥ ६ ॥
 लंकानाथ विभीषणजी, द्या प्रभुपाशि दाद माझी ॥ ७ ॥

अहो अंगदप्रमुख-भक्त, ध्या मज आत्ममडलांत ॥८॥
 विद्रुलपंत उभा दारी, भिकारी दान हका मारी ॥ ९ ॥

९. नवरत्नमाला (श्रीधरकृत).

भक्तास्तव प्रकट होउनि शुष्क काष्ठीं, केली तयावरि
 दयामृतपूर्ण दृष्टी । तेणेंपरीच चुकवीं मम जन्मफेरे,
 अद्यापि कां नरहरी करुणा न ये रे ॥१॥ विश्वासलों दृढ
 मनीं तुझिया पदाशी, कीं वारिशील म्हणुनीं मम आप-
 दांशी । तें दाविशील नयनीं कधिं सांग वा रे, अद्यापि०
 ॥ २ ॥ मीं हान दान कुमतीं तुज वर्म ठावें, ऐशावरीं
 त्यजुनि कोप उदार व्हांवें । गतीं तुझे पतितपावन नाम
 सारे, ॥ ३ ॥ माझे अपार तमपातकसंघ जाळीं, क्रोधा-
 म्निनें हरि तुझ्या सह मूळजाळीं । तैसा करीं भव जसा
 दृढ बंध हा रे, ॥ ४ ॥ देवा तुझे हृदय कोमल फार आहे,
 ऐशापरीं निगम शास्त्रहिं आण वाहे । तें वाक्य काय
 लटिकें करितोसि वा रे, ॥ ५ ॥ श्रीपद्महस्त मम मस्तकिं
 ठेविं वापा, दृष्टीसि दाखविं बऱ्या निज चित्स्वरूपा ।
 हें दान दे वचन आन न मीं वदें रे, ॥ ६ ॥ आयुष्य
 घालुनि अधीक मृत द्विजाला, त्वां वाचवोनि जनिं वाढ-
 विलीं स्वलीला । होशीं समर्थ मज चाळविशीं वृथा रे,
 ॥ ७ ॥ वेनावयासिं करुणाधन लोभ वांट, त्यागून दे

विग्निद लाविं मळा सुवाटे । नाहीं तरी झडकरा मज भेदि
 दे रे, ॥ ८ ॥ पाण्यासि तारुनि वळें जन सांकवाले, तूझें-
 चि कर्म तुजलागिं फळासि आले । तें सांडिशा तर तुला
 सुटतें कसे रे, ॥ ९ ॥ हीं श्रीधरे रचुनियां नवरत्नमाला,
 प्रेमेंचि अर्पिलि वरी पुष्पोत्तमाला । हे घोकितां नृहरि
 संकट सर्व वारी, श्रीपाद-सद्गुरु-यतीश्वर-चिद्विहारी ॥१०॥

१० ईशप्रार्थना-भूपाळी (विठोबा-अण्णा-कृत).

रामकृष्ण नरहरे स्वामिन्, रामकृष्ण नरहरे । कधि क-
 रिशिल वा दया दयाळा गर्भवास हा पुरे ॥ ध्रुवपद ॥
 काय करूं मी वरें सांगें, काय करूं मी वरें, कळों येति
 मज माझे दोषगुण चित्त परी नावरे ॥ १ ॥ विषयीं मन
 बावरे सदोदित, विषयीं मन बावरे । कामक्रोध हे चोर
 लुटति मज प्राण होति घावरे ॥ २ ॥ धांव धांव धांव रे
 सत्वर, धांव धांव धांव रे । बुडतो भवसागरीं दान हा
 उद्धरिं अपुल्या करें ॥ ३ ॥ विचार मज न स्फुरे कांहीं,
 विचार मज न स्फुरे । केवि गती होईल म्हणुनियां जिव
 हा अंतरिं झुरे ॥ ४ ॥ प्रार्थितसें आदरें अतां एक, प्रा-
 र्थितमें आदरें । असें करीं तव नाम निरंतर पंत विट्ठल
 स्मरे ॥ ५ ॥

११ करुणाष्टक (रामदासोद्धृत),

अनुदिनि अनुतापें तापलों रामराया, परम दिनदयाळा
नीरसीं मोहमाया । अचपल मन माझें नावरे आवरीतां,
तुजविण शिण होतो धांव रे धांव आतां ॥ १ ॥ तन मन
धन माझें राघवा रूप तूझें, तुजविण मज वाटे सर्व संसार
ओझें । प्रचलित न करावी सर्वथा बुद्धि माझी, अचल
भजनलीला लागली आस तूझी ॥ २ ॥ जळत हृदय माझें
जन्म कोट्यानुकोटी, मजवरि करुणेचा राघवा पूर लोटीं ।
तळमळ निवर्वां रे राम कारुण्यसिंधू, षडरिपुकुल माझें तोडिं
यांचा समंधू ॥ ३ ॥ तुजविण करुणा हे कोण जाणेल
माझी, शिणत शिणत पोटीं पाहिली वाट तूझी । झडकरि
झड घालीं धांव पंचानना रे, तुजविण मज नेती जंवुकी
वासना रे ॥ ४ ॥ उपरति मज रामीं जाहली पूर्ण-
कामीं, सकलजनविरामीं दासविश्रामधामीं ।
घडिघडि मन आतां रामरूपीं भरावें, रघुकुलतिलका रे
आपुलेंसं करावें ॥ ५ ॥ अखंडीत हे सांग सेवा घडावो,
न होतां तुझी भेटि काया पडावी । दिसंदीस आयुष्य
हें व्यर्थ लोटे, उदासीन हा काळ कोठें न कंठे ॥ ६ ॥ सं-
सारसंगें बहु पीडलों रे, कारुण्यसिंधू मज सोडवीं रे ।
कृपाकटाक्षें सांभाळि दीना, तुजवाण रामा मज कंठवेना
॥ ७ ॥ सदा सर्वदा योग तूझा घडावा, तुझ्याकारणें देह

माझा पडावा । उपेक्षूं नको गूणवंता अनंता, रघूनायका
मागणें हेंचि आतां ॥ ८ ॥

१२ रघुराजस्तव (मयूरोद्धृत) .

शिवहृदयालय तूं सुखदायक निर्जरनायकसेव्यपदा,
अभय मला जरि देशि अपाय निवारिनि पाय नमीन
सदा । तुज भुजगाभभुजासि असे वर मागतसें वरदान-
करा, रघुकुलवंशवतंस दशाननसंततिकाननदावकरा ॥१॥
कळतचि जोडियलें बहु पातक मीं निजघातक आत्मगुणें,
मदितरदुर्मातिसांचितदुष्कृत तें मजहूनि उदंड उणें ।
करिशिल हा जरि रंक विभो गतपंक तुझें यश होय दुणें,
हृदयिं विचार तुवां करणें मग उद्धरणें मजला निपुणें ॥२॥
जलधि निबंधन अंध न पाहति शासन लंघति दास न ते,
वर शरणागत मागतसें तुज शोक निवारिशि लोकपते ।
जड तरले वश जे भजकां अजकामरिपुप्रभृति स्मरती,
भजनकरा अपराधकरासहि तारिति भक्तपणें तरती ॥३॥
अहित समंतु परंतु मनीं तुज वैर करूनि सदा जपती,
वरगति योग्याचि ते जनि विस्मित सस्मित योगिसमाज-
पती । तव चंरणा परिसापरि साधु गुणें स्तविती म्हणती
शिवते, तरति उरोचि न जीवपण क्षण लोह-सुवर्ण तसें

दिसते ॥ ४ ॥ राम रघूत्तम कामरिपुप्रिय लोकशोकहर
 याप्रति भावे, दाशरथे तुज होउनियां पदि लीन दीनजन-
 बंधुसि गावे । आमरण स्मृति हेचि असो वय याच साच
 सुपथांत सरावे, दे वरदा वर या शरणाप्रति पापतापजल-
 धास तरावे ॥ ५ ॥ रघुरमणा तव कीर्ति मुधाहद यांत वुडे
 तरि जीव तेरे, मुखकर नावचि नांव तुझे स्मरतां भवसिं-
 धुसि या उतरे । भजक मयूर दयाघन तूं दुरिताघनगा-
 शनिपादरजा, भजनचि दे बहु मानपुरःसर मानचि
 येथचि आदर जा ॥ ६ ॥

१३ नामरामायण-बालकांड.

(विठोवा-अण्णा-कृत)

शुद्धब्रह्म परात्पर राम । कालात्मक परमेश्वर राम ॥ १ ॥
 शेषतल्पसुखनिद्रित राम । ब्रह्माद्यमरप्रार्थित राम ॥ २ ॥
 चण्डकिरणकुलमण्डन राम । श्रीमद्दशरथनन्दन राम ॥ ३ ॥
 कौसल्यासुखवर्धन राम । विश्वामित्रप्रियधन राम ॥ ४ ॥
 घोरताटकाधातक राम । मारीचादिनिपातक राम ॥ ५ ॥
 कौशिकमखसंरक्षक राम । श्रीमदहल्योद्धारक राम ॥ ६ ॥
 नाविकधावितमृदुपद राम । कृतमिथिलानगरास्पद राम ७
 विदेहमानसरञ्जक राम । त्र्यम्बककार्मुकभञ्जक राम ॥ ८ ॥
 सीतार्पितवरमालिक राम । श्रीमदयोध्यावासिन् राम ॥ ९ ॥
 रामराम जय सीताराम । राम राम जय राजाराम ॥ १० ॥

१४ कैकाष्टक (मयूरोद्धृत) .

सदाश्रितपदा सदाशिवमनोविनोदास्पदा, स्वदासवश-
मानसा कलिमलांतका कामदा । वदान्यजनसद्गुरो प्रश-
मितामितासन्मदा, गदारिदरनंदकांबुजधरा नमस्ते सदा
॥ १ ॥ ब्रजावन करावया वसविले नखार्घ्यां धरा, सलील
तई मंदराभ्यहि नग स्वपृष्ठीं धरा । वराहतनु घेउनी उच-
लिली रदाग्रें धरा, सुदुर्धर तुम्हां कसा पतित हा न कां
उद्धरां ॥ २ ॥ नतावनधृतव्रत ज्वलन तूंचि बाधावनीं,
पदप्रणतसंकटीं प्रजव तूंचि वा धावनीं । दया प्रकट
दाखवी कवण सांग त्या वारणीं, सर्ताव्यसनवारणीं जय-
जयार्थ त्या वा रणीं ॥ ३ ॥ सदैव नाभितां जरा पद
ललाट केलें किणें, नसे इतर तारिता मज भवत्पदाब्जा-
विणें । नता करुनि मुक्तही म्हणशि मी बुडालों रिणें, अशा
तुज न जो भजे मनुज थिक तयाचें जिणें ॥ ४ ॥ प्रभो
शरण आलियावरि नव्हां कधीं वाकडे, म्हणोनि इतुकेंच
हें स्वहितकृत्य जीवाकडे । प्रसाद करितां नसे पळ विलंब
बापा खरें, घनांबु न पडे मुखीं उवाडिल्याविना पाखरें
॥ ५ ॥ कृतांतकटकामलध्वज जरा दिसों लागली, पुरः-
सर गदांसवें झगडतां तनू भागली । सहाय दुसरा नसे
तुजविणें वळें आगळा, न हो जरि उताविळा स्वरिपु
कापितो हा गळा ॥ ६ ॥ सुसंगति सदा घडो सुजनवाक्य

कार्णा पडो, कलंक मतिचा झडो विषय सर्वथा नावडो ।
 सदंग्रिकमळीं दडो मुरडितां हटानें अडो, वियोग घडतां
 रडो मन भवच्चरित्रां जडो ॥ ७ ॥ न निश्चय कर्थां
 ढळो कुजनविघ्न बाधा टळो, न चित्त भजनीं चळो मति
 सदुक्तमार्गीं वळो । स्वतत्त्व हृदया कळो दुरभिमान सारा
 गळो, पुन्हां न मन हें मळो दुरित आत्मबोधें जळो ॥ ८ ॥

परिशिष्ट-परंपरापद्यसंग्रह.

अंध ह्यणे रे संजय हें त्या पौत्रासि वर्ष सोळावें ।
 लोळावें मांडीवरि तेणें द्रोणादिकांसि घोळावें २
 अनंत हस्ते कमलावरानें, देतां किती घेशिल दो करानें ।
 नेईल जेव्हां तितुक्या करानें, तेव्हां किती राक्षशि दो
 करानें १ अन्नार्थी जरि असतो प्रथमचि मी सांगतो तसें
 तुजला । प्रेमार्थी पांडवसख हा अन्नाकारणें नसे सुजला ३
 आदौ देवकिदेवगर्भजननं गोपीगृहे वर्धनं, मायापूतनजा-
 वितापहरणं गोवर्धनोद्धारणम् । कंसच्छेदनकौरवादिहननं
 कुंतीतनूजावनं, एतद्भागवतं पुराणकथितं श्रीकृष्णलीला-
 मृतम् ४ आदौ रामतपोवनादिगमनं मायामृगोन्माथनं,
 वैदेहीहरणं जटायुमरणं मुग्रावसंभाषणम् । वालिव्याहननं

समुद्रतरणं लंकापुरीदाहनं, पश्चाद्रावणकुंभकर्णहननं एतद्वि
 रामायणम् ५ उष्णांत नारायण खेळताहे, गृहींच नारायण
 कां न राहे । नारायणा शीतळ पाज पाणी, नारायणीं
 रंगलि विप्रवाणी ६ कडकड शब्द उडाला गडगड गगनांत
 खांब तो चिरला । प्रकटे सिंहनराकृति देव तथा तो विलो-
 कुनी विरला ७ करेच्या तिरीं एकसे मोरगांऊ, तिथें
 नांदतो मोरया देव पाहूं । चला जाउं यात्रे महापुण्य
 आहे, मनीं इच्छिलें मोरया देत आहे ८ कितिशी अणालं
 माती बळ तुमचें तें कितिक पांचांचें । मी भीम एक
 असतां नाम वदावें किमर्थ पांचांचें ९ कीं शुक्र झारींत
 रिघोनि गोळा, करोनि अंगें अजि होय वाळा । फोडी हरी
 घालुनि दर्भ डोळा, दिसे जना विप्रकुमार भोळा १०
 कृष्णानुजा सुभद्रा लग्नाला योग्य जाहली आहे । तीतें
 स्वमतें हलधर धृतराष्ट्र-सुतासि द्यावया पाहे ॥ ११ ॥
 कैलासराणा शिव चंद्रमौळी, फर्णाद्र माथां मुकुटीं झळाळी ।
 कारुण्यसिंधू भवदुःखहारी, तुजवीण शंभो मज कोण
 तारी १२ कोणे एक वनीं सुलक्षण वधू मेघोदकें जन्मली,
 बालत्वे नरनाम तीस असतां स्त्रीनाम ती पावली । पां-

चांनीं प्राणिली तयांत तिहिनीं अत्यादरें वंदिली, तेथें ती
 श्रमली म्हणूनि जवळी कर्णाश्रमीं राहिली १३ खरदृषण
 हे त्रिशिरा वधिले चवदा सहस्र एकसरें । परि त्या श्री-
 रामाच्या भात्यांतिल वाण एकही न सरे १४ गंगे गोदे
 यमुने माझा नोहे तुझाचि हा वाळ । जतन करीं गे यातें
 स्वाधिन केला न कांपितां नाळ १५ गडगड रथ
 चाले राम जातो वनाशी, म्हणुनि दशरथाशी दुःख झालें
 विशेषीं । रघुपति कधि थेशी मागुती भेटि देशी, तुजविण
 गुणराशी मी असें रे विदेशीं १६ गाणार मंडळा हो ताल-
 सुरावरि म्हणा तुम्ही आर्या । कां मुख खालीं करितां पति-
 संमुख लाजते जशी भार्या १७ गुळखोवरें विलोकुनि
 भलत्याहि जनासि बाळक बळावा । सत्य प्रेमचि दावुनि
 सुजें तो विश्वपाळ कवळावा १८ गोविंदराया मज भेट-
 लासी, द्यावें मला औषध खोकल्यासी । रसाळ लिंबू प-
 रिपाक त्याचा, पोटांत घ्यावा रस पिंपळीचा १९ गोविंदा
 गोपाळा कृष्णा विष्णू सुकुंद घननीळा । धृतकौस्तुभ-
 वनमाळा पीतांबरधारि देवकौवाळा २० घोर हा नको
 फारं कष्टलौ, निजहितास मी व्यर्थ गुंतलों । वारिं शीघ्र

संसारयातना, हे दयानिधे श्रीगजानना २३ जयाच्या
रथा एकर्ची चक्र पाहीं, नसे भूमि आकाशि आधार कांहीं।
असे सारथी पांगुळा ज्या रथासी, नमस्कार त्या सूर्य-
नारायणासी २२ जातां परार्थही बहु तापातें पावली
सुरामा ती । न करील कां पित्याची दुर्गतिची मावली
सुरा माती २३ जैशी जनकें दिवली सच्चिद्धन राम जो
शिवा त्याला । तैशी दिली मयूरें स्वार्था ती रामजोशि
तात्याला २४ तूं सागर करुणेचा देवा तुजलाचि दुःख
सांगावें । तुज सोडुनि इतरातें दीनें पसरोनि तोंड कां
गावें २५ तो गुरु तो गुरुनंदन तो कृप तो कर्ण तो पितामह रे।
यांहीं गाइ वळाव्या शिव शिव गोपाळ राम कृष्ण हरे २६
त्यासि कृप ह्मणे कर्णा सुजांहीं ऐकतांचि डोलावें । ऐसेंचि
बोलणें जरि तरि पुरुषानें दहांत बोलवें २७ देवा परम-
समर्था दीनदयाळा प्रभो जगन्नाथा । आलों शरण तुला
मो दीन तुझ्या ठेवितों पदीं माथा २८ द्विज सावधान
ऐसें सर्वत्र विवाहमंगली ह्मणती । तें एक रामदासें आय-
किलें त्या असो सदा प्रणती २९ न कळतां पद अभिवरी
पडे, न करि दाह असें न कधीं घडे । अजितनाम वंदो

भलत्या मिसें, सकल पातक भस्म करीतसे ३० न मरे
 यास्तव नेला पर्वतशिखरासि लोटिला खोली । परि तो
 निर्भय चित्ती वाहे नारायणासि लाखोली ३१ नसे टावा
 ब्रह्मा न शिव अथवा श्रीपति हरी, हरी जो तापातें
 उचलुनि कृपांसिधुलहरी । हरी वाटे काळापरिस
 विपती मृत्युभुजगा, जगाचा तूं ऐसा धनि कवण तो
 पाव मज गा ३२ नित्य तुम्हीं प्रभुपाशीं पेढे चर्फी नवा
 खवा खावा । तरि म्यां एके दिवशीं रेवडिचा स्वाद कां न
 तो घ्यावा ३३ नेत्रीं दोन हिरे प्रकाश पसरे अत्यंत ते
 साजिरे, माथां शेंदुर पाझरे वरि वरे दुर्वाकुराचे तुरे । माझे
 चित्त विरे मनोरथ पुरे देखोनि चिंता हरे, गोसावीसुत
 वामुदेव कवि रे त्या मोरयाला स्मरे ॥ ३४ ॥
 पार्थ पयोधर गर्जे स्पर्धा मंडूक तूं वृथा
 करिशी । त्याच्या पुढें टुरुटुरूं डरों डरों शब्द हे किती
 करिशी ३५ पार्थ म्हणे गोविंदा न्यस्तायुध तूंचि पाहिजेस
 मज । मागे सैन्य सुयोधन वरहि वरायासि पाहिजे
 समज ३६ प्रारंभीं विनती करूं गणपति विद्यादयासगरा,
 अज्ञानत्व हरुनि बुद्धिमति दे आराध्य मोरेश्वरा । चिंता
 क्लेश दरिद्र दुःख अवघे देशांतरा पाठवीं, हेरंवा गणनायका
 गजमुखा भक्ता बहू तोषवीं ३७ भक्तिविना वश नोहे
 वीण्यानें वा मृदंगनादानें । कन्यादानफलातें कैसा पावे
 मृदंगनादानें ३८ नीधमद्रोण निमाले येउनि पडला प्रसंग

कर्णाशी । गडबडले हृषिकेशी पार्था सखया पुढें गतीं
 कैशी ३९ भूजलतेजसमीरखरविशशिकाष्ठादिकीं असे
 भरला । स्थिरचर सर्व व्यापुनि तो परमात्मा दशां-
 गुळें उरला ४० मच्छापासुनि चार ते नरहरीपर्यंत झाले
 कृतीं, त्रेतीं वामन पशुराम मग तो श्रीराम सीतापती ।
 ऐसे हे अवतार सात मग तो द्वापारिंचा आठवा, श्रीकृष्णः
 कलि बौद्ध वर्तत असे कल्की पुढें दाहवा ४१
 मदनशत्रुशरासन हें महा, मदनमूर्तिच केवल राम हा ।
 करिल सज्य कसें धनु आपण, अहह दारुण तात तुझा पण
 ४२ मारुति करासि जोडुनि सीतेसि ह्यणे नको धरूं शंका ।
 मी रामदूत हनुमान् तुजसाठीं सर्व शोधिली लंका ४३
 येउनि एक्या कपिनें होळी केली समस्त लंकेची । येतां
 होइल कैसें मग उडि अठरा कर्पाद्रि पद्मांची ४४ राधावु-
 धानुराधा साधा हा योग माधवाराधा । भक्तिसुधारस
 रांधा घ्या सखयांनो कधीं नव्हे वाधा ४५ रे उत्तरा
 शकुनिचा या व्यूहांत न दिसे मला भाचा । त्यावांचुनि
 याशीं जो करणें संग्राम तो न लाभाची ४६ शशमंडलांत
 कोल्हा म्हणतो " मी सिंह " वल्गना करितो । जोंवरि न

दाखिला गजमुक्ताफलकवलभक्षिता हरि तो ४७ श्रीएक-
 नाथसदनीं माधवजी सर्व काम हें करितो । स्वकरं
 चंदन घाशा गंगेचें पाणि कावडी भरितो ४८ श्रीकृष्ण
 काळा यमुनाहि काळा, दंडोनि ताचा फणि तेचि काळां ।
 कालिंदिचें जीवन शुद्ध केलें, कथामृताला मन हें भुकेलें ४९
 श्रीरामाच्या मूर्ती तुळशीवागेमध्ये कशा रमल्या । ज्याला
 त्याला पावति श्रीमंतांच्या मनामध्ये भरल्या ५० श्रीरामा
 तूं स्वामी अससी माझ्या शिरावगी जागा । आम्हांमि
 तुझ्या पायावांचुनि निर्गय नसे दुर्जा जागा ५१ श्रीमन्म-
 यूरकविची देते संतोष मानवा कविता । असतां जरि
 भूमावरि सुरगुरु तरि तोहि मान वाकविता ५२ मुश्लोक
 वामनाचा अभंगवाणी प्रसिद्ध तुक्याचा । ओवां ज्ञाने-
 शाची किंवा आर्या मयूरपंतार्चा ५३ हरीच्या हतीं एक
 रंगीत काठी, हरी वैसला भीवरे वाळवंटीं तुरा खोविला
 तूळशीमंजरीचा, असा विट्ठल देखिला पंढरीचा ५४.

